

FS

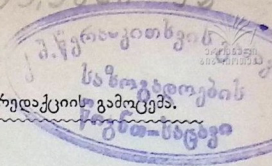
3355

ს. 12° 269

3355/2

„ცნობის ფურცლის“ რედაქციის გამოცემა.

570

F 409 / 2

მ. პრაგმისპირელი

პირველი წიგნი

ავტორის სურათით.

თფილისი

საქართველოს პრესის გამომცემლობა

1900.

Дозволено Цензурою. Тифлисъ, 28 Сентября 1900 г.

20389. 1 ლ. 03. 268 (16 XII), [3. 11]

3355/3.

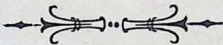
Վ. Մուշեղյան

დედა,

შიიღე მცირედ ძღუნად

ეს ზიწმუთ შენის შვილისა!

შ. არაგვისპირელი

„ესაა ჩვენი სხოვრობა!“

(სურათი)

— აბა, თითო ტაქანი არაყი და-
გვისხი, რო ერთი კარგა შეგვახუროს, —
უთხრეს გლეხებმა მედუქნეს, როცა შე-
შის ცალიერ ურმებში საქონელი შეა-
ბეს.

— ეხლავე მოგართმევთ! — მედუქნე
შევიდა დუქანში და გლეხებიც შეჰყუ-
ნენ. მედუქნემ დახლზე გადმოაწყო ჭი-
ქები და მერე არაყით დაავსო.

— მიირთვით, თქვენი ჭირიმეთ!...
სხვას ხომ არას მიირთმევთ? — ცოტა ხნის
შემდეგ დაეკითხა მედუქნე.

— არა, ჩემო შაქრო! — უბასუხა
ერთმა გლეხმა და არყით სავსე ჭიქას
ხელი წამოავლო; მერე მიუბრუნდა და-
ნარჩენებს და უთხრა:

— დალიეთ, ნულარ ვიგვიანებთ!

სხვა გლეხებმაც აიღეს ჭიქები და

მედუქნე აღდგერძელეს, რომელმაც სამაგიეროდ უსურვა ყოველივე კეთილი.

— მაშ ალარ იშლით, მიდიხართ? — ჰკითხა მედუქნემ გლეხებს, როცა ჭიქები გამოსცალეს, თითო ლუკმა გამხმარი პური, მედუქნისაგან გადმოღებული, პირში ჩაიდეს და საცადავად ალავლავებდნენ.

— ალარა, შენი ჭირიმე! სხვა დრო რო იყოს, კიდევ დავრჩებოდით, — დაიწყო ერთმა გლეხმა: — საქონელსაც ბოსელში თბილათ შევინახავდით და ჩვენც კარგად დავიძინებდით; მაგრამ რა უყოთ, ხვალინდელ დღეს არ ელალატება. თუ ამალამ შინ არ მივედით, არ იქნება. ზოგს დანიშნულისთვის „ბუზიკა“ მიგვაქვს, ზოგს კიდევ ნათლიდედისთვის კელებტარი, „პოლშაპოქკი“ და ზოგს კიდევ ვისთვის... თუ ხვალ ადრიანათ არ ჩავუგზავნეთ, მერე მადლი ალარ ექნება.

ამ ლაპარაკის დროს გლეხმა უბიდგან ამოიღო ცხრად ჩანასკული მჩვარი, რის ვაი-ვაგლახით განათავისუფლა შიგ-

მოწყვდელი შაურიანი, დახლზე გადა-
ატყაპუნა და თანაც დაუმატა:

— ენდე, შვილოსა, ეგლა დამრჩა
ხუთი მანათიდან და ეგეც შენა!

— ხუთ-ხუთ მანეთად დაჰყიდეთ შე-
შა?—ჰკითხა მედუქნემ და მერე დაუმა-
ტა:—კაი მაზანდა ჰქონია!

— კაი მოგცეს ღმერთმა, რო კაი
მაზანდა აქვს ეხლა, მაგრამ სადაა ე ოხე-
რი შეშა!—თითქმის ყველამ ერთად უთხ-
რეს და თანაც დახლზედ შაურიანებს
რახა-რუხი აუყენეს.

— აგაშენოსთ ღმერთმა!—უთხრა მე-
დუქნემ და შაურიანები დახლის უჯრა-
ში მოაქცია.

— აბა ეხლა-კი წავიდეთ, თორემ
დაგვიგვიანდება!—მოაგონა ერთმა გლეხ-
მა წასვლა და გარედ გავიდა.

ამას სხვებიც მიჰყვნენ და გარედან
შემოსძახეს მედუქნეს:

— გამარჯვებით იყავი, შაქრო!

— გამარჯვებით მგზავრობა მოგ-
ცესთ ღმერთმა!—დახლიდგან გასძახა მე-
დუქნემა.

გლებები გავმგზავრნენ შინისაკენ და ხმა-მალლივ ლაპარაკობდნენ, მომავალს ბედნიერს დღეს რა ნაირად გაახარებდნენ საჩუქრებით იმათ, ვისთვისაც რამ მიჰქონდათ; თანაც თავიანთს საჩუქრებს აქებდნენ და აზვიადებდნენ.

— ჩემი ბუზიკა ასეთია, რომ თავითავად დაუკრამს,—დაიწყო ერთმა.

— კაცო, ი მამაცხონებულმა მებუზიკემ,—განაგრძო ისევ იმან:—ისე დააწიკწიკა, რო არ ვიცი როგორა!.. სამი მანათი რო დაეფასებინა, მიმცემი ვიყავი, მაგრამ, ღმერთმა უშველოს, ორათ მომცა.

— არ გინდა, ილიკო, ისე ჩაწიკწიკება შენც იცოდე?—ჰკითხა ერთმა მეურმემ.

— ჰაი, ჰაი, რო მინდა! ღთის წყალობა გაქვს, მაშინ მე ჩვენებურს გოგოებს გულს აუთამაშებდი!—სიცილით უპასუხა ილიკომ.

— ბუზიკის დაკვრა-კი არა, გინდა დაირის დაკვრა ისწავლო, მაინც ჩვენებურს გოგოებს გულს ვერ აუთამაშებ.

შენ, ჩემო ძმაო, აგითვალწუნეს, აღარ მოგთხოვდებიან...

— ი სალავათ დასაქცევები ქოქოლას მაყრიან ხოლმე, როცა მე თვალს ჩაუკრენხამ, კაცო, და პირს მამიჩემი სალოცავისკენ მიიბრუნებენ ხოლმე.

— შენი თვალის კრენხვას ისე ყურს არ უგდებენ, როგორც ბებრეკი ძაღლის ღრინვასა,—გაეხუმრა ერთი მეურმე.

— აკი რო ვერეა, შეილოსა! ი ურჯულოები რაში მწუნობენ, მე რა სხვაზე ნაკლები ბიჭი ვარ?.. ერთი ხუთზე მაინც არ დავაპირე დანიშვნა, რო მე არ მამთხოვდნენ და სხვებს-კი გაჰყვნენ. ლამის არის, ესე დამაბერონ!

— დაბერებული თუ არა გგონია შენი თავი?!—სიცილით უთხრა ერთმა მეურმემ და სხვებმაც სიცილი ასტეხეს.

— მართლა, ილიკო, ბუზიკა ვისთვის იყიდე?

-- ვისთვის ვიყიდდი, ჩემი დისთვის ვიყიდე! ეს ოხერი, კაცო, ნათლიათაც არავის მივყევარ; ჯერ ერთი ნათლი-დედაც არა მყავს! — გულ-ნაკლულად და ღრეჯით წამოიძახა ილიკომ.

— რაკი დაგიბრიყვეს, ჩემო ილიკო, დაგიბრიყვეს, ველარას გახდები..

ასე ლაპარაკით და ხუმრობა-სიცილით კარგად დაჰშორდნენ სოფ. მცხეთას. ბოლოს, ძილი მოერიათ და, ფარაჯებსა და ნაბდებში გახვეულებმა, ურემებში ჩაიძინეს.

— აბა, სიმნო, ხალისიანათ გარეკე ე შენი კამეჩები, აგება შინ დილაზე ღამიანათ მივიდეთ, რომ მეკვლეები ჩვენ ვიყვნეთ,—დაუძახა ილიკომ წინა ურემზედ მჯდომს ცხრამეტისა თუ ოცის წლის ახალგაზდა მეურმეს, როცა ისიც მობღუნძული ურემში მიეგდო.

— რა ხალისიანად გავრეკო; მამლიყიულამდის შინ მივალთ.

— ნეტა არ იქნება! — წამოიძახა ილიკომ და მერე ხმა აღარ ამოუღია.

დაეძინათ მეურმეებს. დასძინებიათ აგრეთვე არაგვის გაღმა-გამოღმა თეთრად შემოსილს მთებსა და მინდვრებს; ამ მთვარიანს ღამეს, რაც იშვიათად არ არის არაგვის ხეობაზედ, ტკბილს ძილს არა არღვევს-რა. არა სძინავთ მხოლოდ

ურმებში შებმულს დაჩულოულს ხარ-კა-
 მეჩებს, რომლებიც ცოხნითა და კუდის
 ოდნავ ქნევით ძლივს მიათრევენ ფეხებს
 თეთრად შემოსილს მთა-ბარს შუა გა-
 კვერილს, შავის ზოლივით მიკლაკნილ-
 მოკლაკნილს გზა-ტკეცილზედ; არა სძი-
 ნავს აგრეთვე სიმნოს, რომელიც წინა-
 ურმის კოფოზედ მობღუნძულა და მწა-
 რედ დაჰლულუნებს ურმულს, რაც მხო-
 ლოთ იმისს „ლომასა“ და „ნიკორას“
 ესმის. სიმნოს შეურყეველს და წმინდა-
 აკანკალებულს ხმაში რა არ იხატება?!..
 თითქმის მთელი იმისი, მარტო იმისი
 არა, ყველა იმის მოძმეთა არსება, მთე-
 ლი მათი წარსული, აწმყო და მომავა-
 ლი ცხოვრება, — მათი სიხარული და
 სიმწუხარე, ავი და კარგი სულ ერთია-
 ნად იხატებოდა ამის სიმღერაში და ამ
 გულის სიღრმიდგან ამომჩქეფარს გლახ-
 თა ცხოვრების ვაებას ანდობს მხოლოდ
 თავის ერთგულ საქონელს: ლომას და
 ნიკორას, რომელთაც სიმღერის ყოველს
 მუხლსა და მუხლს შუა წასძახებს ხალ-
 ძე: „თბფეო, ნიკორავ“! თითქმის იმას

უნდა ამითი უთხრას ნიკორასა და ლომას: — „არ დაგეძინოთ, ყური დამიგდეთ!... ხომ ჰხედავთ, თქვენს მეტა ყურის მგდებელი და გულ-შემატკივარი არავინა გვყავს!“ — კამეჩებიც სიმნოს ყოველს ამისთანა მიმართვაზედ წაიშმუილებენ, თითქოს ეუბნებიან: — „ნუ გეშინიან, გულს ნუ გაიტეხო!“ — წახალისებული, რომ ყურის მგდებლები მყავსო, სიმნო უფრო მწარედ, უფრო გრძნობით დაჰლიღინებს და მოსთქვამს ლექსებს.

ერთმანეთის გულის-პასუხებში გართულებს სიმნოსა და იმისს საქონელს არ გაუგიათ, თუ როგორ მიადგნენ ნარეკვავის თავდაღმართს, საიდგანაც აღმოსავლეთით მოსჩანს საგურამოს ტყით შემოსილი მთები, დასავლეთით-კი — ტრიალი და დაცემული საწილკნო და სამუხრანო ქალა-მინდორი. სხვა დროს მშვენიერი სანახავი — ეხლა ერთ-გვარ მოსაწყენს სურათს წარმოადგენდა მთებიცა და მინდვრებიც; ეხლა ისინი ერთნაირად იყვნენ თოვლით გადალესილნი და სიცოცხლის ნიშანი არც ერთს არ

ეტყობოდა. ამ გვარი სურათი მგზავრის თვალს უწყალოდ ჰლლის, ასუსტებს და ძილს აპარებს.

ამ სურათმა თავისი მოქმედება თითქოს სიმნოზედაც იქონია. აგერ იმანაც გულზედ თავი მძიმედ ჩამოაკანტურა და ღიღინში თვალები მილულა, შესწყდა იმისი ღიღინი. ნარეკვავის თავდაღმართში ურმებმა ლოძას და ნიკორას წინამძღოლობით თავიანთ ნებაზედ ჩაიარეს. გასცდნენ ნარეკვავის დუქანსაც, რომელიც იქვე თავდაღმართის ძირშია და საიდგანაც ეხლა ოდნავ-ლა გამობეჭუტავდა სინათლე...

ლომა და ნიკორა მიიზლაზნებოდნენ და თან ელოდებოდნენ თავის პატრონის გამამხნეველს ხმას, მაგრამ, აგერ რამოდენა ხანია, იმას აღარ დაუძახნია და სძინავს. რაკი ველარ ეღირსნენ პატრონის ხმის გაცემას, იმათაც მოიწყინეს და მძიმედ შედგნენ, რომ თითონაც ძილს მისცემოდნენ, მაგრამ გარემოების შეცვლაზედ სიმნომ მაშინვე გამოიღვიძა და „თბფე“ დასძახა.

კამეჩებმა ხმის გაგონებაზედ კვლავ გასწიეს და ურემი მძიმედ გააგორეს. სიმნომ-კი ისევ მიხუჭა თვალები და მიიძინა...

ამ დროს გამოჩნდა პირდაპირ ამათკენ მომავალი ეტლი, რომელსაც წინ და უკან ორი შეიარაღებული ჩაფარი მოსდევდა. ეტლი თან-და-თან უახლოვდებოდა ურემებს და უფრო გაკვრით მოისმოდა ცხენების ფრუტუნის და მათის ფეხების აჩქარებული ხათქა-ხუთქი. წინამორბედმა ჩაფარმა ურემებს თვალი მოასწრო და ცხენი გამოაჩქარა. იმას მეორე ჩაფარიც წამოეწია და ორნივე საჩქაროდ ურემებთან დაიბადნენ.

— აი, თქვე ასეთ-ისეთებო! — დასტყვივლეს ჩაფრებმა და მძინარე სიმნოს და იმის კამეჩებს მათრახები დაუშინეს.

საცოდავი სიმნო დაფეთიანებული წამოვარდა და უეცრივ ურმიდან თავდაყირა გადაიარა.

— მირეკეთ იქით! მირეკეთ! — ლანძღვა-გინებით და მათრახების ჟაბა-ჟუპით ჩაუქროლეს ურემს.

აირივნენ ურმები და მეურმეები ერთმანეთში. ამ უეცარს ქყვილსა და ცემაზედ დაფეთიანებული მეურმეები გონს ვერ მოსულიყვნენ და „ჰოი, ჰა“-ს დახილით ზოგი საით გარბოდა და ზოგი საით. ასე ეგონათ, მიღეთის ჯარი თავს დაგვესხა და ჰლამობენ ჩვენს ამოუღეტასაო. ურმებიც ზოგი გზიდან გადავარდა და ზოგი გზის პირის თხრილებში გაიხიდა და ისე იდგა.

ამ არევ-დარევის დროს ურმების გვერდით გაიგრიალა კავკავიდგან მომავალმა ეტლმა და მეურმეებიც გამოლაგდნენ გზაზედ.

— ეტლი ყოფილა ეგ ვერანი! — წამოიძახა ილიკომ, როცა ჯაგებიდან გამოძვრა და გაიხედა იქით, საითკენაც მიქროლავდა ეტლი.

— ეეი, ის უღმერთოები, რა ნაირად იცემებოდნენ! — სთქვა ერთმა ზურგის ქექით.

— ერთი ისეთი გადმოჰიქირა იოჯახ-ჩანელებულმა ზურგში, რო თვალებიდან სულ წინწყლები წამომცვივდა! — სთქვა მეურმემ.

— მე რომ დროით არ გამომღვიძებოდა და თავისათვის არ მეშველა, მეც-კი მითავაზებდნენ.—სთქვა ყველაზედ ბოლოს ილომ.—

— შე რა, შვილოსა, ყველაში ეშმაკი ხარ, უკან იმითვის არ მოექეცი?!— უპასუხა ერთმა.

— ე გველი რო ხარ, იმისთვის გწუნობენ ჩვენებური გოგოები,— უთხრა ახლა მეორემ.

— ნეტა არ იქნება, გველი ვიყო, რომ ი ჩვენებურ გოგოებს...— წამოიძახა სიცილით ილიკომ.

— აი, გამჩენმა ამოგაგდოს, გამჩენმა, კაი ადამიანის შვილი შენა ხარ! — თითქმის ყველამ ერთად უთხრეს სიცილით ილიკოს.

— ამ ლაპარაკში იმათ თავ-თავიანთი ურმები მოაბრუნეს და გზაზე დააყენეს. ის იყო გამგზავრებას აპირებდნენ, რომ ერთმა მათგანმა გზის პირას თხრილში გახიდული ურემი დაინახა და დაიძახა:

— აი ვისი ურემი დგა „კანაოში?!“

ყველამ იქით მიიხედეს და დაინახეს
— ვინ გვაკლია?!

— სიმნოს ურემია, ბიჭებო! — წამოიძახა ერთმა და მერე იკითხა: — „თითონ სად-ღა წასულა?“

— სიმნო! — დაიძახა ერთმა; მაგრამ პასუხი არსაიღამ მოესმა.

ილიკო გადმოხტა ურმიდგან და სმჩქაროდ სიმნოს კამეჩებთან მიიბრინა, უეცრივ შესდგა და ფერ-მიხდილმა ძლივს-ღა წამოიძახა:

— ე რა უბედურება დატრიალებულა, თქვენი ქირიმეთ!!

— რა, კაცო?! — ელდა-ნაკრავებმა ერთხმად იკითხეს და საჩქაროდ ილიკოსთან მიიბრინეს.

თქვენი მტერი გაშრეს ისე, როგორც მეურმეები გაშრნენ და პირი დაადეს, როცა კამეჩებთან ახლო გულდაღმა გაშხლარტული, საფერთქელ-გახეთქილი სიმნო დაინახეს...

— ახლა ამი დედის საცოდაობას ვილა იხელს?! — წამოიძახა ისევ ილიკომ.

— ბედნიერი დღე უბედურად არ შეეცვლება იმ საცოდავსა! — სთქვა ერთ-

მა და თავი ნაღვლიანად ჩაჰკიდა. მეურ-
მები შემოეხვივნენ სიმნოს გვამს და კარ-
გა ხანს მწარედ დაღვრემილები და ათას-
ნაირის შავს ფიქრში გართულები ხმის
ამოუღებლად, მუნჯად დასცქეროდნენ.

თითქო ლომამა და ნიკორამაც იგრ-
ძნეს თავიანთის პატრონის უბედურება,
იმათაც მოიგრიხეს კისრები და წყლით
სავსე თვალები მოწყენით სიმნოს მიაპ-
ყრეს და სხვაგნით აღარსაით აღარ იხე-
დებოდნენ; შესწყვიტეს ცოხნა და ხა-
მუშ-ხამუშ ოხვრის მაგივრად ღრმად წა-
მოიფშუვლებენ ხოლმე.

მთვარე-კი გულ-გრილად, შეუბრა-
ლებლივ დასცქერის ზემოდგან და თი-
თქოს ეუბნება:—აი, თქვე საცოდავებო,
თქვენა!... რა ჩაგიკიდნიათ თავები და
ჩამოგტირისთ ცხვირ-პირი?! მაგ ერთი
მდილისათვის თქვენ მაგრე იქრუშებით
და იწუხებთ თავებს... მაშ მე რაღა უნ-
და ვქნა, როდესაც ჩემ თვალ-წინ უსა-
მართლოდ დახოცილის ხალხის სისხლის
მორევები დგება, როდესაც მრავალი
ერთი სხვის ხელში უსამართლოდ იღუპე-

ზა და ანთხევს სისხლს?! . ეეჰ, თქვე უბედურებო, თქვენა!“

ამ დროს მთვარე ნაწყვეტს ღრუბელს მოეთარა და მიხუჭა თვალები, თითქოს ამითი უნდა ანიშნოს მეურმებს, საკმარისია წუხილიო...

— ესაა ჩვენი ცხოვრება!.. წამოიძახა დიდის ხნის სიჩუმის შემდეგ ერთმა მეურმემ და მწარედ ჩაიქნია თავი; რამდენიმე ტყვიასავით ცხელი ცრემლი გადმოჰვარდა და სიმნოს გაყინულს სახეს დაეცა...

მ ო გ ო ნ ე ბ ა

(ყმაწვილების ცხოვრებიდან)

I

კვირა დილით ძილში სტვენა შემომესმა. საჩქაროდ ლოგინიდან წამოვხტე და პერანგა გარეთ გამოვვარდი. მეც გავუსტვინე. ერთი კიდევ გამოუსტვინეს და შეჩდევ სტვენა აღარ გაუმეორებიათ. მე შინ შევბრუნდი ტანისამოსის ჩასაცმელად.

მე, სოსომ, შაქრომ და გიგლამ სამწყეროდ წასვლის პირობა შევკარით. დედა ჩემი, როცა კი გაიგებდა, რომ მინდორში წასვლას ვაპირებ, გვერდიდან აღარ მიშორებდა და სულ იმას ცდილობდა, როგორმე შინ დავეჭირე. აი, ამისთვის, დასაძახებელ ნიშნად სტვენა გვქონდა. დედა ამას ვერ მიჰხვდებოდა ხოლმე და მეც თავისუფლად გა-

ვდიოდი სოფლის გარედ, სადაც ჩემი ამხანაგები მიცდიდნენ.

ქალმის თასმებს ვიხვევდი, როცა დედაჩემი შინ შემოვიდა. იმას ჩემი ასე არა-ჩვეულებრივი ადრე აღგომა გაუკვირდა და მითხრა:

— ეს როგორ მოხდა, შვილო, რომ ადრე გაგიღვიძნია?! ხომ არავინ იყო?

— ვინ უნდა ყოფილიყო, - ვუბასუხე თავ-ჩაღუნულმა. ვატყობდი ჩემ თავს, რომ ვწითლდებოდი, და ამისათვის თავი მაღლა ვეღარ ავიღე.

— უთუოდ წასვლას აპირებ სადმე და იმიტომ ვგრე გაფაციცებული იცვამ. — არ მეხსნებოდა დედაჩემი.

— სად უნდა ვაპირებდე? — ვუთხარი და უფრო ძალიან გავწითლდი.

პატარა ხანს სიჩუმე ჩამოვარდა. დედაჩემი რაღასაც ფიქრობდა. ბოლოს, მოვიდა ჩემთან ახლოს და მითხრა:

— შვილო, გულს ნუ მიხეთქავ!.. სხვების აყოლა შენ არ გამოგადგება. გიგლასა და შაქროს რომ დასდევ, აბა, რას მოგიტანს იმათი აყოლა? იმათ დედ-

მამას იმათ გარდა სხვებიცა ჰყავთ; შენ-
კი დედის ერთა მყევხარ. შენ რომ მო-
გივიდეს რამე, ხომ მეც თავს მოვიკლავ,
თავს როგორღა ვიცოცხლებ! .

მე თავ-ჩალუნული და ტუჩ-დაშვე-
რილი ყურს ვუგდებდი. მეორე ფეხზედ
ნახევრად 'შემოხვეული თასმა ხელში ისე
დამრჩა.

— შენოდენას ეხლა მინდორში რო-
გორ გაესვლება! გუშინ ახსაბაძიანთ და-
თა კინალამ ცოფიან ძაღლს დაეგლიჯა...

დედაჩემმა ამ დროს თვალი მოჰკ-
რა კატას, რომელიც საწველელს მიჰპა-
როდა და რძეს სლაპავდა.

— აცხა, აცხა!.. აი შე ვერანავ შე-
ნა!..—დაუყვირა კატას დედაჩემმა და სა-
წველელისკენ გაეშურა. კატა ძირს გად-
მოხტა და გარედ გავარდა.

— ამ ვერანას შიშით თავ-ახლილი
ველარა დამიდგამს რა!—სთქვა, საწვე-
ლელს ჯამი დაჰხურა, მერე მომიბრუნ-
და და მითხრა:

— სანდრო! აქ იყავი, თვალ-ყური
დაიჭირე აქაურობაზედ. ძროხას გავაგ-

დებ ნახირში, ეხლავე უკან დავბრუნდები და ვენახში წავიდეთ.

დედაჩემი რომ გარედ გავიდა, მე ისევ ისე ვიჯექი. მომაგონდა, რომ სამწყერაოდ უნდა წავსულიყავი, მაგრამ იმის სიტყვებმა როგორღაც დამაფიქრა და დამალონა. ცოფიან ძაღლის ხსენებაზედ ხომ ტანში სულ ჟრუანტელმა დამიარა. ერთი კვირის წინათ დიდუდაჩემმა მიაამბო, რომ ცოფიან ძაღლს ერთი კაცო დაეგლიჯა და ის კაცი გაცოფებულებო: „მუცელში ძაღლის ლეკვები გაუჩნდაო და სულ ერთიანად გამოაქამეს გულ-ღვიძლიო.“

ეს სიტყვები გულში ჩამეჭრა, ეხლა ცოფიანის ძაღლის ხსენებაზედ მომაგონდა და არ ვიციოდი, შინ დავრჩენილიყავ, თუ სამწყერარდ წავსულიყავი. ბოლოს, მაინც სამწყერაოდ წასვლის სურვილმა დამძლია. საჩქაროდ დავიხვიე მეორე ქალმის თასმა, ტახტის ქვეშ შევძვერ და ჩემი სხალტა *) გამოვიტანე.

*) სხალტა—ჯოხია, რომელსაც გვერდებზედ დამწვეტებული ტოტები აქვს. ყმაწვილები ამას მწყერაობის დროს ხმარობენ.

პატარა ხანს შემდეგ, მე და ჩემი ამხანაგები ლაპარაკით ორლობეზედ მივდიოდით მინდვრისკენ. უფრო სხალტებზედ გვქონდა ბაასი. ყველანი თავთავის სხალტას და ჩვენს მარჯვე სროლას ვაქებდით. გიშერა კი წინ მიგვიხტოდა: წავიდოდა შორს ხტუნაობით და სიხარულით. კარგათ რომ დაგვშორდებოდა, უეცრად შედგებოდა, შეჰყუფდა, მოტრიალდებოდა და ისევ-ისევ ხტუნაობით ჩვენკენ წამოვიდოდა. მოვიდოდა, ყველას სათითაოდ დაგვსუნავდა, მოგვიალერსებოდა და ისევ გასწევდა წინ.

მზემაც მთის წვერიდგან თავი ამოყო.

— ბიჭებო! — გვითხრა გიგლამ: ასე აღრიანათ რომ მივდივართ, შვილოსა, რას გავაკეთებთ: სანამ არ დაცხება, ხომ ვერ ვიმწყურავებთ!

— ჰოდა მინდორში რას გავაკეთებთ! — კვერი დაუკრა სოსომ.

— სანამ დაცხებოდეს, წყაროს პირას ვითამაშოთ, — გვირჩია შაქრომ.

ყველანი დავეთანხმენით და ხტუნაობით წავვედით კიდეც, მაგრამ ლობის

პირას მდგომმა მწიფე თუთამ შეგვაყენა.

— ერთი ამას შეხედეთ, ბიჭებო, რანაირად მწიფს, ეი! — წამოიძახა სოსომ, — მოდი ვქამოთ.

— მართლა რა ნაირად მწიფს! თამაშობას, შვილოსა, ესა ვქამოთ! — სთქვა შაქრომ.

— ყადაღა რომ არის, — ვუთხარი მე: — მეველეებმა თუ მოგვასწრეს, ძროხას დაგვიკვლენ.

ამ სიტყვებმა ყველანი შეგვაყენა და დავაღონა. მწიფე თუთა კი თავისკენ გვიზიდავდა. მოშორება აღარ გვინდოდა. სულმა წიგვძლია, შაქრომ აიღო ქვა და თუთას ესროლა. რამდენიმე მარცვალი ლობეს გარედ ჩამოცვივდა. ქორებივით დავეხვანით და საჩქაროდ ავკრიფეთ.

— უჰ, უჰ, რა ტკბილია! — ტუჩების ცმაკუნით და სრამოვნებით ვიძახდით ყველანი.

— ბებიანთ თუთაც ძალიანა მწიფს, — გვითხრა გიგლამ, — იქ წავადეთ, მეველეები რომ მოვიდნენ კიდევ, არას გვე-

ტყვიან. ბებემ მეველებს უთხრა: „გიგლას ნუ დაუშლითო“.

გიგლას ბებიანთ ვენახი იქვე ახლოს იყო. სიხარულით გადავტით ღობეზედ და იქით გავეშურენით. გიშერაც თან მოგვყვა...

II

შუადღემ მოატანა. გაცხარებულები ვმწყერაობდით. კიჟინითა და სხალტების ქნევით, ერთის ნამკლიდგან მეორეში გადავრბოდით. თავ-პირზედ წურ-წურით ოფლი ჩამოგვდიოდა. ჩვენ მაინც რაღაც სასიამოვნო სურვილი გვიზიდავდა და ძალას გვაძლევდა. თუმცა კარგახანმა გაიარა, ვმწყერაობდით და ყველას რამდენიმე მოკლული მწყერი, კაი მონადირეებსავით, ქამრებზედ გვქონდა ჩამოკიდული, მაგრამ არც ერთ ჩვენგანს მაინც დასვენებაზედ ხმა არ ამოგვიღია, და თითქმის დაღლილობაც არ გვიგვრძნია.

სიცხის გულზედ მწყერი ბუზივით ამოდიოდა. ხანდისხან ცხვირ წინ აგვივ-

ლიდა. ვინც კი მოასწრებდა, მაშინვე უკან სხალტს გააყოლებდა, და მწყერიც სხალტთან ერთად ძირს ვარდებოდა ან ფრთა-მოვარდნილი, ან თავ-მოგლეჯილი, ან კიდევ, როცა სხალტა მარჯვედ და მაგრად მოჰხვდებოდა, ზედ შუაზედ გაგლეჯილი.

რა სიამოვნებით გვიხტოდა გული, როცა მკვდარი მწყერი ძირს ჩამოვარდებოდა, და რანაირი სიხარულით მივრბოდით მწყერის ასაღებად! რა თავმომწონედ დავანახვებდით ხოლმე ერთმანეთს ჩვენგნით მოკლულს მწყერს!..

რაც უფრო ბევრსა ვხოცდით, მით უფო გვიცხოველდებოდა მწყერაობის სურვილი, მით უფრო გვეხალისებოდა მწყერაობა და ძალაც გვემატებოდა.

ნახე, ნახე!...—ვუძახდით გიშერას, როცა მწყერი აღარ ამოდითადა.

გიშერაც გამალებული დაეძებდა, ხანდისხან უესდგებოდა და ერთ ადგილს დიდხანს კუდის ქნევით უცქერდა. ეს იმის ნიშანი იყო, რომ მწყერის სუნი აიღო და ახლა მწყერს ეძებს. ჩვენც

გარს შემოვერტყმოდით და გულის ფან-
კქალით ველოდდით მწყრის ამოფრე-
ნას. გიშერა ხშირად უფრო გვატყუებ-
და და მწყრის მაგივრად თავვის სორო-
ებს ეძებდა. განგებ კი არ ჩაღიოდა ამას,
არა. — თითონაც სცდებოდა, რადგან
მწყრის სუნსა და თავვის სუნს ერთმანე-
თში ვერ არჩევდა.

ერთ ნამკლის თავში გიშერამ კიდევ
მოგვატყუა. ჩვენ გვეგონა, მწყერს დაა-
ცქერდაო, და თავგმა-კი ფეხებში გაგვი-
რბინა.

— აი, შე ოხერო, შენა! — სიცი-
ლით დავძახეთ ყველამ.

— ვა-ვა, ვა-ვა! ქვით-კირი, ქვით-
კირი! — მოისმა ამ დროს ნამკლის ბოლო-
დგან მწყრის ძახილი.

— არიქათ, ბიჭებო, წავიდეთ იქით!
დედა-მწყრის ხმაა. რა ნაირ მქახედ იძა-
ხის! — გვითხრა სოსომ და გაიქცა ნამკ-
ლის ბოლოსკენ.

ჩვენც მაშინვე უკან გავყევით.

გიშერას ერთი ალიაქოთი შევუყე-
ნეთ: „ნახე, გიშერ, ნახე“ და.. „ჰაი-

ჰაა, ჰაი-ჰაა“-ს ძახილს ერთმანეთს აღარ ვაცდიდით. საწყალი გიშერა ხან ერთს შემოგვხედავდა და ხან მეორეს, არ იცოდა, საით წასულიყო და ან როგორ დაეწყო ძებნა.

ბოლოს, როგორც იყო, მიაგნო მწყრის კვალსა და გაცხარებულმა დაუწყო ძებნა... აგერ, გიშერა შედგა, აიღო კუდი მალლა, ყურები დააცქვიტა, თვალები დიდათ დააქყვიტა და თავი წინ წაიღო! ჩვენ სულ გავინაბეთ და გარს შემოვერტყით. ჩამოვარდა სიჩუმე. გულმა აჩქარებით დაგვიწყო ფანცქალი... სუნთქვა შევაყენეთ...

გიშერამ სახე შეიქმუხნა, უეცრად გადახტა და წინა ტოტები მიწას მაგრად დაარტყა... მოგვესმა რალაც წრიბინი. გიშერამ თავი მალლა აიღო და იმის პირში დავინახეთ საცოდავად გამომცქერალი დედა-მწყერი.

რა ნაირი სიბრალოული აღმეძრა!.. ჩემ დღეში არ დამავიწყდება იმისი ცრემლ-მორეული თვალები!..

— „რა გინდათ ჩემგან, რა დაგიშა-

ვეთ, რათ მისპობთ სიცოცხლეს და შეი-
ლებს ობლად რად მიტოვებთ?!. თუ
თქვენ გინდათ სიცოცხლე, მეც მინდა
ვიცოცხო! — თითქოს გვეუბნებოდა
საბრალო მწყერი ამ საყვედურით სავსე
სიტყვებს.

გიგლა მაშინვე მიჰვარდა გიშერას
და მომაკვდავი მწყერი პირიდგან წაჰგ-
ლიჯა. საწყლისთვის გიშერას კბილი შიგ
გულში ჩაეყარა!

გიგლას დიდხანს ეჭირა ხელში და
გაშტერებით დასცქეროდა. ჩვენც გარს
შემოვებვიენით და გაჩუმებულები შევც-
ქეროდით მწყერს. ყველას ნაღვლიანი
სახე გვქონდა, ყველას გულზედ ლოდ-
ვით რაღაც დაგვაწვა.

მწყერი-კი ძლივს-და სუნთქავდა.
თავისს პატარა ქრელ თვალებს ძალას
ატანდა, თვალის ქუთუთოებს რაც შეე-
ძლო სჭიმავდა, — ეტყობოდა, თვალთ-უბ-
ნელდებოდა, და ბუნდად-და ჰხედავდა.

— სანდრო, წავიდეთ ჩქარა შინ, —
შემომხედა თვალ-ცრემლიანმა გიგლამ
და მითხრა: — დედაშენს კარგი მალამო
ექნება, იქნება მოარჩეს!

— რას ამბობ, ბიჭო, ეს ეხლავ მოკვდება, — ვუპასუხე მე.

გიგლამ ერთი კიდევ დაჰხელა მწყერს.

— აჰა, დაიჭი!.. — მომაწოდა მწყერი და ქვითინი ამოუშო.

— თავი მაინც მოჰგლიჯეთ, ნუსტანჯავთ! — ტირილით გვეუბნებოდა გიგლა.

თავის მოგლეჯა ვერავინ გავბედეთ. მწყერმა უკანასკნელად გადაატრიალ-გადმოატრიალა სვალის კაკლები, დაგვათვალიერა ყველანი, თითქოს გვემშვიდობებო, და სამუდამოთ დახუჭა თვალები.

— ეს ვერანა, ესა!.. — ტირილით ჯავრობდა გიგლა გიშერაზე, — გულში რომ არ ეკბინა, არ იქნებოდა?!

გიშერამაც იგრძნო თავისი დანაშაულობა და საცოდავით მოიბუზა.

ჩვენ ყველამ გადავწყვიტეთ მწყერის დამარხვა, — გავთხარეთ ღრმად მიწა და მწყერი ჩავფალით, ზედაც ნიშნად დიდი ქვა დავადეთ.

დაღონებული წამოვედით შინ. გიგ.

ლამ თავისი მოკლული მწყრები ჩვენ მოგვცა.

— მე არ მინდა! — გვიპასუხა გიგლამ, როდესაც ჩვენ ვკითხეთ: „შენ-კი არ გინდაო?“

ამ სურათმა გიგლაზედ ისე იმოქმედა, რომ მერე ჭიანჭველასაც-კი არ დაადგამდა ფეხს. „ეგეც სულდგმულიაო“, -- იტყოდა ხოლმე. სახლში რომ ეხვეწნონ, ქათამს ვერ დააკვლევინებენ, თუმცა-კი ის ეხლა წვერ-უღვაშით არის შემოსილი.

1890 წ.

ახალწლის ღამეს

(ეტიუდი)

სანთლების ანთების დროს ვიგოლას სახლის ტლანქმა ფიცრის კარებმა გულის გასავშირავი ჭრიალი მოიღო და უეცრად ერთის ვაი-ვაგლახით კედელს დაეძგერა. სახლში ავადმყოფმა ვიგოლამ ამ ბრახუნზედ წამოიწია, უნდოდა წამომჯდარიყო, მაგრამ წელი ველარ აიტანა და ისევ ისე ბალიშზედ მიესვენა.

— დედი, დედი!.. — კარების ბრახუნთან ერთად დაიძახა ცხრა წლის ყმაწვილმა, რომელიც სიხარულით შემოვარდა სახლში. ყმაწვილი ჩქარა შედგა, რაკი დედის ხმა არსაიდგან მოესმა, თავი მოიფხანა და ცხვირ-პირი ჩამოუშვა; რაღაც უკმაყოფილება გამოიხატა იმის სახეზედ.

— დამაცალოს იმ შავ-ქალამა!.. — წაიბუტბუტა ყმაწვილმა.

— რა იყო, ნელა ვერ გააღებ, შვილო, კარებს, რომ ეგრე არ დაარახუნო?— მიმქრალის ხმით უთხრა გიგოლამ თავისს შვილს.

— ზე ვაყურებიანებ იმას!.. — კიდევ წაიბუტბუტა ყმაწვილიმა.

— შავ-ქალამ რაღა დაგიშავა, როგორ ემუქრები?

— ისა, რომ მომატყუილა!

— ეჰ!.. რა მოგატყუილა, რატომ... სწორედ... არ მეტყვი?! — სვენებ-სვენებით ძლივს დაეკითხა გიგოლა.

— იმათ ბოსელში ბიჭები ვიყავით და ვთამაშობდით, ის ჩამოვიდა და მითხრა: „აქ რას აკეთებ, უღდაშენმა თათული იყიდაო!..“

— მერე ე მაგაზე ემუქრები?! ეჰ!.. — ამოიოხრა გიგოლამ და გადაბრუნდა

— შვილო შაქრო, კარები მიხურე, თორემ ძალიან ცივა.

შაქრო კარების მისახურად მიტრიალდა, მაგრამ ამ ღროს მაგდანას ხმა შემოესმა: „აბა თუ მოერევი, ჩემო დათა, შინ შემოიტანე“.

— აგერ დედაჩემიც მოდის!.. — წა-
მოიძახა შაქრომ და საჩქაროდ გარედ
გავარდა.

— რა კაი საახალწლო კუნძია, ეს
დალოცვილი!.. ღმერთმანი, ისე დაგუ-
გუნდება, რო... — სთქვა დათამ და თანაც
რამდენჯერმე ფეხი წაჰკრა თოვლიანს
კუნძს, მერე დაიღუნა, უნდოდა აეწია,
მაგრამ წელი ვერ აიძარტა.

— მაიცა, შენ გენაცვალე, წელი
არ იტკინო, ორივემ ავსწიოთ! აჰა, და.
იჭი ე ჯამი! — თაფლით სავსე ჯამი საჩ-
ქაროდ შიაჩეხა შაქროს და დათას მიეშ-
ველა.

დათამ და მაგდანამ ასწიეს კუნძი
და, ორივე წელში მოდრეკილები და
თავი-თავს მიბჯენილები, სახლის კარე-
ბისკენ მიბარბაცებდნენ. შაქრო იმათ
უკან მისდევდა და სიხარულით დასცქე-
როდა თაფლით სავსე ჯამს. გულმა აღარ
მოუთმინა, ჩაჰყო თითი თაფლში და პი-
რისაკენ გააქანა. ღიმილით გააწლაპუნა
ტუჩები, ჩაილოკა თითი და ისევ გაიმე-
ორა. ვიდრე მაგდანა და დათა სახლში

შევიდოდნენ, იმან რამდენჯერმე მოასწრო თითის ჩაყოფა და გალოკვა.

— მადლობელი, ჩემო დათა!—უთხრა მაგდანამ, როცა კუნძი გაასწორეს.

— გიგოლა როგორ-ღა არის?—ჰკითხა დათამ.

— შენი მტერი და დუშმანი იყოს ისე, როგორც გიგოლაა!..—გულამოსკვნით უპასუხა მაგდანამ: ეს სამი დღეა, წამოჯდომას ველარ ახერხებს. გულს ძალიან იტკიებს.

— ღმერთი მოწყალეა, კარგად გახდება!—ანუგეშა დათამ.

— დათა, შენა ხარ, ბიჭო!.. ოხ, დედავ!.. ერთხელ რატომ მაინც არ შამოხვალ, ბიჭო!.. შამოსვლაზედ ბაჟს ხომ არ გადაგახდევინებენ?

— განა არ შამოვიდოდი, მაგრამ, ეს ოხერი დრო ხელთ ვერ ჩავიგდე.

— ეეჰ!.. გული, გული!.. ბიჭო, იქნება, დედაშენმა იცოდეს რამე, აბა ერთი ჰკითხე, შენი ჭირიმე, თორემ, ლამის არის, მოვკვდე... რა ვიცი, იქნება, იმისი ხელი წამლად მექცეს და მოვრჩე...

— თუ-კი იცის რამე, საროდოდ-
 ლა შაინახავს თავისს ცოდნას? ამაღამვე
 ვეჭყვი.

— თუ მოვრჩი, ღმერთმანი, იმის
 სიკეთეს გადავიხდი...

— ჰო, ჩემო დათა, არ დაგავიწყ-
 დეს,— შეეხვეწა მაგდანა: — ჩვენებიანთ
 ბაბალეს დავეკიახე და იმან არაყი მას-
 წავლა: „უთუოდ მქვალთ ედგებაო და
 არაყი ძალიან არგებსო“. გუშინ-წინ და-
 ვალევინე და უფრო უარესად გახდა. მას
 აქეთ ნახველს სისხლი ამოსდის,—უკა-
 ნასკნელი სიტყვები მაგდანამ ყურში წა-
 სჩურჩულა დათას.

— არ დავივიწყებ, ჩემმა მზემ!.. ლა-
 მე მშვიდობისათ!

— მშვიდობა მოგცეს ღმერთმა! —
 გიგოლამ და მაგდანამ ერთად მიიძახეს
 მიმავალს დათას.

— ხვალ მოდი, დათა! უთხრა მა-
 განამ, როცა ის კარებთან მივიდა.

— მოვალ, თუ გოზინაყს მაქმევ!

— მაშ უგოზინაყოდ როგორ იქ-
 ნება!

შაქრომ ამ დროთი ისარგებლა. სანამ ესენი ლაპარაკობდნენ, ეს თაფლს შეექცეოდა. შაქრო თაფლის ჭამაში ისე იყო გართული, რომ დათას წასვლა ვერ გაიგო და, როცა მაგდანამ თვალი შეასწრო და დაუყვირა, ისე შეეკრთა, რომ თითი პირში დარჩა და კინალამ ხელიდგან ჯამი არ გაჰვარდა. ისე იდგა გაშტერებული, ვიდრე მაგდანამ ჯამი არ წაჰგლიჯა და კარების მისახურავად არ გაგზავნა.

— ადამიანო, — დაიძახა გიგოლამ: — ხვალისათვის არას ამზადებ?.. ბედნიერი დღეა... ან მტერი მოვა, ან მოკეთე, ყველას დახვედრა უნდა...

— ღვთის მოწყალება რაცა გვაქვს, ყველას მოვამზადებ. ქათამს ეხლა მოვხარშავ, გოზინაყსაც გავაკეთებ და სხვარაღა მოვამზადო? პური კიდევ დღეს გამოვაცხე. — ამ ლაპარაკში მაგდანამ აანთო თუნუქის ლამპარი, რომელმაც ბუნდსინათლესთან ერთად სახლი კუდის სუნითა და ბოლით აავსო.

მაგდანამ ვააჩლა ცეცხლი. საახალ-

წლო კუნძმა ტკბილად დაიწყო გუგუნნი. კუნძის გვერდით ქვაბი შემოსდგა, რომელშიაც მსუქანი დედალი იდო, მოიტანა ნიგოზი და დაუწყო გარჩევა. შაქროც დედას მოუჯდა გვერდით და იმანაც რჩევა დაუწყო, თუმცა იმდენს არ არჩევდა, რამდენსაც სჭაქდა.

— დედი, ხვალ ახალწელიწადია?—
 ჰკითხა შაქრომ:—განა დიდ ჩურჩხელებს მომცემ!.. რა კარგია ჩურჩხელა!.. ისეთი ძალიან მიყვარს ჩურჩხელა, ისეთი, ისეთი, რომ არ ვიცი, როგორ!..

მაგდანა-კი რაღასაც ჰფიქრობდა და შაქროს ლაპარაკი არ ესმოდა.

— დედი, — დაიწყო შაქრომ და თან დიდი ლებანი პირისაკენ გააქანა, — ხვალ ჩვენებიანთას წავალ და ისენი კამფეტს მომცემენ.

— წადი, შვილო, ტათა მომიტანე!

შაქრომ საჩქაროდ მოარბენინა ტათა. მაგდანამ ჩაასხა შიგ თაფლი და ცეცხლზედ შემოდგა, მერე ნიგოზს წვრილად დაუწყო ქრა. შაქროც შესცქეროდა დედას ხელებში და რაღასაც ელაპა-

რაკებოდა, რომლის სიტყვები მაგდანას სრულიად არ ესმოდა.

მაგდანა ამ დროს სხვა ფიქრებში იყო გართული. ის ჰფიქრობდა თავის ავადმყოფს ქმარზედ. ეს ორი დღეა, რაც გიგოლას პირიდგან სისხლი ამოსდის და აი ეს აფიქრებს მაგდანას. „ვაი თუ აღარ მორჩეს და...“ მალ-მალ გაურბენს ხოლმე ეს ფიქრი თავში და სულ ერთიანად შეარყევს. უნდა მოიშოროს თავიდგან ეს მწარე ფიქრი, მაგრამ, იმის დაუკითხავად აეშლება ხოლმე. მალ-მალ წარმოიდგენს თავისს თავს ქვრივად, შაქროს კიდევ—ობლად, ყველასაგან დაბრიყვებულად, და ეს ხომ ჩაჰფუფქავს და აადუღებს; თვალიდგან ნაკადულსავით გადმოჰხეთქს ხოლმე ცრემლი ეხლაც ერთი წყვილი ცრემლი გადმოჰვარდა მაგდანას და დაქრილს ნიგოზში ჩავარდა; პირველს წყვილს მეორე მოსდევდა, მაგრამ მოწმენდა მოასწრო. მაგდანას არ უნდოდა თავისი ცრემლი შაქროსათვის დაენახვებინა. ბედნიერმა დღე-მაც ვერ მოაშორა მაგდანას ცრემლი.

იმას ეხლა არაფრის მომზადება არ უნდოდა, ყველაფერს უგულოდ ეკიდებოდა—ყველა ეს სიხარულისათვის, სიამოვნებისათვის მზადდებოდა, მაგრამ იქ სიამოვნებას აღგილი არა აქვს, სადაც მწუხარება სუფევს, სადაც, შავ ყორანსავით, მწარე ფიქრები დასჩხავიან. როცა კაცის გულში ნამდვილი მწუხარებაა, მაშინ იმას ვერა ასიამოვნებს-რა...

მაგდანასაც ბედნიერის დღისთვის მზადება უფრო უცხოველებდა შავ ფიქრებს, უფრო ფრთებს ასხავდა. უეცრად, წარმოუდგა გიგოლა კუბოში, თავის-თავი კიდევ—კუბოს თავით, შავებში, თმაგაწეწილი და ლოყებ-დაკაწრული მჯდომი. ამას ველარ გაუძლო, დაანება ხელი დანას, საჩქაროდ პირჯვარი გადაიწერა და წამოიძახა: „ღმერთო, მაშორე! ღმერთო. შენ დამიფარე!..“

— დედი, დედი, თაფლი გადმოვა! — შესძახა ამ ღროს შაქრომ და ტათას წასწვდა.

შაქროს სიტყვებმა მაგდანა გამოაფხიზლა. საჩქაროდ გადმოიღო ცეცხლი-

დგან ტათა და კოვზით რამდენჯერმე აუქარა. შემდეგ წვრილად დაქრილი ნიგოზი ტათაში ჩაყარა და ისევ ცეცხლზედ შემოდგა. მაგდანა ისევ თავისს შავს ფიქრს მიეცა. შაქრო-კი მოუთმენლად უცქეროდა ადუღებულს თათლში არეულს ნიგოზს. მალ-მალე წაეტანებოდა ამოსაღებათ, მაგრამ მაგდანა თვალს შეასწრობდა და დაუშლიდა.

— მოიცადე, შვილო, თორემ ხელებს დაიფუფქავ.

შაქრო მაინც არ უჯერებდა თავისს დედას.

მაგდანამ თავი ძირს ჩაჰკიდა. შაქრომ იფიქრა: „ახლა-კი ველარ დამინახავსო“, და თითი ტათაში ჩაატაკა. საცოდავმა არ იცოდა, რა ექნა! დამწვარი თითი მაშინვე პირისაკენ გააქანა, ეგონა, დამიტკებოდა, მაგრამ თითზე მიკრულმა ცხელმა თათლმა ტუჩები და ენა დაუდალა. ეხლა-კი ველარ გაუძლო სიმწვავეს, შეჰყვირა და თვალებიდგან ცრემლები ღაპა-ღუპით გადმოსცვივდა.

— რა მოგივიდათ, რა ამბავია?!— კვნესით იკითხა გიგოლამ.

— რა მოგვივიდა, ამასა და ამის თავს, კარგი რამ ეს არის! წუწკი კატასავით, საცა არა მგონია, თითს წაჭყოფს,—უპასუხა მაგდანამ და თანაც თითს უწმენდდა შაქროს.

შაქროს გრძნობდა, რომ დამნაშავე თითონვე იყო, და ამისათვის ჩქარა დაჩუმდა, თუმცა თითი და ტუჩი ძალიან აწუხებდა.

— მოდი ჩემთან, შვილო!—დაუძახა გიგოლამ.—რადას მოსჯდომიხარ და არ დაიძინებ, დილაზე ადრე უნდა ადგე... ჩვენი მეკვლე შენ იქნები.

შაქროს არ ეძინებოდა, მაგრამ რას იზამდა, ხმის ამოუღებლივ წავიდა მაშინსაკენ და გვერდით მიუწვა. შაქროს ხანდახან ლოგინიდგან გადაჰხედავდა ბუხარს და ისევ მიწვებოდა. ბოლოს, მოეწყინა ისე შორიდგან ხმის ამოუღებლივ ცქერა, მოჰვიდა ძილი და ცოტა ხნის შემდეგ ტკბილად ამოუშვა ხვრინვა.

მაგდანა-კი ისევ ბუხართან იჯდა თავ-ჩაკიდული და შავს ფიქრებში გართული.

არც გიგოლა იყო დამშვიდებული. თვალე-დახუჭული გულ-აღმა იწვა და ათას ნაირი სურათი ეხატებოდა თვალწინ. გიგოლას ისე თავისი თავი არ ენახებოდა, როგორც თავისი ცოლ-შვილი; თავისი თავი იმდენად აგონდებოდა, რამდენადაც საჭირო იყო იმათთვის. გრძობდა, რა მწარე დღეში ჩავარდებოდა ეს ორი ძვირფასი არსება იმის სიკვდილის შემდეგ. ქვეყანაზედ არავინ ეგულებოდა, რომ ეპატრონებინა მაგდანასა და შაქროსთვის:— „ყველას თავისი თავი გასჭირვებია, — ფიქრობდა გიგოლა:— და აბა ჩემს ქვრივსა და ობოლს ვინ მოუვლის!“ ამასთან ერთად სხვა აზრმაც სწრაფად გაურბინა თავში:— „მაგდანა ჩქარა სხვა ქმარს იშოვის და ისე გამოიხსნის თავს გაჭირებისაგან“. გიგოლას ეს ფიქრი ტყვიასავით მოჰხვდა გულში, გაახილა თვალეები და მძიმედ გადმოჰხვდა მაგდანას. დაინახა მაგდანა თავ-ჩაკიდებული, ჩაფიქრებული. იმისს მშვენიერს სახეს ცეცხლის ალზედ ლაპლაპი გაჰქონდა. მაგდანა სიცოცხლით სულდა და გად-

მოდიოდა. მწარე ფიქრებისაგან დაღვრემილი სახე უფრო გაჰმშვენებოდა. გიგოლას თვალებში ხომ იმისი სიმშვენებრივე გაათკეცდა და ყველა ქალებში პირველი ადგილი დაიჭირა.

გიგოლას დაენანა დათმობა, გულს უკლავდა ის აზრი, რომ ჩემს სიკვდილს შემდეგ სხვა გახდება პატრონი ამ მშვენებრივებისაო. „განა, — გაიფიქრა გიგოლამ: — მაგდანა სხვაზედ გამცვლის?!. ჩემს სიკვდილს შემდეგ სხვას დაუწყებს ხვევნას?!. არა, მაგდანა ამას არ იზამს. მაგდანას ისე ვუყვარვარ, რომ სხვაზედ არ გამცვლის!..“ — ფიქრობდა გიგოლა და თან მაგდანას თვალს ვერ აშორებდა. უნდოდა ხმა მიეცა მაგდანასთვის და ფიცი ჩამოერთმია, რომ ჩემს შემდეგ სხვას არ მისთხოვდეთ, მაგრამ ვერ ახერხებდა. — „ვაი თუ ძალიან შევაშინო მაგდანა და მერე. . მერე რაღა ვქნა? ეეჰ!..“ გიგოლას უნებურად ამოსკდა გულიდგან ოხვრა... და უეცრივ ფიქრად გაუელვა: „თუ არ გათხოვდა, მაშ რითი ირჩინოს თავი, რითი გამოზარდოს ობოლი... ვა-

იმე!“—წამოიძახა გიგოლამ და თვალგზიდგან წყვილი ცრემლები გადმოჰვარდა, რომელმაც კვალი დააჩნია იმის გამზმარსა და ჩაცვინულს ლოყებს. თითქოს ამ ერთმა წყვილმა ცრემლმა თან გამოიტანა, რაც-კი რამ გიგოლას ნაღველი აწუხებდაო; ცოტა არ იყოს, დამშვიდდა, დახუჭა თვალები და ხმის ამოუღებლივ შეევედრა ღმერთს:—„ღმერთო, მიშველე“...—ეს ორი სიტყვა იყო იმისი ლოცვა...

გიგოლა დამშვიდდა, მაგრამ ამ დამშვიდებამ დიდხანს არ გასტანა. ისევ ჩქარა აეშალა შავი ფიქრი, ისევ ისე დაუწყო ქენჯნვა გულმა.

— ჭივ-ჭივ!..—გარედგან შემოისმა ბაიყუშის ხმა.

ცოლიცა და ქმარიც ამ ხმაზედ შეკრთნენ, გაფითრდნენ, ორსავე ცივმა ოფლმა დაასხა, ორსავე ტანში ჟრუანტელმა გაურბინა.

— ჭივ-ქაუ!—დიიძახა კადევ ბაიყუშმა.

— გათავდა!.. -- ისეთის ხმით წამო-

იძახა გიგოლამ, რომ კაცს შეაქრჯოლებდა.

— ფუი, დაგწყევლოს წმიდა გიორგიმ! — გიგოლასთან ერთად სთქვა მაგდანამ და პირჯვარი გადაიწერა.

— აბა თუ ხმა გაიწყვიტოს იმ წყეულმა! — მაგდანამ აიღო ჯოხი და კარებისკენ წავიდა.

— სად მიხვალ! — გულ-ჩაწყვეტილი დაეკითხა გიგოლა.

— ის წყეული მინდა გავაფრთხო.

— ეხლა... ეხლა თუნდ გააფრთხე და თუნდ ნუ!.. — სთქვა გიგოლამ და ცრემლები გადმოჰყარა, — ქალო, აქ მოდი!.. — ტირილის ხმით დაუძახა.

მაგდანა მივიდა და გვერდით მიუჯდა. ხმის ამოუღებლივ ცრემლიანის თვალებით ერთმანეთს შესცქეროდნენ ცოლ-ქმარი, თითქოს ისეც იცოდნენ ურთიერთის აზრი. ორსავე ხმის ამოდებისა ეშინოდათ, არ უნდოდათ სიჩუმე დაერღვიათ... ბოლოს, გიგოლამ გაუწოდა ორივე ხელები და წამოიძახა:

— მშვიდობით, ჩემო მაგდან!

ამ სიტყვებმა მაგდანას თავ-ზარი დასცა, და შმაგსავით დაეცა გიგოლას გულზედ. გიგოლამ მოჰხვია ორივე ხელები; რაც ძალი და ღონე ჰქონდა, მიიკრა გულზე და მაგდანას ტუჩებს ჩაეკონა. მაგდანამ იგრძნო ქმრის აღწრსი, მოვილა გონს და იმანაც მოჰხვია ხელე-ბი...

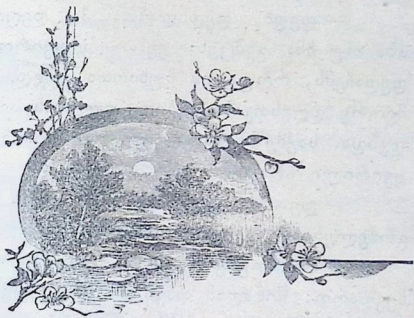
სიცოცხლით სავსე მაგდანა და სიკვდილის პირას მისული გიგოლა ერთად იყვნენ შეერთებულნი, ერთ არსებათ გადიქცნენ, ერთნაირად სცემდა იმათი მახა, ერთნაირად ფეთქავდა იმათი გული, ორნივე ერთნაირად სუნთქავდნენ, თითქოს მაგდანამ თავისი ნახევარი სისალე სუნთქვასთან ერთად გიგოლას გარდასცა და ისე მოიყვანა ჯანსაო...

დიღხანს იყვნენ ესე. ამათ ეხლა აღარა აღარდებდათ რა. ამათი სურვილი ის-ღა იყო, რომ საუკუნოდ ესე ყოფილიყვნენ. ეხლა აღარ ესმოდათ ბაიყუშის ძახილი, თუმცა იმან ერთი-სამჯერ კიდევ შემოსძახა.

მაგრამ დახეთ!.. გიგოლას ბედმა
ჩქარა უმტყუნა!

ავადმყოფის მიმქრალმა სხეულმა
ვერ აიტანა ასეთი ძლიერი მღელვარება
სულისი, აჰან შეუმოკლა სიცოცხლის
წუთი, და შფოთვა და ბრძოლა დაიწყო.
გრძნობა დაჰკარგა და პირველად რომ
მამალმა შეჰყივლა, სული განუტევა.

1891 წ.

ს მ ფ ლ ა დ

(სურათები ყმაწვილების ცხოვრებისა)

I

— დილილმე, დილილმე, ხვალ ჩურჩხელებსა ვქამო, გოზინაყსაცა ვქამო!..“

— სიხარულით ვიძახოდი ახალწლის ღამეს და თან ლოვინში ტანისამოსიანი ვგორაობდი და ყირაზე ვდგებოდი.

— დედი, დედილო!.. ჰა დედა!.. აბა თუ ხმა გამცეს; ეე!..— ვუყვიროდი დედაჩემს, როცა ის ბუხართან იჯდა და მეორე დღისთვის ტკბილეულობას ამზადებდა. საქმეში გართული იყო და ჩემი ყვირილი არ ესმოდა.

— დე...დი...ლოო!..— ბოლოს გაგრძელებით დავუყვირე.

— რა მოგივიდა შე.. უი, შე თავმკვდარო; წინაღამ თავი არ დამაწყევლინე ამ ბედნიერ ღამეს!— მშვიდათ მითხრა დედაჩემმა.

— ხი, ხი, ხი!—ჩავიხდითხითე, როცა ეს მითხრა, და თან გავაჯავრე: „თავ-მკვდაროვო“, და თანაც იძახი: „წინაღამ თავი დამაწყვევლინეო“.

— შენ ვის არ წააცდენ!

— დედილო!

— რა გინდა, რა?.. ნუ გაჰგიჟდი. ხომ იცი, ხვალ ახალი წელიწადია. ნუ ცელქობ, თორემ დაგეკვებება და მთელს წელიწადს მაგეთი დამთხვეული და ყველასი თავ-მომამბეზრებელი იქნები.

— მართლა, დამეკვებება?

— მართლა, მაშ გატყუებ?!

— აღარ ვიგიჟებ, ღმერთმანი!—ავდექი და დედაჩემს მუხლის ძირში გამოვინასკვე.

— აი, ესე ჭკვიანად ვიჯდები.

— ემაგრე არა სჯობია! ცოტა იქით კი მიიწიე, თორემ მიშლი.

.. აჰა! მივიწიე იქით. რამდენ ჩურჩხელას მამცემ?—ცოტა ხანს შემდეგ ისევ ჩურჩხელებზედ დავუწყე ლაპარაკი.

— რამდენიც იქნება.

— ღმერთმანი, დედილო, რამდენს მომცემ?

— ოჰ, ოჰ! თავის სარქველი-კი ამხადე მაგდენის ჩიჩინით! თუ გამაჯავრებ, არც ერთს არ მოგცემ!—დამიყვირა დედაჩემმა.

დედამ ამ დროს ამოიღო ცხელი შაქრის პურები და ზედ ფხვნილი შაქარი წააყარა. მე წავეტანე, მინდოდა ერთისთვის ხელი დამეცა, მაგრამ დედაჩემმა თვალი შემასწრო და კოვზი ხელის ზურგში ჩამკრა.

— აი შე მსუნაგო კატავ, შენა! ღმერთი გათენებას აღარ დაგაცლის?!

— ერთის მეტს ხომ არ ავიღებდი, რა! უ, უ, უ...—ზუზუნით ავდექი და ლოგინში პირქვე წავწექი.

ღავწექი, მაგრამ ჩემი სული და გული შაქრის პურებთან იყო. ერბოს შრიტინი ხომ უფრო მბნედავდა, მადას უფრო მიღვიძებდა. კარგა ხანს ვიწექი და უფრო დიდის ხმით ვზუზუნებდი, რომ, რა არის, დედაჩემს ყურადღება მიექცია ამისთვის და მოეცა შაქრის პური; მაგრამ ჩემს ზუზუნს აინუნშიაც არ იგდებდა. მე, ის-ის იყო, უნდა ავმდგარიყავ

და ისევ დედასთან მივსულიყავ, რომ, ცქერით არის მაინც, გავმძღარიყავ. სწორედ ამ დროს დედაჩემმა დამიძახა და მე ისევ ლოგინს გავეკარ და გავტვრინდი.

— გაიქე, გენაცვალოს, შვილო, დედა! ორიოდუე ხმელი ღერი შეშა შემომიტანე, თორემ ამ კუნძს მოკიდება არ ეღირსა.

— ჰო, „შეშა შამაიტანე“! — ბუზლუნით ვუთხარი.

— ნუ ხარ, შვილო, გაუგონარი და!..

— ერთი შაქრის პური არ მომცა, და „შეშა შამაიტანე“-ო!..

— შენი ბუზლუნის თავი არა მაქვს, წადი ჩქარა, შემოიტანე.

— შაქრის პური მამეცი და შემოვიტან.

— ჰო, კარგი!

— მაშ მამცემ?

— ჰო, ჰო, წადი ჩქარა, შამაიტა.

მე საჩქაროდ გავიქეცი და კარები გავაჭრიალე. მშვენიერი ნათელი ღამე იყო. სავსე მთვარე ნაზად დასცქეროდა

ჩვენს თეთრად შემოსილს სოფელს და უხვად უგზავნიდა მკრთალს ნათელს. იმას ფიქრადაც არ მოსდიოდა, რომ ეს ახალწლის ღამე იყო. ისევ ისე კეკლუცად მისცურავდა, როგორც წინა ღამეს; ქვეით-კი, ძირს, დედა-მიწაზედ ყველარადაც მოძრაობაში და მზადებაში იყო, ყველას ერდოდგან ბოლი და ნაპერწკლები ამოდის. მოისმოდა ლაპარაკი, ძაღლების არა-ჩვეულებრივი ყეფა და ყმუილი, ქათმების ჩხავილი, ფთხრიალი.

აგერ ჩვენმა მეზობელმაც საქათმედგან ჩხავილით გამოიყვანა ქათამი.

— კეკე, ცული გამომიტანე! — დაუძახა ქიტუამ. ხმაზედ ვიცანი, ჩვენი მეზობელი ქიტუა იყო. ქათამი-კი ისევ ჩხაოდა.

— რა გაყვირებს, შე მუდრეგო, ხომ არ გიპარავ! — წაუტია ქიტუამ ქათამს.

— რა დაგემართა, გოგო!

— მამაქვს! — მომესმა კეკეს ხმაც. კეკე ქიტუას და იყო. ჩვენს სოფელში იმისთანა ღამაზე არავინ იყო. ეხლა

აღარ არის. საწყალი, ერთი წლის პატარძალი მოკვდა.

ქათამი გაჩუმდა. „ღუჰ“... — მომესმა ცულის ბრახუნი და შემდეგ ქათმის ფთხრიალიც.

— თავი მანდ არ დაგრჩეს! — უთხრა კეკელას ქიტუამ.

— სანდრო! — გამომძახა შინიღვან დედაჩემმა.

მე აღარც-კი მახსოვდა, რომ შეშისთვის გამოველ, დედაჩემმა რომ დამიძახა, მაშინ-ღა მომაგონდა. ავიღე რავდენიმე ნაჭერი და შევიტანე შინ. დედას რომ არ დაეძახნა, ვინ იცის, რამდენი ხანი ვიდგებოდრ.

— ტყეში ხომ არ გაგგზავნე, აქამდის რა დაგემართა?

მე ყური არ ვათხოვე და პასუხიც არ მივეცი. საჩქაროდ დავყარე 'შეშები და შაქრის პური ავიღე.

— ხელი-ხელთ არა მაქვს, შენვე შეუკეთე.

— იჰ, იჰ, რა გემრიელია! — აღგილობრივ ვფუნდრუკობდი და ტუჩების წკაპა-წკუპით ვიძახდი.

— არ გეყურება, შეშა შეუკეთე-
მეთქი?

— ერთიც მამეცო და შევუკეთებ.

— მე ვიცი, რასაც მოგცემ!.. ე
შეშა შეუკეთე, თორემ, ღვთის წყალო-
ბა ჰქონდეს სანდროს, რომ მე ის გვე-
ლივით ავაქრელო! -- გაჯავრებით მითხრა
დედაჩემმა.

ვაცოდი, თუ გავაჯავრებდი, მუქა-
რას ამისრულებდა, და ამისათვის ხმის
ამოუღებელივ დავემორჩილე და შეშები
შევუკეთე. საახალწლო კუნძს ჩქარა მო-
გვიდა და ყუათიანი გუგუნი მოართო.

შაქრის პურების კეთებას მორჩა დე-
დაჩემი და ახლა გოზინაყს შეუდგა.

— დედი, აღვახაზსაც გააკეთებ?

— ჰო, შვილო.

— მაქმევ, განა? მერე რა ნაირად
მიყვარს!..

— მე მითხრეს, სანდროს ეჯავრებო!

— ვინ გითხრა?

— ვინც იყო. ძალიან ეჯავრებო.

— ღმერთმანი, დედი, ძალიან მიყ-
ვარს.

— არცა გწყენს?

— დედა არ მამაკვდება, არცა მწყენს!

— სტყუი!

— არა ვსტყუი! არა ვსტყუი, ღმერთმანი!

— არა, შვილო, რო გაწყინოს, მერე რალა მეშველება?

— არა მწყენს-მეთქი, ადამიანო, არ გეყურება?!

— არც გოზინაყი?

— არა-მეთქი, აბა იზე!..

თაფლი რომ არ გადმოსულიყო და დედაჩემს კიდევ ეოქვა რამ, მე ტირილსაც დავიწყებდი, ისე ამიჩუყდა გული დედაჩემის სიტყვებზედ. რას ამბობთ, მე სული-მწარედ მოველოდდი აღვახაზის ჭამას და ის-კი მეუბნებოდა: „არ გიყვარს, გაწყენსო“. რაც უველაზედ ძალიან მიყვარდა, ის ძალიათი უნდა შეეჯავრებინათ. განა ხუმრობა საქმე იყო?

ვიღრე დედაჩემი გოზინაყს გააკეთებდა, კარგა ხანმა გაიარა. როცა მორჩა: ცხელი გოზინაყი პატარა სპილენ-

ძის სინზედ დაასხა და გასაცეებლად ტახტზე გადადგა. მე ცხელს გოზინაყს წამოვუწექი გვერდით; დედამ-კი ფალუსტაკის კეთება დაიწყო. გოზინაყს დავადე თითი, მინდოდა გემოთი მენახა, მაგრამ თითი ისე დამეწვა, რომ კინალამ არ შევყვირე.

— ეჰე, ე მანდ რო წამოუწექი, ხელი არ ახლო, თორემ!.. — დამიყვირა დედაჩემმა.

— ხელს როგორ ვახლებ, ძალზე ცხელია.

— იქნება, კიდევაც გასინჯე!..

— გავსინჯე-კი არა-და!..

დედა თავისს საქმეში გაერთო; მე-კი ისევ ისე წამოწოლილი ვიყავი და მოუთმენლად ველოდდი გოზინაყის გაციებას. ოშხივარი ცხვირთან მომდიოდა, პირში ნერწყვისა მგვრიდა და სურვილს მიღვიძებდა. ვიწექ და ვფიქრობდი: „დედაჩემმა რომ მთელი სინი მომცეს, რაკარგი იქნება... მე მაშინვე გარედ გავიტანდი და სოფელში ისე ვივდიდი; თანაც, ნება-ნება ჭამას დავუწყობდი. ვუ-

ყურებდი ჩვენებურს ბიჭებს, როგორ დამედევნებოდნენ და თხოვნას დამიწყებდნენ! მეც თითო ბეწოს მივცემდი. დანარჩენს-კი მე, სოსო, შაქრო და გიგლა დავსხდებოდი ჩვენს ბანზედ და... აგერ, მართლა, მომცა დედაჩემმა, და მე სიხარულით ბანისკენ მივარბენინებ. ავედი ბანზედ, და წინ დავიდგი სინი. სიხარულით გარს ვუვლი, მინდა გვერდით მოვუჯდე. ამ დროს დავინახე: სოსო, შაქრო და გიგლა იცინიან, ხელში ჩურჩხელები უჭირავსთ და ერთმანეთს დასდევენ... მე დავადე პირი, მინდა დავუძახო... იმათ ამ დროს თვალი შემასწრეს და ჩემკენ გამოიქცნენ... სინს გარს შემოვუსხედით. იმათაც ჩურჩული დაიწყეს...

— ამოდენა გოზინაყი ვინ მოგცა? — მეკითხება გიგლა.

— დედაჩემმა... ჩვენ ბევრი გავაკეთეთ.

სოსომ ამოიღო დანა და უნდოდა დაეჭრა.

— მოიცა, ჯერ ცხელია. — ვუთხარი მე.

— მაშ ჩურჩხელები ვჭამოთ!
 ჩურჩხელებსა ვჭამთ და თან ვიცი-
 ნით.

— აი თქვე ეშმაკებო, თქვენა!..
 ავიხედეთ მალლა. ქიტუა და კეკე
 თავს დაგვდგომოდა. მორთული იყო და
 ღიმილით დაგვცქეროდა ზემოდგან.

— ესე ტკბილად დაბერდით!— ყვე-
 ლას თითო კამფეტო მოგვცა და გვაკოცა.

— ესე შენ, შენის ენითა! -- მივა-
 წოდეთ ჩვენც ჩურჩხელა.

— გოზინაყი მომეცით, ჩურჩხელა
 არ მინდა!

სოსომ გოზინაყს დანა დაუგდო.

— ნუ სჭრი, ნუ! სინიანად მომე-
 ცით.

ჩვენ ერთმანეთს გადავხედეთ.

— არ გემეტებათ?

ჩვენ ხმას არა ვცემთ.

— მაშ თუ ეგრეა, აი!— დაეწოდა
 და სინი აიღო. კეკე გაიქცა.

— სად მიგაქ, ეი! უ, უ, უ!..— და-
 ვიწყე ტირილი.

— სანდრო, რათა სტირი, შეილო!

— ჰა!..—გავახილვეთ თვალები და
 დედაჩემი დავინახე,—ჩემკენ მობრუნე-
 ბულიყო.

— რა გატირებს?—მკითხა კიდევ.

— გოზინაყი მომტაცა!.. — ტირი-
 ლის ხმით ვუპასუხე.

— ვინ მოგტაცა, ემანდე, მანდვე
 არა სდგას?

— აბა?— დავხედე და, მართლა, იქ
 იდგა სინი.

— სიზმარში მინახავს!

— აი რა სულელი რამა ხარ, სიზ-
 მარშიაც გოზინაყი გელანდება! წადი,
 ლოგინში დაწექ, თორემ შეგცივა.

მეძინებოდა და ამისთვის ხმის ამო-
 უღებლივ გავიხადე და ჩავწექ ლოგინში.

II

— სანდრო, სანდრო!.. ადექი, შვი-
 ლო, ნუ გამაჯავრებ კია და!..

— დაიცადე, აბა იმე!..

— ადე, კარგი, ნუ ხარ ჯიუტი!

— ეხლავ, ეხლავ!..

— ადე, გოზინაყი ქამე!

— აბა?! — წამოვჯექი ლოგინში.

ეხლა-ლა მომაგონდა, რომ მეკვლედ მე უნდა ვყოფილიყავი. მეკვლეობა ჩემთვის დიდი რამ სასიამოვნო ამბავი იყო და ამისათვის მარდად ჩავიცვი.

დედაჩემმა სავსე ხონჩა მომცა ხელში და კარები გამიღო.

— ხომ გახსოვს, როგორ უნდა მოიქცე?

— როგორ არ მახსოვს!

იმ წელიწადს პირველად ვიყავი მეკვლედ და ამისათვის დედაჩემმა წინა დღით გამაზებპირებინა, რა სიტყვებიც უნდა მეთქვა, როცა შინ შემოვბრუნდებოდი და ან გარედ როგორ უნდა შემოვტრიალებულიყავ.

ხონჩა გარედ გავიტანე. ჯერ ისევ ბნელოდა

„ნაუ!“ — გაიხმა ამ დროს დიდის ზარის ბოხი ხმა და მოეფინა მთელ სოფელს. რამდენისამე ადგილიდგან ზარის ხმასთან ერთად მომესმა ძაღლების ყმუილი. ჩვენმა მურიამაც სხვებს მიჰბაძა და მორთო უსიამოვნო წკმუტუნნი.

— მურია, მურია! აჰაა, შენი თავი ამოიჭამე! — კარებიდგან გამოსძახა დედაჩემმა და გაჩუმდა. *)

მე ხონჩა შემოვატრიალე დერეფანში და, კარებში რო შავედი, წარმოვთქვი:

„შამოვდგი თეხი, გწყალობდესთ ღმერთი, თეხი ჩემი — კვალი ანგელოზისა“! — ეს სიტყვები სამჯერ გავიმეორე და მერე ხონჩა დედაჩემს გადავეცი ამ სიტყვებით: „დაესწარით მრავალს ახალწელიწადს სიხარულით, ჯანმთელობით და სიცოცხლით!“

— ეგრე შენ, შენის ენითა, შევილო! — მიპასუხა დედაჩემმა და ხონჩა გამომართვა

შემდეგ მივედი ბუხართან და საახალწლოო კუნძს ჩინჩხვლა დავუწყე, ნაპერწკლები რომ ბლუჯა-ბლუჯა ადიოდა, მე ვიძახდი: „ამდენი ძროხა, ამდენი ცხენი, ამდენი ხარი, კამეჩი, ამდენი ფარა

*) ზოგ-ზოგს სოფელში სწამთ, რომ ვისიც ძალი ზარის დარეკვას ყმუილით აჰყვება, იმის პატრონს ზარალი მიეცემა.

ცხვარი, ამდენი ქათამი, ამდენი სკა ფუტკარი, ამდენი...ოოო! დედი, დედი, აქ უცქირე, რამდენი ნაპერწკალი ადის! ამდენი, ამდენი! უჰ!.. უცქირე, უცქირე... ამდენი, რა?.. ამდენი ძალლი!..“

— ძაღლები რაღად გინდა, სულელო!

— მაშ ამდენი საქონელი ხო დაგვიჭამეს მგლებმა! „ამდენი, ამდენი“...

— კარგი, გვეყოფა!

— უჰ, რამდენი საქონელი გვეყოლება!

— წამოდი ახლა, დაგაბერო!

დღედაჩემმა მიმიყვანა ხონჩასთან და მიიხრა:

— ესე ტკბილად დაბერდი, შვილო, ღმერთმა შენს ბედნიერებას და თერთრად დაბერებას შემასწროს! -- აილო თითო ნაჭერი გოზინაყისა, ალვახაზისა და სხვა ტკბილეულობისა და შაშვსავით პირში ჩამიღო.

ესე ტკბილად მეც დავბერდე! — თითონაც შექამა რამდენიმე ნაჭერი.

— სანდრო, აბა ჩურჩხელები, წვრი-

ლად დაიქერ და, ვინძლო, ჭკვიანად მო-
იქცე დღეს. თუ დაგაბეროს ვინმემ, შენც
თითო ნაჭერი მიეცი.—მომცა რამდენი-
მე ჩურჩხელა და დანა.

მე მივჯექი ბუხართან და ნება-ნება
დავუწყე ჭრა. ისე გავერთე ჩურჩხელე-
ბის ჭრაში, რომ არ დამინახავს, დედა-
ჩემი ამ დროს რას აკეთებდა.

— აბა, შვილო, — მითხრა დედაჩემ-
მა, როცა სოფელში გასვლას ვაპირებდი,
— თუ შეხვიდე სადმე, ფრთხილად იყა-
ვი, ქვეშ ნაკმაზი არავინ დაგიყაროს!*)

პირდაპირ ძალუანთას წავედი. მი-
ლოცვის შემდეგ ძალუამ დამაბერა
და მითხრა: „ფეხებს დაგამტვრევ, თუ
ცუდი ფეხი გექნება“!

— ღმერთმანი, ძალო, კარგი ფეხი
მაქვს!

აი, გამოჩნდება, თუ კაი ფეხი გაქვს.
იცი, სანდრო, თუ მართლა კაი ფეხი
გაქვს და ბევრი ქათამი გავზარდე, ერთ-

*) ახალწელიწადს თუ ქვეშ ნაკმაზი დაუ-
ყარეს ვისმე, ქათამს ველარ გაზრდიანო.

ქოჩორა ვარის ბერზვარად დაგიყენებ! —

— რატომ არ დაჯდები? — მითხრა ძალუამ ცოტა ხნის შემდეგ, როცა მე იმის პატარა თამროს მასხარაობა დავუწყე.

— გინდა-კი, ქვეშ ნაკმაში დამიყარო!

— ხა, ხა, ხა, — თავისებურად გადიხარხარა ძალუამ. — ეგ ვიღამ გასწავლა?

— ვინ უნდა მასწავლოს!..

— გაბრო, ნაკმაში გამოიტა, სანდროს ქვეშ მინდა დავუყარო. — სიცილით დაუძახა თავის შვილსა და თან დასაჭერად მე წამომეტანა.

რა-კი ეს გავიგე, მაშინვე კარებისაკენ მოვჰკურცხლე და ერთის თვალის დახამხამებაზედ გარედ გამოვირბინე.

— აბა დამიყარე! — გარედგან შევსძახე.

— სად გარბიხარ, გეხუმრები შესულელო, განა მართლა დაგიყრი! — სიცილით მეუბნებოდა.

— სანდრო! — ვიღამაც დაიძახა ამდროს.

მივიხედე იქით, საიდანაც ხმა მო-
შესმა, და გიგლა დავინახე. „გიგლა“!
— წამოვიძახე უეცრად, და იქით გავე-
ქანე.

— ბიჭო, მე თქვენსა ვიყავი!

— ესე ტკბილად დაბერდი!— მივე-
ცი ერთი ნაჭერი ჩურჩხელა და ერთმა-
ნეთს ვაკოცეთ.

— ესე შენ, შენის ენითა!— იმანაც
სამაგიერო მომცა.

— რატომ ჩვენსა არ მოხვედი?

საყვედურით მითხრა გიგლამ.

— რატომ შენ-კი არ მოხვედი?—
კითხვითვე ვუბასუხე.

— აკი გეუბნები, თქვენსა ვიყავი
მეთქი! ბიჭო, დედაშენმა რამდენი რამე
მაქამა!..

— შინ იყო დედაჩემი?!

— შინ იყო. წამოდი ახლა ჩვენსა!
ჩვენს უბანში ბიჭები თამაშობენ და ჩვენც
ვითამაშოთ!

— წავიდეთ.

— ჯერ შაქროსთან წავიდეთ. იმა-
საც დავუძახოთ!

— წავიდეთ.

მე და გიგლა შაქროსთან წავედით. იმის სახლი იქვე იყო და, ამისთვის, საჩქაროდ მივედით, შესვლა-კი ველარ გავბედეთ. დერეფანში ხალხი ირეოდა, ყველას სახეზედ მწუხარება ეხატებოდა.

ვიდექით ისე დიდხანს; ვერც არავის ვკითხეთ, თუ რა მოხდა და ჩვენც შიგ შესვლას ვერ ვახერხებდით. ბოლოს როგორც იყო, გავბედეთ და სახლში შევედით.

შევედით თუ არა, მოგვესმა მარინეს ხმა: „გიგოლა, გიგოლა“ — მოსთქვამდა სიტყვებს და სხვა, იქ მსხდომი, დედაკაცები ბანს აძლევდნენ. ყველა ლექსს მარინე ასე ათავებდა: „ვაი იჰ, იჰ,“ დედაკაცებიც იმასთან ერთად იმეორებდნენ. მარინე განთქმული იყო, როგორც მომტირალი. თითქმის ყველა მკვდრის დამტირებელი და გამაპატიოსნებელი, როგორც ჩვენში ამბობენ, ის იყო. ისე მიცვალებული არ იქნებოდა, რომ მარინესთვის არ დაეძახნათ. ხან-და-ხან სხვა სოფელშიაც მიიპატიებდნენ ხოლმე...

„ადე, ადე, გიგოლი!“ — დაიძახა მარინემ, როცა ჩვენ თვალი შემოგვასწრო, — „ადეჟი, ნუ ხარ გაუგონარი! ადე, ბედნიერი დღე ნუ გაუმწარე შენს შაქრიკასა, აგერ იმისი ტოლები მოვიდნენ და სათამაშოდ იწვევენ! „ვაი იჰ, იჰ“...“

ეს რომ გავიგონეთ, კედელს ავეკარით და მოვიბუხენით. შეგვრცხვა დავიგინებოდით გულში, ჩვენ რად გვახსენაო! ჩვენ იმაზედ უფრო შეგვრცხვა, რომ მარინემ, თითქმის გულთმისანიაო, ისე მართლა სთქვა, „შაქრიკოს სათამაშოდ იწვევენო“.

„ეს-კი შენ ჩამოგტირის და თავს ველარ განებებს“. — დაიწყო კიდევ მარინემ.

„ვაიმე მე დამწვარს!“! — წამოიძახა მაგდანამ, რომელიც თმა გაწეწილი და ლოყებ-დასისხლიანებული ორს დედაკაცს გაკავებული ეკავა მალ-მალ თავს ხან იქით აქნევდა და ხან აქეთ. შაქრიკა-კი იქვე დედის ზურგს უკან იდგა და ცრემლით თვალებს ითხრიდა.

„მამი!“ — უეცრივ წამოიძახა შაქრიკამ.

„მამა მოგიკვდა, შვილო, მამაშენი ხმას აღარ გაგცემს!“ — დაიღრიალა მაგდანამ ისეთის ხმით, რომ ტანში ჟრუანტელმა დამიარა.

ყველამ ქვითინი დაიწყო. მეც ვედარ დავიმაგრე ცრემლები და ნაკადულსავით გადმომსქდა; გიგლა ხომ ხმა-მაღლა ღრიალებდა...

1891 წ.

აბრეშუმის ცხვირსახოცი.

I

ვინც ზაფხულობით ტფილისში და-
რჩენილა, მარტო ის იგრძნობს, რა გე-
მო აქვს აქაურ სიცხეს. თერთმეტ ჟამამ-
დე კიდევ შეიძლება კაცმა თავი გარეთ
გამოჰყოს და, თუ საქმე აქვს, ისაქმოს;
შემდეგ-კი ღმერთმა დაიფაროს ყველა
სულდგმული. ყველგან სიცხის ბული
ტრიალებს. სიცხეს კიდევ ჯანი და სუ-
ლი წაუვიდეს, ამაზე ხმას ვინ ამოიღებ-
და, რომ სიცხესთან სხვა სენი არა სჭი-
რდეს ტფილისს. ავის სუნით და მტვრით
ჰაერი ისეა მოწამლული და გაცხელებუ-
ლი რომ კაცს სუნთქვას უხუთავს; სუნ-
თქვის დროს ჰაერის მაგივრად, გეგონე-
ბათ, ტყვია მხვდება გულ-ღვიძლშიო.
მტვერი და ტფილისი ისეა დაკავშირებუ-
ლი ჩემ გონებაში, რომ ერთის სწეულე-
ბაზედ უეჭველად მეორე უნდა მომაგონ-

დეს. თუ ტფილისი ახსენა ვინმემ ზაფხულობით, მაშინვე მტვრის ნისლი და ბურუსი მომაგონდება, ის ნისლი და ბუდი, რომლითაც მოცულია ტფილისის არე-მარე.

აი ამისთანა მდგომარეობაში იყო ტფილისის ჰაერი, როცა ამ რამდენსამე წლის წინად პირველად ვესტუმრე ქალაქს. რადგანაც სულ ერთის კვირის სტუმარი ვიყავ, დაფაციცებული დავდიოდი და ჩემს თავს მოსვენებას არ ვაძლევდი; დილიდგან მოკიდებული საღამომდის ჩემი ფეხი არ ჩაიდრიკებოდა. მინდოდა ტფილისის ყველა კუნჭული მენახა, გამეცნო და ისე წავსულიყავ.

შუა-დღე იქნებოდა. მზე ტფილისისკენ უხვად ისროდა ცეცხლის ისრებს. როგორც საკირიდგან, ცეცხლის ალი ისე ასდიოდა ქალაქს.

ავლაბრისკენ მივეშურებოდი. აღმართს შევუდექი. სიცხემ და მტვერმა რომ ძალა დამატანა, ერთის სახლის კედელს ავეტუზე; კედლის ჩრდილი ძლივს მფარავდა. ამ დროს ისე ვიყავ დარეტი-

ანებული, რომ არ ვიცოდი, სად ვიყავი და სად არა. ვიდექ ისე გაშტერებული და თვალებს აქა-იქ ვაცეცებდი... არ ვიცი, ვფიქრობდი რასმეს მაშინ, თუ არა; ხშირად მოუვა ხოლმე კაცს ასე: ჰგონია ვფიქრობო, მაგრამ ანგარიში რომ მოსთხოვოს თავის-თავს და ჰკითხოს: რასა ვფიქრობო, პასუხს ვერ მოგცემს. აი სწორედ ამისთანა მდგომარეობაში ვიყავი მაშინ.

ამ გამოურკვეველ მდგომარეობიდან გამომიყვანა უცნაურმა ხველამ. მივიხედე, საიდგანაც ხველა მომესმა, და დავინახე თავ-თაქვე მომავალი ცამეტისა თუ თოთხმეტის წლის, ძონძებში გახვეული, ფეხ-შიშველა და თავ-ახლილი ქალი; ზურგზედ კარგი მოზრდილი კოკა ეკიდა. იმისმა მონაზებულმა სახემ, ტანჯვითსავსემ, ძალა-უნებურად მიმიზიდა, და თვალის ველარ მოვაშორე. რამდენადაც დამიახლოვდა და დაუკვირდი ამის მეტყველ სახეს, იმდენად უფრო მიიბყრო ჩემი გონება, იმდენად უფრო გულს ჩამწვდა. - კუბრივით შავი თვალეები, გრძელი, ის-

რებივით გადაქიმული წარბები, დაუვარ-
 ცხნელი, ცოტათი მოყვითანო თმა, რო-
 მელიც მხარზედ გადაჰფენოდა და გარს
 ეხვეოდა იმის ლოყებს, მშვენიერებას
 უმატებდა ამ ქალს. ისე გამოიციქირებო-
 და ძონძებში, როგორც წვიმის შემდეგ
 ნაწყვეტ-ნაწყვეტა ღრუბლებში მთვარე
 გამოიციქირება ხოლმე... აი, დამიპირდა-
 პირდა. ერთი ნაბიჯი წინ წავსდგი, მინ-
 დოდა ხმა გამეცა, მაგრამ, როცა მძიმედ
 ასწია თვალის ქუთუთოები და მძიმედ
 გადმოხედა, მაშინვე ენა მუცელში ჩა-
 მივარდა და აღვილიდგან ველარ დავიძარ.
 ქალმა ჩაიარა. მე ასე გაშტერებული ვი-
 დექი და ვუმზერდი მიმავალს. ცოტათი
 რომ დამშორდა, უკან მოიხედა და უკან-
 უკან ცქერით მიდიოდა. აღბათ უნდო-
 და გაეგო, ასე გაშტერებული რად დამა-
 ცქერდაო. საწყალმა, ჩემს ცქერაში, ფე-
 ხი ქვას წამოჰკრა და პირქვე დაეცა; კო-
 კა-კი წინ გაგორდა და ლუკმა-ლუკმა იქ-
 ცა.

ქალი საჩქაროდ წამოდგა და კო-
 კის ნამტვრევებს დააცქერდა. დიდხანს

იღვა ისე, მერე მე შემომხედა. რა არ იხატებოდა იმის თვალებში! საყვედურიც, ჩემდა მომართული, სირცხვილიც და შიშიც. დამნაშავედ დავსახე ჩემი თავი და საჩქაროდ მივედი ქალთან.

— ქალო, ხომ არა იტკინე რა?

პასუხის მაგივრად, შიგ თვალებში ჩამაცქერდა და ისე დამიწყო ყურება, თითქოს ჰსურს შეიტყოს, გულწრფელი იყო ჩემი სიტყვები თუ არა. მე ვერ გავუძელო ამ ცქერას და რაღაც ნაირი ტოკვა დავიწყე.

— ნეტავი თავი გამეტეხნა და კოკა-კი არ გატეხილიყო, — მითხრა მან ბოლოს.

— შენს პატრონს განა კოკა 'შენზე ძვირად უღირს?

— მგონი, თავი რომ გამეტეხნა, დედაჩემი ხმას არ გამცემდა; ეხლა-კი, ვინ იცის, ცემით ტყავი გამაძროსო.

ამ სიტყვებთან ერთად კოკის ყურს დაეწოდა და ხელში აიღო. რამდენჯერმე გადაატრიალ-გადმოატრიალა, ამოიოხრა და შორსა სტყორცნა. ამ დროს

შეენიშნე, რომ ხელის გულიდგან სისხლი სდიოდა.

— ეგ რა არის, ქალო?— ვკითხე და მივაქციე მისი ყურადღება სისხლს.

ქალს სისხლი არ შეენიშნა, დაიხედა ხელის გულზედ და მერე ისე მომცა პასუხი.

— ხელის გული გადამგლეჯია, — დინჯათ მიპასუხა და კაბის კალთა გადინხვია.

ჯიბიდგან აბრეშუმის ცხვირსახოცი ამოვიღე, სხვა თან არ გამომყოლოდა, და, ქალი უარზე იყო, მაგრამ შაინც შევუხვიე.

— გმადლობ!.. — გრძნობით მითხრა და ღრმად ჩაფიქრდა.

დიდ სიამოვნებასა ვგრძნობდი. ხმის ამოუღებლივ შევცქეროდი და ვნატრობდი, რომ ჩქარა არ წასულიყო.

— გმადლობ, ყმაწვილო! — მითხრა კიდევ და წასვლა დააპირა.

— არ შეიძლება, მითხრა, კოკა რა ღირს?

— არ ვიცი, მაგრამ რად გინდა გაიგო ფასი?

— ისე!— ვუპასუხე და ფული მივაწოდე.

ქალს თვალები გაუბრწყინდა. სახეზედ სიხარულომა გადუარა. იდგა ისე და შემომცქეროდა. სახეზედ სიამოვნების აღმური ასდიოდა. «ამ ოხერ ფულს რა არ შეუძლიან! ფული რო დაინახა, როგორ სიხარული შეეტყო!» — ძალა-უნებურად გავიფიქრე.

— რატომ არ გამომართმევ, აჰა!

— ყმაწვილო, ფული ისევ ჯიბეში ჩაიდე, მე მაგას არ გამოგართმევ, — დამიქირა ქალმა მარცხენა ხელი და მაგრად მომხვია ორივე ხელები.

„პატარა ხარ, მაგრამ კუდიანობაკი დიდი გაქვს, გინდა, რომ შეგეხვეწო“, — ვიფიქრე კიდევ, რადგანაც იმისი სიხარული ფულის დანახვაზედ სულ არ შეესაბამებოდა იმის სიტყვებს.

— შენ, იქნება, გგონია, რომ ფულის დანახვა გამეხარდა?! არა, მაგას ნუ იფიქრებ! თუ გინდა გაიგო, რა გამეხარდა, აი გეტყვი. აქამდე მე ვფიქრობდი, რომ ქვეყანაზედ ისეთი კაცი არ

იქნება-მეთქი, რომელსაც ჩემთვის გული
შესტკივნოდეს, მაგრამ ეხლა კი ვხედავ,
რომ ყოფილა ისეთი კაცი; ეს კაცი შე-
ნა ხარ.

— ძალიან ადრე მოგძულებია ადამიანი. ეხლა ხომ ნახე, რომ შენი გული შემატკივარიცა ყოფილა ქვეყანაზე! მაშ გამომართვი ფული, რომ დედაშენმა არა გცემოს.

— არა, მაინც არ გამოგართმევ. ფულიც რომ მივუტანო, დედაჩემი მაშინაცა მცემს, და აბა ტყუილად შენ რაღად დაგაკლო.

— როგორ, ფული რომ მიუტანო, მაინცა გცემს?!

— დიად.

— მეც რომ წამოვიდე და ვუთხრა, კოკა მე გავტეხე მეთქი და ფული მივცე, მაშინაცა გცემს?

— იქნება, არა მცემოს!

— მაშ წავიდეთ!

— ოჰ, რა კეთილი გულისა ჰყოფილხარ? — სიხარულით წამოიძახა და უფრო მაგრა მოჰხვია ხელები ჩემს ხელს.

— მაინც არა მჯერა, რომ კაცები მაგეთი კეთილი გულისანი იყვნენ; მე მგონია, შენც იმიტომ გაქვს კეთილი გული, რომ ჯერ ახალგაზდა ხარ. მარტო ახალგაზდებს უნდა ჰქონდეთ კეთილი გული, თუმცა ჯერ შენს მეტი არავინ მინახავს მაგეთი გულისა. განა ჯერ ოცი წლისა არ იქნები?

— მე?! ჰო!—და დავიწყე ქოქმანი. მართლაც მაშინ თვრამეტის წლისა თუ ვიყავი.

— აკი გეუბნები, მარტო ახალგაზდებს შეუძლიან შეიბრალონ კაცი! რამდენიც ხანში შედის ადამიანი, იმდენი თან-და-თან გული უქვავდება.

იმისმა ლაპარაკმა გამაკვირვა. ისე გონივრულად სჯიდა, ისე დარბაისლურად და წყობისად, რომ კაცი ვერ წარმოიდგენდა, თუ ეს ცამეტის წლის არისო. იმისი გონებრივი განვითარება სრულებით არ შეესაბამებოდა მის წლოვანობას... ბევრ ჩვენს, ვითომ მოზრდილ, ქალებს შეჰშურდებოდათ იმისი ჭკუადამჯდარი ლაპარაკი... მაგრამ რას ვამ-

ბობ?!. განა ვითომ ზრდილთ შექშურ-
დებათ ვისიმე გონებრივი განვითარება?!
რომ შექშურდეთ, ხომ კიდევაც ეცდებოდ-
ბიან განვითარებას. იმათი სასურველი
საგანი მარტო ჩაცმა-დახურვაა, ტუალე-
ტია და აკი კიდევაც ცდილობენ იმის
შეძენას.

ლაპარაკით ავიარეთ აღმართი. ჩვენ-
ნი ბაასი დედ-მამისა და შვილების ერთ-
მანეთში მოთავსებას შეეხებოდა.

— რა ვქნა, მე კიდევ ვერ გამიგია!
აი რამდენი რამა სთქვი დედ-მამის შესა-
ხებ, რამდენი მაგალითიც დამისახელე,
რომ მშობლები დიდის აღერსით და სი-
ყვარულით ეკიდებიან თავიანთ შვილებ-
საო, მაშ ეს დედაშენი რაღა გამოვიდა,
რამ გაუქვავა გული, რომ ეგრე, რო-
გორც შენ ამბობ, ცეცხლის აღში ჰყევ-
ხარ?—ვკითხე ბოლოს.

— დედაჩემს რამ გაუქვავა გული?!
ჰმ!.. — ქალმა მწარედ გაიღიმა და ისე
ამოიოხრა, რომ, გეგონებოდათ, გული
თან ამოატანაო. — დედაჩემზედ ნულარას
მკითხავ. დედაჩემს დედას ვერ დავუძა-

ხებ. ის ჩემი დედა არ... არა, ვერ ვიტყვი!.. იქნება, შენც შეგაშინოს ამ საიდუმლომ და ეხლავე თავი დამანებო.

— რა საიდუმლომ? — დავეკითხე განცვიფრებული.

— გთხოვ, ნუღარას მკითხავ! შენ ხომ კეთილი გული გაქვს და ამ თხოვნის ასრულებას არ დაიზარებ, თორემ ამაზედ ლაპარაკი გულს მიკლავს... ეჰ!.. — კიდევ ამოიოხრა და, სანამ სახლის კარებამდის არ მივედით, ხმა არ გაუცია. მეც გაჩუმებული გვერდით მივსდევდი და მთელი ჩემი არსება ამ ქალის შესახებმა ფიქრებმა აავსო.

— აი ჩვენი ეზოს კარები, აქეთ მოდი! — მითხრა და შევიდა ერთ მინგრეულ ალაყაფის კარებში. მე მივყევი უკან. ეზო ძალიან უსუფთაო იყო: შუა ეზოში ერთი ვეებერთელა წუმბე იდგა, რომელსაც საშინელი ავი სუნის ასდიოდა. ეზოს სამი მხარე დაქერილი იყო დაბალ მინგრეულ-მოხგრეულ უყავრული ოთახებით. ერთ ოთახთაგანში შევედით და შესვლისთანავე თვალებში გამეჩხირა

უზარ-მაზარი, ტლანქი, ლაშებ გადმობრუნებული, შავი, როგორც ნახშირი, ტახტზედ გაგორებული დედაკაცი.

— აი, დედაჩემი! — მიიშვირა ქალმა ხელი ამ ჯადოსან დედაკაცისაკენ.

„ნუ თუ ეს ჯოჯო ამ მშვენიერების წყაროა!.. დახე, ბუნების სიცელქეკუდიანობას! ამ უმგზავსისთვის რა მშვენიერი უშობინებია?“ გავიფიქრე ჩემდა უნებურად.

მაჯლაჯუნას, სწორედ მაჯლაჯუნასა ჰგავდა, — წამოხტა გადაატრიალა ჩასისხლიანებული თვალები და ერთი ისეთი წამოირუხრუხა, რომ გული გამიხეთქა.

— გოგო, აგრემც ბრავა გაგცვივა, კოკა რა უყავი? იქნება გასტეხე!..

ქალი კარებს აეტუზა; მეც ენა მუცელში ჩამივარდა; მაჯლაჯუნამ-კი ხელი ჯოხს წამოავლო და უნდოდა გოგოსთვის ესროლნა, მაგრამ მე მოვიკრიბე უკანასკნელი ძალა და დავუჭირე ხელი, თუმცა მეშინოდა, რომ გოგოს მაგივრად ჩემთვის არ ედრუზნა.

— ეს ვილა მოთრეულა და ხელს შიჭერს! გამიშვი, თორემ შენ მოგხვდება!

— მე... მე .. სიტყვის თქმა ველარ მოვახერხე.

— შენ-და ღვთის რისხვა, გაიგე თუ არა?

ამ სიტყვებმა გამომათხიზლა, დამიკარგა შიში და გული ამიმღვრია. ვგრძნობდი, რომ სისხლი თავში ამივარდა, თვალებში მომერია.

— რას რუხრუხებ, შე ქოფაკო, შენა?!— შევუტყე და ერთი ისეთი დავწიე იმის მკლავს, რომ მაჯლაჯუნამ ტახტზედ ბრახვანი მოიღო.

— რა გინდა, შვილო, ჩემგან, რა დაგიშავე?— დაბალის და მოლბილებულის ხმით მითხრა.

— ღმერთმა დამითაროს შენი შვილობისაგან! არა, რო ღრიალებ, ვითომ ვინ უნდა შეაშინო! ჯერ გაიგე, რისთვის მოვსულვარ და ისე ირუხრუხე.

— რისთვის მოსულხარ, რატომ არ შეტყვი?!— უფრო დაიდაბლა ხმა.

— რისთვის მოვსულვარ?... აი რისთვის! ამ ქალს ხელი არ ახლო, თორემ... ეხლავე.

— კრინტი გამიწყუდეს, თუ ხმა გავცე!

ჩემმა ბრძანების კილომ ძალიან შეაშინა ეს რუხი და ჯოჯოხეთის მაშხალა დედაკაცი.

— კოკაც რომ გაეტეხნოს?— ვკითხე მე.

კოკის ხსენებამ ბრაზები მოურიანდოდა დაეჭექნა, მაგრამ თავი შეიმაგრა და სიბრალულის ხმით დაიწყო:

— აბა შენ თითონ მითხარი, ნურათერს ვეტყვი? ვინ იცის, ეს რამდენი რამ გაუტეხნია. ხომ ხედავს შენი კაი თვალები, როგორა ვცხოვრობთ. — საიდან ან რითი ვიყიდი?

— ცემის შემდეგ კოკა გაგიმთელდება?..

— არ გამიმთელდება, მაგრამ...

— მაგრამ თავი დაანებე და ეს მითხარ: ხომ არათერს ეტყვი?

— აკი გითხარ, ხმას არ გავცემ შე-

თქი,—ჩმუჩნით მითხრა. ალბად, უნდოდა ჩქარა თავიდგან მოვეშორებინე და მერე ამოეყარა ჯავრი.

— ის კოკა მე გავტეხე და აი ამის ფასიც.—ამოვიღე ეროი მანეთი და მივეცი, მაჯლაჯუნამ ფული სიხარულით გამომართვა.

— ეხლა ხომ აინაზლაურე კოკა? მაშ სიტყვა მომეცი, რომ შენს ქალს აღარას ეტყვი.

— წმინდა მარინე იყოს თავდები...

— ამას-კი ხელს ნუ ახლებ და თავდები ვინც გინდა დააყენე, თორემ, თუ გავიგე... ეხლა-კი მშვიდობით.

ამ სიტყვასთან ერთათ გამოველ გარედ. ეზოს კარებში ქალის ხმა შემომეღმა,—უკან გამომყოლოდა.

— ყმაწვილო, რატომ მე-კი არ გამომემშვიდობე?

მე შევდექი, ცოტა არ იყოს, იმიღმა სიტყვებმა გამაწითლა.

— დედაშენმა ისე გამაბრაზა, რომ სულ დამავიწყდა.

— არა უშავს-რა! ეხლა გამომემშვი-

დობე. გამომიწოდა ხელი, რომელიც მე გრძნობით ჩამოვართვი. ქალი ხელზედ საკოცნელად დამეწოდა, მაგრამ ნება არ მივეცი,

— ნუ, ნუ, ამაზედ უარს ნუ მეტყვი! მაშ მადლობა რითი გადაგიხადო?!

— აი რითი! მე მოვხვიე ხელი და მარწყვის-ფერ ტუჩებში ვაკოცე.

— მშვიდობით!

— მშვიდობით, მშვიდობით, კეთილო ყმაწვილო!— მითხრა და კიდევ მომეხვია.

ჩავეკონვეით ერთმანეთს და ისე ვიყავით რამდენსამე ხანს. ამ სურათის მოწმად მარტო მინგრეულ-მონგრეული ალყათის კარები იყო.

— შენი სახელი მაინც მითხარ?— მთხოვა ქალმა.

— ჩემი სახელი თედოა. შენი?

— ჩემი— თამარ.

თამარ, მშვიდობით!

მშვიდობით, თედო, გთხოვ, არ დამივიწყო!

— ჩემო თმარ, უეჭველად გნახავ,

თუ როდისმე ჩამოველ ტფილისს. ეხლა
კი სოფელში მივდივარ.

ამ სიტყვებით დავშორდით ერთმანეთს.

რალაც გამოუთქმელ სიამოვნებასა
ვერძნობდი. თავ-დაღმართი ისე ჩამოვიარე,
რომ არა დამინახავს-რა, არც გამი-
გია, როგორ ჩამოველ. მარტო თამარი
მეხატებოდა თვალ-წინ, მარტო ისა ტრი-
ალეზდა ჩემს თვალში...

II

გავიდა ხუთი წელიწადი. ამ ხუთ
წლის განმავლობაში ბევრი რამ შეიცვალა,
ბევრმა კოკა წყალმა ჩაიარა, მაგრამ
ტფილისი-კი ისევ ისეთი იყო. ვერაფერი
ცვლილება ვერ შევატყვე რა... ისევ ის
სუნნი, ისევ ის ოღრო-ჩოღრო.

ღიად, ტფილისი ისევ ისეთივე და-
მზდა, როცა ხუთი წლის შემდეგ მეორედ
ვესტუმრე. თუმცა ძალიან სურვილი
მქონდა ტფილისის ნახვისა, უფრო-
კი თამარისა, მაგრამ გარემოებამ ნება
არ მომცა ადრე ჩამოვსულიყავ... არ ვი-

ცი, სად და რისთვის მაგონდებოდა ყოველ წამს თამარი. იმისი სახე ამ ხუთი წლის განმავლობაში სულ თვალ-წინ მედგა. ისეთ დღეს ვერ გამოვარჩევ, რა დღესაც ის არ მომგონებოდეს.

ჩამოვედი თუ არა, მაშინვე თამროსკენ გავეშურე. საჩქაროდ მივირბინე ნაცნობ აღმართამდის. აქ უეცრივ თავში გამიელვა იქვმა და, ცოტა არ იყოს, შემაფერხა. ნელის ნაბიჯით შევუდექი აღმართს. პირველს იქვს მოჰყვა მეორე და ისე მოება ერთი-მეორესა. ამ დრომდე ერთხელაც არ დამბადებია ამ გვარი იქვები, ახლა-კი, თითქმის, სულ იქვებათ გარდავიქეცი. „სად მისდიხარ ან რისთვის?“ ჩამომძახოდა რალაც იღუმალი ხმა: „თამარი მაშინ ბავშვი იყო და იმისთვის ასიამოვნა შენმა საქციელმა; მაშინ დედისაგან დატანჯული იყო და — შენმა გულ-კეთილობამ გაანცვიფრა და დაგიწყო აღერსი; ეხლა რომ გნახოს, სირცხვილი დასწვავს. შენ საქციელს მოწყალეობად ჩასთვლის და დიდათ დაიტანჯება!“ „მართლა-და — დავუმატე ახლა

ჩემ თავად, — უნდა მივიღე და მოვაგონო, რა მოწყალებაც გავუწიე!.. უნდა ვუთხრა: „გახსოვს ამა და ამ დროს, დედაშენს ერთი მანეთი მივეცი, რომ „შენთვის არ ეცემა მეთქი? ან ეხსომება-კი?“. იქნება, გათხოვდა კიდევ და ეხლა ქმარიც გვერდით ჰყავდეს. რომ დამინახავს, ზომ... ან ის რომ მოაგონდეს... რა ის?.. ჰო, კოცნა... მაშინ... არა, ისა სჯობია, არა ვნახო“.

ამ ფიქრებში გართულმა ისე ავიარე აღმართი, რომ ვერ გავიგე. აღმართის თავს შევდექი და უკან დაბრუნებას ვაპირებდი.

„არა გრცხვენიან“, ახლა მეორე ზმამ ჩამძახ, — ტფილისში ჩამოხვედი და თამრო-კი არ გინდა ჰნახო, ის თამრო, რომელმაც სიყვარულით მიგიღო, რომელიც ყოველ დღე გაგონდებოდა! მოიგონე შენი პირობა: „თუ როდისმე ჩამოვედი, უეჭველად გნახავ?“ იქნება, რა გაჭივრებაშია და შენგან ელის შევლას...

„ჰე“!.. ამოვიოხრე და გავსწიე თამროსკენ.

ოთახის კარი ღია იყო. შევედი შიგ
და დავინახე ფანჯარასთან ახლო მჯდარ
რი, ჩაფიქრებული ქალი; რომელსაც
ზურგი მთლად დაფენილი ჰქონდა გრძე-
ლის გაშლილის თმით. ზურგი კარები-
საკენ ჰქონდა შემოქცეული, ამიტომ
ჩემი შესვლა ვერ გაიგო. მე შევედექი და
გამოსვლას ვაპირებდი, ვიფიქრე, იქნება,
სხვა სახლში შევედი მეთქი, მაგრამ, ბო-
ლოს, ვარჩიე გამოვლაპარაკებოდი,

— თუ უკაცრავად არ ვიყო..

— ვინა ხართ?— აღარ დამათავები-
ნა სათქმელი ქალმა; მობრუნდა ჩემკენ
და შემომაცქერდა...

— თედო!.. თამარ!..— თითქმის ერ-
თად წამოვიძახეთ ორთავემ. თამარი მა-
შინვე წამოხტა და მომეხვია. მგონი კარ-
გა ხანი ვიყავით ესე ერთმანეთს მოხვეუ-
ლები და ხმის ამოუღებლივ ვსტკებო-
დით.

— თედო, თედო!— დაიწყო თამ-
რომ, როცა ცოტათი დავმშვიდდით:—
სული ამომხდა შენს ლოდინში! ეს ხუ-
თი წელიწადი ჩემთვის ხუთ საუკუნეთ

გარდაიქცა. სადა ხარ აქნობამდის? ნუ
თუ ამ ხუთი წლის განმავლობაში ერთ-
ხელ მაინც არ ჩამოხველ ტფილისს?!

— რო ჩამოვსულიყავ, არა გნახავ-
დი? თუმცა ისიც-კი უნდა გითხრა, რომ
ეხლაც მიძნელდებოდა შენი ნახვა!..

— რად გიძნელდებოდა, რა იყო
მიზეზი?! — გაოცებათ დამეკითხა და თან
გაფითრდა; — ხომ არა გაგიგონია-რა?

— რა უნდა გამეგონოს, მაგრამ
ისე: მე მეგონა, გეწყინებოდა ჩემი ნახვა.

— თედო! თედო! რა აზრი მოგდის,
ეგ რა საფიქრებელი იყო! — საყვედურის
კილოთი მიტხრა თამრომ. — შენი ნახვაც
რომ მეწყინოს, მაშ ვილას ნახვა გამე-
ხარდეს! განა აგრე მიცნობ? იქნება, შენ
ტყუილი გეგონოს, ეგ შენი ნებაა; მაგ-
რამ მე-კი უნდა გითხრა, რომ ჩემ გულ-
ში, ცამეტის წლიდგან, როცა პირვე-
ლად გნახე, მარტო შენ ჩამესვენე ხა-
ტად, მარტო შენ იყავ ჩემი სალოცავი...

— მჯერა, მჯერა, ჩემო თამრო, —
გავაწყვეტინე ლაპარაკი, — და ვხედავ კი-
დეც, რომ მჯერა. განა შენი სახე და

საქციელი ნათლად არ მიმტკიცებს, რომ
 ეგ სიტყვა მართალია? რომელი თავ-ხე-
 დი ქალი გადაეხვევა კაცს, თუ განუსაზ-
 ღვრელად არ უყვარს?

— მართალია, გჯერა, მაგრამ მე
 იმისთვის უფრო...

— თამრო!—გავაწყვეტინე კიდე
 ლაპარაკი, —დავანებოთ თავი მაგას. ორი-
 ვე ცხადათ ვხედავთ და ვგრძნობთ, რომ
 გვიყვარს ერთმანეთი, რომ უერთმანე-
 თოდ ვერ გავძლებთ, და რომ ძნელია
 ჩვენი დაშორება, განცალკევება. მაშ რა-
 ლა გვიშლის? დავიწეროთ ჯვარი და ისე
 ვიცხოვროთ.

თამარ გაჩუმდა და მისდიოდა და
 მოსდიოდა ფერი.

— თამარ, რატომ არას იტყვი, ხომ
 თანხმა ხარ?—დავუჭირე ორივე ხელები
 და ისე შევცქეროდი თვალებში. იმან
 შაინც ხმა არ გამცა. სულ ჰკანკალებდა
 და ცივ-ოფლს ასხამდა ხელ-პირზედ.

— რა გემართება, რათა ჰკანკალებ?
 მითხარ, მითხარ, ნუ გაჩუმებულხარ!

თამარი მივიზიდე ჩემსკენ და მაგ-
 რად ჩავიკარ გულში.

— ვაი მე უბედურს! რატომ ამ
 ორის წლის წინად არ მითხარი ეგა, რომ
 ბედნიერებით ვყოფილიყავით. ეხლა გვი-
 ანლაა.

— როგორ? — ტყვიასავით მეცა გუ-
 ლში იმისი პასუხი. — განა თანხმა არა-
 ხარ?

— არა!

— იქნება, ქმარიცა გყავს? იქნება,
 გათხოვდი, რაკი გადასწყვიტე იმედი ჩე-
 მის მოსვლისა?

— არა?

— იქნება, დედამ ნება არ მოგცეს?
 სად არის დედაშენი? — მაშინ-ლა მიმა-
 გონდა იმისი დედა.

— არც ეგ არის. დედაჩემს არ და-
 ვეკითხებოდი ჩემის ბედნიერების შესა-
 ხებ.

— მონაზნობის აღთქმა ხომ არ და-
 სდე? სწორედ ასე იქნება, რადგანაც...

— არა! არც ეგ არის. ვერას გეტ-
 ყვი „არას“ მეტსა, რაც უნდა მკითხო.

— „არას“ მეტს ვერას მეტყუა?!. მაშ
 სმენად გადავიქცევი და ხმას არ ამოვი-

დებ, მაგრამ ერთ რასმე კიდევ გკითხე
 და იმაზე-კი „არას“ ვერ მეტყვი. მითხარ,
 რა არის მიზეზი, რომ „არას“ მეუბნები?

თამარ გაფითრებული იღვა და ძლივს-ლა ჰსუნთქავდა. იმისი სახე ხან შეიქმუნებოდა და ხან გაიშლებოდა. მეც ვიდექ გაჩუმებული და ათას-ნაირი ფიქრი მეხატებოდა თავში და მიკიდებდა ცეცხლს. ბოლოს თამარმა შემომხედა და გაშტერებით დამიწყო ცქერა. თვალები ცრემლით ჰქონდა სავსე. თუმცა ცდილობდა შეეკავებინა ცრემლი, მაგრამ ვეღარ მოახერხა, ამოდულდა ქოთანივით და ღაბა-ღუბით გადმოჰყარა ცრემლები. ჟრუანტელმა დამიარა ტანში და მეც გული ამიჩუყდა.

— თამარ, რატომ არ მეტყვი, რა გტანჯავს? რა არის შენის ცრემლების მიზეზი? მითხარ, ნუღარ მტანჯავ?! — ვეზვეწებოდი გულ-ამომჯდარი.

— თედო! — წამოიძახა ბოლოს ცრემლის ყლაპით თამარომ და ყელზედ ჩამომეკიდა. — თედო, გეხვეწები, ნურას მათ-

ქვევინებ და ამაზედ მეტათ ნულარ დამ-
ტანჯავ! შემიბრაღე, გვედრები!..—მე-
უბნებოდა ტირილით თამრო და აპნევ-
და თან მღუღარებას.

— ლამის არის, გავგიჟდე, ველარა
გამიგია რა!..—ვწუწუნებდი მეცა და, ჩემ-
და უნებურად, მცვიოდა ცრემლები.

— შენ გენაცვალე, შემიბრაღე!
შენს მეტი ქვეყანაზედ გულ-შემატკივა-
რი არავინა მყავს. ამ უკანასკნელ ორ
წელიწადს ის იყო ჩემი სანატრელი,
რომ შენ მენახე და სიყვარულით გა-
მოგთხოვებოდი, ამ ნატვრამ გადა-
მარჩინა დღემდე ცოცხალი, თორემ
ეხლა ჩემ ძვლებსაც ვერა ნახავდი. აი,
ეხლა ამისრულდა ნატვრა, ბედნიერი
ვარ და ამ უკანასკნელ წამის სიამოვნებას
ნულარ მომიწამლავ. დეე, მქონდეს ამ
უკანასკნელ დროს სანუგეშოთ, რომ
ქვეყანაზედ მოიპოვება ისეთი კაცი, რო-
მელსაც ვუყვარვარ და ვებრაღები. თუ
ჩემი სიყვარულის ნაპერწკალი, ოდნავაც
არის, კიდევ გიღვივის გულში, ნურას
მათქმევინებ, თორემ შენც შეგძულდები,

შენც ხელს მკრავ, და მაშინ ხომ მე...
 მე... ოჰ, თედო, ნუ წამართმევ ამ უკანასკნელ ნუგეშს!

ის უფრო მომეკრა.

თამრომ უფრო მოუმატა ქვითინს და ცრემლების ფრქვევას.

— თამარ! მაკვირვებს შენი ქცევა და თანაც მაშინებს. ვგრძნობ, რომ რაღაც შესაზარი რამ უნდა მოვისმინო.

— კიდევ ამიტომ გეხვეწები, ნულარას მკითხავ-მეთქი, ჩემო კარგო!

უცნაურმა ცნობის მოყვარეობამ ამიტაცა და იმისმა მდულარე ცრემლებმა ვერ შეჰკვეცა ფრთა ამ ჩემს გახელებულ სურვილს თამარის, საიდუმლოს გაგებისას. მე მაინც ჩავაცივდი და, რაკი შევატყე, რომ არაფრის თქმა არ უნდა. და, ვკარი ხელი და წამოსვლა დავაპირე.

— თედო! — შეჰღრიალა შესაზარის ხმით: — შემბრალებ, ნუ მიხვალ, გეტყვი ყველაფერს!

თამარმა გიჟივით მომხვია ხელები და შემაყენა.

— ოჰ, რატომ მიწა არ გასქდება და შიგ არ ჩამიტანს მე საცოდავს! რატომ მეხი არ დამეცემა და სიცოცხლეს არ მომისპობს, რომ აღარ შემეძლოს იმის თქმა, რის გაგებაც შენა გსურს.

თამარ, დამშვიდდი და ისე მიამბე, რა მოხდა რა იყო ისეთი!

— მაშ ყური დამიგდე: მე დედ-მამა არა მყავს...

— როგორ, განა დედაც მოგიკვდა და ეხლა მარტო ხარ?..

— არა, მე ისევ იმასთანა ვარ, ვისთანაც ვიყავი, მაგრამ ის ჩემი მშობელი დედა არ არის.

— სჩანს, მაშ მაგიტომ გექცეოდა ისე ცუდათ!.. მაშ ვინ იყვნენ შენი მშობლები, ვინ ჩაგაგდო მაგ ტარტაროზის ხელში და ვინ გახდა შენი მოვალე?

— ვინ იყვნენ ჩემი მშობლები?! ეგ არც მე ვიცი. არ ვიცი, რა გვარისა ვარ, რა სჯულისა: ქართველი, რუსი, თუ ვინ. უფრო ქართველი უნდა ვიყო, რადგანაც თამარი დაურქმევიათ სახელად. მე... მე... ნაბუშარი ვარ!..

— ნაბუშარი?!

— ნაბუშარი. იქნება მე პირველად დავებადე ჩემს მშობლებს, დავებადე პირველსავე სიყვარულის ნაყოფად! ვინ იცის, რა სიტკბოებითა და სიხარულით ეხვეოდნენ ერთმანეთს ისინი პირველში, მაგრამ ბოლოს გაუმწარდებოდათ ის სიხარული, როცა მე დამინახავდნენ. ღმერთო, ნეტა რად არის ესე მწარე ნაყოფი სიყვარულისა, რომ გავჩნდი თუ არა, როგორც უხმარი ნივთი, ისე მომიშორეს თავიდან? ზედაც, თურმე, ასეთი ქალაქის ნახევი ღამაგდეს: „მოუნათლავია. სახელად თამარი დაარქვითო“. ჩემის ვინაობისა მეტი არა ვიცი-რა.

— ნაბუშარი!.. ნაბუშარი!.. თამარი ნაბუშარია!.. — ნაწყვეტ-ნაწყვეტათ ვისროდი მე ამ სიტყვებს.

— თამარ, არა მჯერა, რომ შენ ნაბუშარი იყო! რომელი ნადირი გადაგადებდა, რომელი?..

— შეგაშინა ამ სახელმა?! ეხლა ხომ ხედავ, რადაც ვუარობდი ჩემის თავ-გარდასავალის თქმას?

— შემაშინა?! ჰმ!.. ჩემო თამარ, მე
 ეგ ვერ შემაშინებს. კადევაც გიმეორებ:
 წამოდი, წავიდეთ და ჯვარი დავიწეროთ.

— ნუ ჩქარობ, ჩემო ნუგეშო, ჯერ
 არ გამითავებია ჩემი ამბავი.

— მიაძბე, მიაძბე.

— ხომ კარგათ იცი ნაბუშრების გა-
 რემოება? მაწოვარ დედაკაცებს ურიგე-
 ბენ და გამოსაკვებ ფულს თვითრად აძ-
 ლევენ, ვიდრე შვილის წლისა არ გახდე-
 ბა. მე ბედმა ეგ მარგუნა, რომელსაც
 უენ ტარტაროზი უწოდებ. შვილის წლი-
 სა რო გავხდი, მოვიდნენ ჩემს წასაყვა-
 ნათ. მაგრამ მაგან აღარ დამანება და
 შვილათ ამიყვანა. მაშინ გავიგე ჩემი ვი-
 ნაობა და მას აქეთ სიცოცხლე მოვიძა-
 გე და ქვეყანა შემძაგდა. ოჰ, რატომ
 არამ გამსრისა, რატომ სული არ ამოშ-
 და. როცა ჩვრებში გახვეული გარეთ ვე-
 გდე? რისთვის მიპოვეს ცოცხალი და ან
 რისთვის გამომზარდეს!..

თამარი გაჩუმდა. ჩაჰკიდა თავი და
 რამდენიმე ხანს ისე იყო. მეც ვიჯექ გა-
 ჩუმებული და თვალს ვადევნებდი მისი
 სახის ცვლილებას.

III

— რაც თავი უემისწავლია, — დაიწყო ისევ თამარმა, — ერთი დღე კარგა არ მახსოვს, თუ იმ დღეს გამოვაკლებთ, რა დღესაც პირველად შენ გნახე და გამოგემწვიდობე. ოჰ, თედო, არ ვიცი როგორ გამოვსთქვა ის სიამოვნება, რომელიც მე ვიგრძენი მაშინ, როცა ხელზედ მინდოდა მეკოცნა და მის მაგიერ შენ პირზე მაკოცე? მაშინ მთელი ქვეყანა ჩემი მეგონა. ვიგრძენ, რომ მეც ადამიანი ვიყავ, აღარავის ვეჯავრებოდი, ყველა შემირიგდა, ყველამ დაივიწყა ჩემი ვინაობა. იმ კოცნას ეხლაც ვგრძნობ, მაგრამ ჩემი სიხარული ნაადრევი იყო. ამ დღესვე მაგრძნობინეს მეზობლებმა, ვინც ვიყავ და რაც ვიყავ. ისევ მალე ამიგდეს მასხრად, ისევ მალე დამჩაგრეს და კვლავ შემიძულეს ადამიანი. კაცის დანახვა კვლავ გულს მიკლავდა; იმის სიხარული და სიამოვნება ჩემთვის ვაება იყო. ტარტაროზი ჯერ-კი კარგათ მექცეოდა, ექვსი თთვის განმავლობაში ხმას არ მცემდა. როცა-კი ცემას დამიპირებდა, მაშინვე შენ გახსენებდი და ისიც მიყუჩ-

დებოდა ხოლმე, მოიბუზებოდა და ტკბილად დამიწყებდა ლაპარაკს. იმ ექვს თვეს შენი შიში ვერ მოიშორა იმან თავიდან. ერთხელ გველივით შემომიჩნდა და მათქმევინა, რომ შენ სოფელში წახვედი. ისიც-კი ვუთხარ, რომ იმის სოფლის სახელი არ ვიცო-მეთქი. ამის თქმა და ჩემი მიბეგვა ერთი იყო. მომდგა მაშინვე და რაც ექვს თვეს დამაკლო, სულ ერთად შემისრულა. გიძახდი, გნატრობდი, მაგრამ შენ არსად სჩანდი, მეზობლებს ვეხვეწებოდი, მაგრამ იმათ სეირი უხაროდათ. ამ ცემის შემდეგ დაიწყო კვლავ ჩემი გამუდმებული ტანჯვა. სამ წელიწადს გასტანა ასეთმა ცხოვრებამ. სამის წლის შემდეგ შევსრულდი თექვსმეტის წლისა და მას უკან ხომ სულ უკუღმართად დატრიალდა ჩემი ბედი.

— საწყალო თამარ, - ვუთხარი მე შებრალებით, — რა ნაირად გიტანჯია, რამდენი ვაება გამოგაველია! მე კი ერთხელაც არ ვიკითხე შენი ამბავი.

— ყოველ დღე მოგელოდი. ბევრჯელ თავის მოკვლა დავაპირე, მაგრამ

მაშინვე შენი სახე წარმომიდგებოდა თვალ-წინ და თავს შევიმაგრებდი ხოლმე, ამოვიღებდი შენს მოცემულს ცხვირსახოცს და იმაზედ ვიკლავდი შენ სიყვარულის ჟინს. ის ცხვირსახოცი გვერდიდან არ მომიშორებია; დღეცა და ღამეც თანა მაქვს.

ამ სიტყვებთან ერთად ამოიღო უბიდან ცხვირსახოცი და მაჩვენა:

— აი, ხომ ეს არის?

— თამარ, თამარ!.. — გიჟივით მოვხვიე ხელები და ჩავიკარ გულში.

— თამარ, ღირსი არა ვარ შენის სიყვარულისა, მაპატივე!

— მაგას ნულარ მეტყვი, — საყვედურით მითხრა თამარმა: — მე ვიცი, ვინ ვის სიყვარულის ღირსი არ არის და შენც ჩქარა დაგიმტკიცებ ამას.

ქალი ადგა და ჭიქაში რაღაც ფხვნილი გახსნა, რომელიც შემდეგ გვერდით მოიღგა.

— ეგ რა არის, თამარ? — ვკითხე, როცა ისევ გვერდით მომიჯდა.

— გულის დასამშვიდებელი წამალია.

— მერე რად გინდა?

— იქნება ძალიან ავლელღე და ეს დამიმშვიდებს გულს.

— ისე რამ უნდა აგაღელვოს, რომ წამალი დაგჭირდეს?

— ეხლავ მოისმენ, ჩემო თედო... რაზე დავდექი?!. ჰო, თექვსმეტის წლისა რომ შევსრულდი, სულ სხვა ნაირად შეიცვალა ჩემი ცხოვრება. ტარტაროზი ალერსით მექცეოდა, წყალზედაც აღარ მგზავნიდა. მიკვირდა, ვერ მიმხვდარიყავ, რა უნდა ყოფილიყო მიზეზი ასეთის დატკობისა. შემდეგ-კი მივხვდი. ერთ დღეს მომიჯდა გვერდით და კოცნა დამიწყო. მეზიზღებოდა ასეთი ალერსი იმისი, მაგრამ ვერა მოვახერხე-რა. „შვილო“, — მითხრა ბოლოს: — „არ იცი, ჩვენი წუთი-სოფელი როგორია და ქალმა როგორ უნდა იცხოვროს“! — რას მეუბნები ვერ მიმხვდარვარ-მეთქი, — დავეკითხე მე, — ვითომდა არ ვიცოდი... „შენ სხვა კუდიანი ხარ, ყველაფერი იცი“! — ღიმილით მითხრა მერე... — ოჰ, რატომ მაშინვე თავი არ მოვიკალ! — დამიწყო რჩევა:

ასე და ასე უნდა მოიქცე, თუ გინდა, რომ რიგიანათ იცხოვრო, კარგი გეცვას კარგი გეხუროსო. ამ ლაპარაკის გაგონებაზედ სულ ცეცხლი მომეკიდა, სი-რცხვილმა დამწვა. გონ დაკარგული წამოვხტი და გარეთ გამოვვარდი.

— ის ქოფაკი, ის ტარტაროზი ისა! მოსაკლავია ჩემის ხელით!

— სალამომდის შინ არ შემოვსულვარ, — განაგრძო თამარმა: — არ მინდოდა დაბრუნება, მაგრამ სად წავიდოდი, ვის მივადგებოდი კარს? შენი სოფლის სახელი რომ მცოდნოდა, იქნება შენთან მოვსულიყავ. ბევრი ვიტირე, ბევრი თავში ვიცე, ბევრჯელ გახსენე, მაგრამ ამან არა მიწველა-რა. მერე მომივიდა ფიქრად უკანვე დაბრუნება, ხოლო დროებით, ვიდრე მოვიკითხავდი სადმე მოახლის ადგილს. მიკედი შინ. კარგა შებინდებული იყო. იქას ჩემთვის ხმა არ გაუცია. გავიდა რამდენამე კვირა. ადგილი ვერსად ვერ ვიშოვე, თუმცა-კი დამპირდნენ. ტარტაროზი აღარას მეუბნებოდა. თითქოს დარცხვენითაც მელაპა-

რაკებოდა. მე მეგონა, შეინანია თავისი
საქციელი და ამის შემდეგ ველარას გამი-
ბედავს-მეთქი. მართლაც აღარა უხსენე-
ბია-რა. თავის ბოროტების შესასრულე-
ბლად თურმე სხვა გზა ამოიჩნია. ერთ
ლამეს ძილში ტუტუნის შემომესმა. გავა-
ხილე თვალები და რა დავინახე?.. ჩემ
ლოგინთან იდგნენ ტარტაროზი და ვი-
ლაც ორი კაცი. „ვინა ხართ, რა გინ-
დათ-მეთქი!“ — წამოვიყვირე მაშინვე. —
„ვინ უნდა ვიყვნეთ, ადამიანები ვარ-
თო“, — მიპასუხა ერთმა კაცმა უსირცხვი-
ლოდ. — ადამიანები-კი არა, ეშმაკები
ხართ! აქედან დაილუპენით, თორემ“!..
— „თორემ რაო“ — მიპასუხა ისევ იმან.
— „შენ გაზდას. ნუ სცხარობ, ჯერ გა-
იგე, რა თუმნიანები დავუთვალოთ დედა-
შენსა და“... — ოჰ, შე ქოფაკო შენა“!..
წამოვხტი ლოგინიდან და ყელში წა-
ვუჭირე ტარტაროზს, მაგრამ ჩქარა გა-
მაგდებინეს ხელიდამ. ახლა ამ კაცებს
დავუწყე კბენა, ფხაჭვნა, კაწვრა სახისა,
დავიწყე ღრიალი, მაგრამ .. ოჰ, აღარ
შემიძლიან მეტი!.. — მიიფარა ხელები
პირზედ და ქვითინი ამოუშვა.

— მერე, მერე?! — შევღრიალე და ხელები პირიდგან ჩამოვაცალე.

— მერე?!.. ამიხვიეს პირი, რომ აღარ მეყვირნა, გამიკრეს ხელები, შამკრეს მაგრამ და... ვაი!.. მომკალ, ნულარ მაკოცხლებ!.. ხომ ხედავ, მე სიკოცხლის ღირსი აღარა ვარ... აქნობამდისაც მოვიკლავდი თავს.. მაგრამ შენის, ნახვის სურვილმა გადამარჩინა ცოცხალი თამარი მომვარდა და მეხვეოდა.

თვალი დამიბნელდა, სული მიგუბდებოდა, სიტყვის თქმას ველარ ვახერხებდი. თითქო თავში დამკრეს რამეო, ისე დაერეტიანდი და თავს ველარ ვიმაგრებდი.

— თედო, თედო, რა გემართება? გონს მოდი!.. ტირილით მეხვეოდა თამარი...

— შორს, შორს შეე!.. მაგის შემდეგ, ცოცხალი როგორღა ხარ?! რატომ თავი არ მოიკალ?.. ღმერთო!

— შენ ნახვას ველოდი!..

— ჩემსას?!.. ეხლა ხომ გნახე! ოჰ, რატომ ენა მუცელში არ ჩავვარდა, რატომ სული არ ამოგხდა, ვიდრე მაგას მეტყოდი!..

— ვაი მე უბედურს!.. მშვიდობით!..
 მშვიდობით!..

თამარმა წამოავლო ჭიქას ხელი და
 უეცრად დალია ჭიქაში მომზადებული
 გახსნილი ფხვნილი.

— ჰო, გინდა დამშვიდდე?! ღმერ-
 თო!.. სად არის შენი სამართალი?..

ვიტაცე თმაში ხელი და ტახტზე და-
 ვეშვი. ისე წამერთვა ღონე, რომ მუხლე-
 ბი მეკეცებოდა.

— მიშველეთ!..— ამოვიღულულუღე
 ძლივს.

— თედო, წყალი დალიე! აჰა! ეს
 მომივიდა და რა ღმერთი გამიწყრა, რომ
 გიამბე ყველაფერი!— მეხვეოდა ტირი-
 ლით თამარი.

წყალი დავლიე და იმან ცოტათი
 დამამშვიდა. თავ-ბრუმ სულ გამიარა.

— მადლობელი ვარ, ჩემო თამარ,
 რომ წყალი დამალევინე. ოჰ, რა მომი-
 ვიდა?!.. თამარ, წამო ჩქარა, წამოდი,
 წავიდეთ აქედგან, თორემ დავიხრჩობით
 ორივენი.

— თედო, შენ მეუბნები მაგას? მაშ-

არ შეგძულდი?!. ჩაშ ისევ გიყვარვარ?!.
სიხარულით მეუბნებოდა.

— ჩაიცივი დროით, ნუღარ აგვიანებ! — ვაჩქარებდი მე თამროს.

— ეხლავ!

თამრო საჩქაროდ მიჰვარდა სკივრს, ამოშალა, ამოწეწა და მიჰკრა-მოჰკრა თავისი საცვლები ბოხჩაში. ბოლოს ჩაიცვა ტანთა და ბოხჩიანი სიხარულით ისევ მე მომვარდა.

— წავიდეთ, წავიდეთ, თედო! ოჰ, ღმერთო, განა მოვიფიქრებდი ასეთ ბედნიერებას!

მე ხელი ჩავავლე და კარებისკენ გამოვეშურე, მაგრამ თამრო უეცრივ შედგა, გაფითრდა და წამოიყვირა: — „ვაიმე“!

— რა მოგივიდა, ეგრე რამ გაგაფითრა, ან რათ შეჰყვირე?!

— მე... მე... თედო!... ოჰ, რა ჩქარა იმოქმედა ამ წყეულმა!..

თამროს ტანი სულ ერთიანად უკანკალებდა. ფერი დაეკარგა და ცივმა ოფლმა დაასხა პირი-სახეზედ. ბოხჩა ხელიდან გახვარდა და ბარბაცი დაიწყო.

— მიშველე!.. სული მეხუთება...
 წყალი!..

— მითხარ, მითხარ, რა მოგივიდა?
 — ვეკითხებოდი თვალეხ დაქყეტილი და
 გონზე ველარ მოვედი.

თამრო დავსვი სკამზედ და საჩქა-
 როდ წყალი შევურბინე.

— ოჰ!.. დამშვიდებით ამოიოხრა
 თამარმა. როცა წყალი დალია, — თედო!
 იცოცხლე დიდხანს, იყავ კარგათ, სიხა-
 რულით დაბერდი. მე-კი გამომემშვიდო-
 ბე... ვკვდები... ბედმა არ მალირსა შე-
 ნის სიყვარულით დავმტკბარყავ...
 თვალ-ცრემლიანი მეუბნებოდა თამრო
 და თან გული უკვდებოდა.

მე-კი ენა აღარ მემორჩილებოდა,
 ნერწყვი გამიშრა და გაშტერებული ვი-
 დექი. ვერ მომეფიქრებინა, ასე უეცრივ
 რა მოუვიდა.

— თედო!.. — განაგრძო კვლავ თამ-
 რომ: — ვერა ხედავ, დასამშვიდებელმა
 წამალმა როგორ გასჭრა... ის... ის სა-
 წამლავი იყო...

— საწამლავი?! ექიმი! — შევყვირე მე.

— რა ვიცი მე უბედურმა, თუ კიდევ გულს მოიბრუნებდი ჩემზე, იმ ამბის შემდეგ, რაც გამზე .. შენის სიყვარულის დამკარგველს სიცოცხლე რაღათ მინდოდა... აზიტომ დავლიე.

— თამარ... საყვარელო თამარ!.. — მხეცივით მივვარდი და დაუწყე ხვევნა ძალზე მისუსტებულს თამროს.

— თედო, მიშველე!.. სიკვდილი აღარ მინდა, თავი მენანება... ვაიმე!.. გულ-მუცელი მეწვის, ცეცხლი მეკიდება!..

— ექიმი, ექიმი! — საშინლად ვღრიალებდი და დავბორიალობდი ოთახში ჭკუა-შეშლილივით. ამოდენა ღრიალზედ ძე ხორციელი არსად გაჩნდა და ზედ არავინ შემოგვხედა.

— ექიმი, ექიმი!.. — გამოვარდი გარედ ყვირილით.

— ნურსად მიხვალ!.. — მომესმა თამარის ხმა, მაგრამ მე იმისთვის ყური აღარ მიგდია და ერთ წუთას ქუჩაში გავჩნდი. სწორედ გიჟსა ვგავდი იმ დროს, და ვინ იცის, რამდენი ცნობის-მოყვა-

რეობით და გაკვირვებით შესდგა და კქე-
რა დამიწყო, როცა მე თავშიშველა,
თმა-გაწეწილი ეტლში ვიჯექი, ვიჯექი-
კი არა, ვიდექი მეეტლეზე გადაყრდომი-
ლი, რომელსაც ხელიდგან მათრახი წა-
ვგლიჯე და ცხენებს ვერეკებოდი ყვირი-
ლით: — „ჩქარა, ექიმთან, ექიმთან-მეთ-
ქი“!. ყოველი წუთი ჩემთვის საუკუნეთ
გარდაიქცა...

როგორც იყო, ექიმი ვიპოვე...

ექიმთან ერთად გულის-კანკალით
შევუახლოვდი ოთახის კარებს; ოთახიდ-
გან დედა-კაცების ხმა მომესმა. თმა მალ-
ლა წამივიდა, მეგონა, ვაი თუ თამრო
გათავდა კიდევაც-მეთქი.

— ერთხელ კიდევ დამანახვეთ!.. —
მომესმა დედა-კაცების ღრიანცელში თა-
მარის მისუსტებული ხმა.

სიხარულმა ამიტაცა წამოვიყვირე:
— »ცოცხალია მეთქი“. ექიმი და ჰე ერ-
თად შევედით ოთახში.

თამარი ბალიშზე იყო გადასვენებუ-
ლი, იმისი გრძელი და სქელი თმა გა-
დაშლილიყო ზედ და მთელს ბალიშს

ჰფარავდა, თითქოს სურათის ფონიას, ამ შავ ფონს შუა თამარის მთლად მიმკრალი თვალები და მილულული სახე გამოიციქირებოდა. ტუჩები სისხლისაგან ჭიაფერივით ჰქონდა შეღებული. მართო ტუჩების სიწითლე და აჩქარებული სუნთქვა-ლა ამტკიცებდა: რომ ჩემს წინ ცოცხალი ადამიანი იყო და არა მისი სურათი.

ჩვენს შესვლაზედ ყველანი გაჩუმდნენ. ჩამოვარდა მდუმარება. თამარმა თვალები ძლივს გაახილა, მძიმედ გადახედა ყველას და უგონოდ იციქირებოდა აქეთ-იქით. ხელი მალლა აიღო და ისევ ტახტზედ დაუშვა, თითქოს მოწყვეტილი აქვსო. ხელში აბრეშუმის ხელსახოცი ეჭირა.

— ოჰ, ოედო, მო...—სიტყვა ვეღარ დაათავა და მიხუჭა თვალები.

— თამარ!..— მივიწიე მე იმისკენ, მაგრამ მკურნალმა ხელი დამიჭირა და შემაყენა.

— მოიცადეთ!— მითხრა მკურნალმა და თვითონ მივიდა. ალბათ თამარმა ჩემი

ხმა იცნო, რომ ისე უეცრივ თვალები გაახილა და წამოიწია.

— ჰა, აქა ხარ?!.

— დამშვიდდი, ქალო, ნუ მღელვარებ!— უთხრა მკურნალმა და მოჰკიდა ხელი.

— ვინა ხარ?..

— მკურნალი ვარ, ნუ გეშინიან.

— მკურნალი?!. მე აღარა მომარჩენს-რა... ტყუილათ ნუ... ოჰ!.

ექიმმა გასინჯა და მითხრა: საშველი აღარ არის.

— ნუ თუ აღარა ეშველება-რა?.. ბატონო მკურნალო! ნუ მომიკლავთ ჩემს თამარს, გევედრებით, უშველეთ რამე!..
— შევყვირე მე.

— ნუ ჰყვირით, ქალს შეეშინდება!
— მითხრა ჩუმად მკურნალმა.

— თედო, აქა ხარ?.. მოდი!..

თამრომ წამოიწია და ორვე ხელე-
ბი გამომიწოდა.

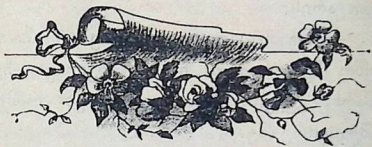
— თამარ, ჩემო სიცოცხლე?

მივვარდი თამარს და მოვეხვიე.

— თედო... მიხარიან, რო... შენს

ხელში... ვაი... გითხარი, რო... გიყვა...
— თამარ, მიყვარხარ!..
— მშვიდი... დობით.
— თამარ, თამარ!.. — ჩაფხაბოდი მე,
მაგრამ ქალი ხმას აღარ იღებდა.

1891 წ.

„მომილოცენია ახალი წელი“!..

(ფსიხოლოგიური ეტიუდი)

— „ხვალ ახალი წელიწადია“!..—
წამოიძახა მთლად ჩამომხმარძა და წელ-
ში ორად მოხრილმა დედაბერმა, რომე-
ლიც ჩულის ნაგლეჯებზედ მიგდებული-
ყო სარდაფის პატარა ნესტიან ოთახის
ერთ კუნჭულში და ზევიდგან ისეთივე
ჩულის ნაგლეჯი წაეხურა...

— „ახალი წელიწადია“!..—სიცივი-
საგან აკანკალებულის ხმით და თავის
კანკურით გაიმეორა და თავისი მორღ-
ვეული თვალები გამურულ, გვერდით
მდგომ ლამპრის შუშას მიაპყრო, რომე-
ლიც ისე ბეჭუტავდა, როგორც იმისი
თვალები.

ვერც ერთი მათგანი ერთი მეორეს
ვერ ეტყოდა—„არა, მე შენზედ უკედ
ვანათებ, არა მეო“.—ორივეს ერთგვარად
გამოჰლევოდათ სინათლე და ერთმანეთის

ტანჯვის ძალა-უნებური მოწმენი იყვნენ. დედა-ბერს ტანჯვისაგან მთლად ჩანაოქებული სახე ხან გაეშლებოდა ოდნავ და ხან უფრო ჩაენაოქებოდა; ლამპარი-კი წრიპინებდა და უფრო ჰმურავდა შუშას.

— ღმერთო, ძილი მაინც მომგვარე!— წაძლიძახა კარგი ხნის სიჩუმის შემდეგ დედაბერმა და თვალები ვედრების ნიშნად ქერს მიაპყრო.

— რა დაგიშავე ისეთი, — განაგრძო მან, — რო ამ მდგომარეობამდის მიმალწევინე?! ერთად-ერთი ცხოვრების სახსარიც, მოძრაობა, რითაც თავს ვირჩენდი, მომისპე ამ უკანასკნელს დროს. "შემეძლო სიარული და ნაგავში კონკებსა და ჩვრებს ვაგროვებდი, შემდეგ ვყიდდი და მის ნათესაურით თავს ვირჩენდი. ეხლა?! მოძრაობაც მომისპე და დამაგდე ისე... ჰა, დასტკბი, დასტკბი ჩემის ტანჯვით!.. ამაზედ მეტს რაღას მიზამ?!. წამოიღრიალა მან და ხელები მაღლა აიწოდა, მაგრამ მაშინვე ჩამოუშვა, და ერთბაშად გაკვესებულმა

თვალემა ისევ ლმობიერად ბეუტვა დაიწყო.

— ლმერთო, მაპატივე, რომ ასე კადნიერად... არა, არა!.. პატივებას არა გთხოვ!.. დაიღრიალა მოხუცმა და უეცრივ წამოჯდა.

— უარესი ტანჯვაც რომ მომერგოს, რასაც აუცილებლივ მოველი, მაინც შენ აღარ მოგმართავ, არა!.. ამაზე კადნიერადაც რომ მოგიხსენიო, მაშინაც არა გთხოვ პატივებას! მე მუდამ შენგნით დევნილი ვიყავ: ბევრჯელ მოგმართე გულ-წრფელად, ბევრჯელ მოგაპყარ ცრემლიანი თვალემა, მაგრამ შენგან ნუგეში ვერ მივიღე! ეხლა, როცა ჩემი დღენი დათვლილია, არ მინდა შენი შველა, უშენოდაც მოვკვდები ..

— ოჰ, სანატრელო, სიკვდილო, რაღას იგვიანებ?! გულის სიღრმიდგან ამოსკდა ეს ნატვრა და თვალთ ცრემლემა მოერია.

დიდხანს იჯდა და პირდაპირ კედელს გაშტერებით გასცქეროდა, თუმცა-კი ამ საგანს სრულემა ვერა ხედავ-

და. მის მაგივრად თვალეზ წინ დაუხტოდნენ ბრჭყვიალა წერტილები, რომელებიც იმას თვალში ჩასახტომად ერთმანეთს ეცილებოდნენ.

თვალის სიღრმეში მოგროვილი ცრემლი ძლივს დარგვალდა და ქუთუთოებს წყვილად გადმოეკიდა. ცოტა ხანიც და ორი მსხვილი ცრემლის მარცვალი იმის ლოყებზედ ჩამოეკიდა. თვალის კაკლები მოეწმინდა და გაუსინათდა; ბრჭყვრიალა წერტილებიც უეცრივ მიიმალა, და პირდაპირმა, სინოტიოსაგან ჩაშავებულმა კედელმა ლამპრის ბუნდ შუქზედ რხევა დაიწყო...

— ღმერთო! — გულ-ჩაწყვეტით წამოიძახა დედა-ბერმა და თვალეზზედ ხელები მიიფარა, ისე აწვებოდა თვალეზს, თითქოს სურდა თვალის კაკლები გაესრისნა, რომ იმით გამოწვეულ ტანჯვას სულიერი ტანჯვა გაექარებინა, მაგრამ ჩუღ ამაოდ, იმის სულის კვეთებას არა აკლდებოდა-რა.

— ჰმ!.. თავის ქნევით მწარედ გაიღიმა დედაბერმა ღრმად ჩაფიქრების შე-

მდეგ და სასოწარკვეთილებით ხელები მუხლებზედ დაირტყა.

— ჩემის წარსულ ცხოვრებისათვის მარგუნე ეს ღლე?!—ლიმილითვე და თავის ქნევით დაიწყო მან:—ჩემი წარსული ცოდვად მიგაჩნია და იმისთვის მსჯი?!. მერე მე ვარ დამნაშავე?! უმანკო, გამოუცდელ თექვსმეტ-ჩვიდმეტის წლის უთვის-ტომო ქალს რა უნდა მომეგვარებინა?!. ყველას ენდობი, ყოველივე სიმართლედ მიგაჩნია, მაგრამ, თურმე ნუ იტყვი, ყოველივე უხამი ყოფილა და მათი მიკარება ადამიანს უწყალოდ სწამლავს. ჩემი გულ-წრფელი გრძნობა, ჩემი წმინდა-თა-წმინდა უსინდისოდ შემილახეს, მიწასთან გამისწორეს, ტალახით შემითხუპნეს და, ვაი, სათქმელადაც ძნელია, იქამდე მიმიყვანეს, რომ ჩემ ხორცს, ხორცს ყიდვა დავუწყე!.. დახელოვნებულ ვაქარსავით, ვფლიდობდი, თვალთმაქცობდი: ვეხვეოდი იმას, ვინც მძაგდა, ვიცინოდი, ვხარხარებდი, დავხტოდი და დავფრუნდუკებდი მაშინ, როდესაც მეტირებოდა!.. განა ის ტანჯვა არ კმა-

როდა, რომ ეხლა ესეც არ დაგემატებინა?! აჰა, შემომხედე, ორმოც-და-ათის წლის დედაკაცი რასა ვგევარ?! ოთხ-მოც-და ათის წლის დედაკაცივით დაგვუძღურებულვარ და მშიერ-მწყურვალს სული პერთმევა... ნუ თუ გგონია, ქუჩაში გავცურდები და ლუკმა-პურისათვის ხელს ვისმეს გავუწვდი?! არა, არა!.. მეყოფა ამოდენა დამცირება! ხა, ხა, ხა!.. გავუწოდო ხელი იმათ, ვინც ამ დღემდე მიმიყვანა; გაუწოდო ხელი, რომ მოწყალება მოიღონ ჩემზედ!.. კმარა, მე იმათ ხელს არ გავუწვდი, რომელთაც მსრისეს, მტანჯეს, ვიდრემდის ჩემი სახე ხიბლამდა, და ეხლა-კი როგორც უხმარი ნივთი, ამ სოროში ჩაპომიძახეს!.. არა, არა! . - წამოიყვირა დედაკაცმა და უეცრივ ფეხზე წამოვარდა.

მამაცათ გაიმართა წელში, და თვალებმა საშინელი ელვარება დაუწყო.

ვინ იტყოდა, რომ ეს დაუძღურებული ადამიანიო?

მან მაგრა დაიკრა მჯილი გულში, რომელმაც დაიგრიალა, და სხაპა-სხუპით წამოიძახა:

— რატომ არ შემიძლიან, რომ ეხლა ყველა, ყველა გავსრისო, ჩემი დამცირებისათვის სამაგიერო მიუწყო?! ნეტავი ეხლა მოვიგდო ვინმე ხელში, რომ ჩემის კბილებით დავგლიჯო, დავფლითო და იმის ტანჯვით დავსტკბე; იმის ვაებაზედ ვიკასკასო!..

ამ დროს ზევიდან ჩამოესმა ბრახა-ბრუხი და ხმაურობა; ცოტა ხნის შემდეგ მოესმა როიალის გრიალიც.—

— ააა!..— უცნაურის ხმით დაიღრიალა მან, და ტანი აუთრთოლდა.

— ააა!..— კიდევ დაიღრიალა, შემდეგ კბილებით თავის გამხმარ ხელს დასწვდა და ერთი ლუკმა ხორცი ამოგლიჯა.

სისხლით შეთხუზნული სწორედ გამძვინვარებულ მხეცს ჰკვანდა.

— ახალი წელიწადი უკვე დადგა!.. ახალ წელს ეგებებიან! ერთმანეთს სიხარულით ულოცავენ!.. ჩემი მტანჯველნი მხიარულობენ!..— მეტის-მეტი სიასპიტისაგან მიხრინწიანებულის ხმით ჰყვიროდა და გამალებული დარბოდა ოთახ-

ში იმ დროს, როდესაც როიალის გრი-
ალი და ხმაურობა უფრო და უფრო მკა-
ფიოდ მოისმოდა.

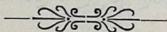
— იმათ უნდა იმხიარულონ?! არა,
მაგ მხიარულებას ვაებად გადაგიგცევთ,
თქვე მტარვალნო!.. — წამოიძახა ბოლოს
და ლამპარს ხელი დაავლო.

დედაკაცი გიჟივით ეზოში გავარდა
და საჩქაროდ ნავთი მიასხ-მოასხა იმ კა-
რებთან და ფანჯრებთან, საიდგანაც მხი-
არულების ხმაურობა მოისმოდა. სულ
არ გასულა რამდენიმე წუთი, რომ ცეც-
ხლი გაჩაღდა და მთელი ეზო გაასინათა.

სახლში უეცრივ როიალის გრი-
ალი და ხმაურობა შესწყდა. ყველანი
გაელვარებულ ფანჯრებს მოაწყდნენ, და
გულ-დახეთქილებმა ყვირილი მორთეს.

— ხა, ხა, ხა!.. მომილოცნია ახა-
ლი წელი!..

ხარხარით შესძახა ამ დროს დედა-
ბერმა სარკმლიდგან და გაძლიერებულ
ცეცხლს შეუერთდა.

ჩემო შგინდავ!

(სურათი)

I

ღამის სიბნელეს ერთი ალიაქოთი შეუდგა და შიშისაგან ტუჩისფერი დაჰკარგა, როცა დღის ნათელს თვალი შეასწრო. სიბნელე ჰგმინავდა, ფორთხილობდა, ებრძოდა სინათლეს, მაგრამ ვერას გამხდარიყო. სასოწარკვეთილებით მიჰმართა თავისს დარაჯ-ვარსკვლავებს და საშველად იხმობდა. მაგრამ ისინიც შიშისაგან სადღაც მიმალულიყვნენ და თავისს დედის—სიბნელის მომაკვდავის ხმად არ ესმოდათ. მარტო შორს, სადღაც ცის კიდეს, გამოჩნდა ამ ხმაზედ ერთი დარაჯი, მალვით გამოაბეჭუტა თვალები და, თავისი დედა—სიბნელე მთლად ნაცრის ფრად ქცეული რომ დაინახა, ნა-

ღვლიანად ჩაიქნია თავი და ისევ მიი-
მალა.

დარაჯთ ამ ნაირ სამარცხვინო საქ-
ციელისთვის ხმელეთიდგან ფრინველთ
ყიჟინა დასცეს და სინათლეს-კი „ვაშა,
ვაშა“-ს დასძახოდნენ. ტოროლა მაშინვე
წამოვარდა თავის ბინიდგან და სიხარუ-
ლით გაეშურა ცისკენ სინათლის მისა-
გებებლად...

ჯერ ისევ ნორჩმა, ხავსივით მწვანე
ბალახმა ლამის სიბნელისაგან მოხრილი
წელი აიმართა და ღიმილით შეჰხედა სი-
ნათლეს, რომელიც ალერსით დასცქე-
როდა ზემოდგან. აგერ, ახლად გაფურჩ-
ქვნილმა ვარდმაც მორცხვად და კეკლუ-
ცად დაუწყო მზერა სინათლეს, ვითომ-
და ყურს არ უგდებსო ბუღბუღლის გულ-
საკლავს სტვენას, რომელიც, აგერ რამ-
დენი ხანია, სასოწარკვეთილებით დაჰკ-
ვნესის და ეტრფიალება. საწყალი ვარდი
მთლად დამთვრალია ბუღბუღლის ალერ-
სით. მაგრამ რა ჰქნას, როცა მეტის-მე-
ტი მორცხვი და კრძალული არსებაა და
ვერ გამოუთქვამს ბუღბუღლისთვის თავი-

სი გრძნობა! აგერ, როგორ გაწითლებულა გულის-თქმით და აღმული ასდის... ბულბული-კი ვერ მიმხვდარა ამას და, ვარდის ამ გაათკეცებულ სიმშვენეირით დამწვარი, უფრო გულ-საკლავს ხმებს დაჰკვნესის და სტვენს, თითქოს გული უნდა ამოიგლიჯოს და ვარდს ესროლოს, რომ, ამით მაინც არის, დაიმსახუროს მისი ყურადღებაო.

ძირს, ხმელეთს ფრინველთ უკანასკნელად კიდევ დასცეს სიბნელეს ყიჟინა. სინათლეს გამარჯვება მიულოცეს და საზრდოს საძებნელად გაემგზავრნენ სხვადა-სხვა მხარეს. ყვინჩილამაც მიჰბაძა სხვა ფრინველთ, ფრთხილით გადმოეშვა ძირს ხის ტოტიდგან და იქვე ნაგვის გროვას რუკ-რუკით ქექა დაუწყო და ეძახდა თავისთან დედლებსა და ვარიებს, რომელთაც დიდხანს არ ალოდინეს და ნაგვის ქექვით მხარში ამოუდგნენ.

ქათმებთან ერთად სოსოს დედაც წამოდგა, საჩქაროდ დაჰგავა სახლი და დერეფანი. ნაგავს კიდევ ახალი ნაგავი მიუმატა და ამით ყვინჩილა და იმისი

ჯალაბობა ძალიან გაახარა. სოსო-კი დილის ძილში იყო და ტკბილად ხვრინავდა დერეფანში. დედა მივიდა, უნდოდა გამოეღვიძებინა, მაგრამ შენანდა თავისი შვილი, ისევ თავი დაანება და, საწველელით ხელში, ხბო გამოუშვა; ხბომ მაშინვე შეჰბლავლა და ხტუნაობით თავის დედისკენ გაეშურა, რომელიც მხიარულად მიეგება და ზმუილით ლოკვა დაუწყო, როცა ხბო თავისს პატარა თავს ცურზედ უსვამდა და თან ხან ერთს ძუძუს ჩაიდებდა პირში და ხან მეორეს. სოსოს დედაც საწველელით იქვე იდგა და ხბოს ჰშველოდა ძუძუების მორიგებას.

— ჯერ ეს გეყოფა, ჩემო ფუჩინავ!
— სთქვა სოსოს დედამ და ხბო ძროხას წინ მიუბა, თითონ-კი მიუჯდა ცურს და ცოტა ხნის შემდეგ საწველელში რძეს ჩხრიალი დააწყებინა.

საწყალი ხბო ამ ჩხრიალზედ მადაღღვიძებული გამალებით იწევდა ცური-სკენ, მაგრამ თოკი არ უშვებდა;

— ბაბაღე! — ლობის გარედგან გად-

მოსძახა შუახნის კაცმა, როცა სოსოს დედამ წველა გაათავა და ხბოს მოსაწოვად უშვებდა.

— დილა მშვიდობისა, — მიესალმა ისევ ის, როცა ბაბალემ იქით მიიხედა, საიდგანაც ხმა მოესმა.

— მშვიდობა მოგცეს ღმერთმა, ჩემო ქიტესავ!

— ჯერ სოსო არ ამდგარა? ნულარ დააგვიანებ!

-- ეხლავ გავაღვიძებ.

ბაბალემ საწველელს ხელი დაავლო და, ის იყო, უნდა შინ შესულიყო, რომ ამ დროს სოსოც გამოვიდა გარედ.

—ოჰ, ამდგარხარ კიდეც, შვილო! —სიყვარულით უთხრა დედამა.

—გუთნი-დედამ ხომ არ გაიარა? —ჰკითხა სოსომ დედას.

—გუთნი-დედა აქ გელისო. —გადმოსძახა ლობის გარედგან ქიტესამ, რომელიც სოსომ აქამდე ვერ შეამჩნია.

სოსო ამ ხმაზედ გაწითლდა და დედას საყვდურის კილოთი უთხრა:

— აკი გითხარი, დილაზე, როცა შენ აღგე, მეც გამაღვიძე მეთქი!

— არა გრცხვენიან, მაგოდენა კაცი სხვამ უნდა გაგაღვიძოს!—გაეხუმრა ქიტესა.

— როცა ლოგინში ჩაწვება ხოლმე, სულ იმას მეჩიჩინება: „დილაზე ადრე გამაღვიძე, გუთნის-დედას შინდა ავუსწროვო“,—ღიმილით უთხრა ბაბალემ ქიტესას.

— ღმერთმა მოგცეს და მაგის ბედნიერებას ორივე შეგვასწროს, და აი ეს დღე ნიშანი იყოს,—ეგ ისეთი ვაჟკაცი დადგება, რომ ამ ჩვენს სოფელში ცალი არ ეყოლება. ჯერ რა არის, სულ თითის სიგძე ბაღლია და...

— ჰო, მეთერთმეტე წელშია გადამგარი,—გააწყვეტინა სიტყვა ბაბალემ.

— ჰო და აკი ვამბობ, ჯერ თითის სიგრძე ბაღლია-მეთქი და ეხლავ ისეთს უნარს იჩენს, რომ კაცი ვერ წარმოიდგენს. ეგ რო არა გვყვანდეს გუთანზე, სულ უგემური იქნებოდა ჩვენი ხვნა. ამ ქალაქია-დღე ისეთს „ოროველას“ დასძახის და ისე ერეკება წინა ხარებს, რომ კაცსაც და ხარსაც დაღალვას არ გვამჩნევინებს...

ბაბალეს გული სიხარულით თავის ადგილს აღარ უდგებოდა, როცა ქიტესა ასეთის ქებით ამკობდა სოსოს. სოსო-კი ამ დროს ხბოს ეალერსებოდა და ქიტესას ქებას ყურს არ უგდებდა.

— ხარიც რო ისეთი ჰყავს! ი დალოცვილი და ქედ-მადლიანი ისე მუყაითად ეწევა, რო ტოლი არა ჰყავს მთელ გუთნეულში.

— ამის გაზრდილია. ექვსი წლისა იყო ჩემი სოსო, ენაცვალოს თავისი დედა, როცა ის ძროხამ მოიგო, და მას აქეთ სულ ეს უვლის. ისე შეუყვარდა, რომ თითქმის ღამე გვერდით მიიბამდა ხოლმე და ისე ეძინა. ყოველს ცისმარე დღეს ახალ-ახალი ბალახი მოჰქონდა და თავისის ხელით აჭმევდა.

— კაი ხარი-კი დამდგარა-და... ღმერთმანი, სოსოზე და მაგის ხარზე ორი დღის ანეულიც ალალიაო. თუ ღმერთმა დარები დაგვიყენა, სწორედ ორი დღის ანეულს ვადვუჭიმავე...

— მადლობელი ვარ, ჩემო ქიტესავ, მაგრამ მოდგმებმა რო არ იყაბუ-

ლონ? ჩემს სოსოს, როგორც დღის მეგრეს, ერთი დღისა ერგება; ცალ-ხარს კიდევ—ნახევარი დღისა. აი, უღელი ხარი რო მყვანდეს, მაშინ სხვა იქნება: მაშინ ორი დღისა გვერგებოდა.

— რას ამბობ, ადამიანო, რომელი, მოდგმი არ მიყაბულებს?! განა ისინი-კი არა ჰხედავენ, რომ ბიჭი ძალაზე მუყაითად ეკიდება?!

— დედი, — დაუძახა სოსომ თავისს დედას: — ძროხას ძუძუებს დააქრის, მოვაშორო?

— მოაშორე, შვილო!

— ჰე, ფუჩინო, აბა თუ მოჰშორდეს!.. აბამე, აბამე, რა ნაირი ღონიერია!..

სოსო აშორებდა ხბოს, მაგრამ ის ისევ ხელიდგან უსხლტებოდა, ძროხის ცურს ჰვარდებოდა და გულიანად ჰლოღნიდა.

— ღმერთმანი, სამი წლის შემდეგ მოზვერი დადგება და ჩემს შვინდას ტოლობას გაუწევსო, — სთქვა სოსომ და ორივე ხელი ხბოს კისერზედ მოჰხვია.

— წამოდი, გეყოფა, ხომ ჰხედავ, დედაშენს რძე აღარ უდგა, — უთხრა სოსომ ხბოს და გამოათრია. მაგრამ ხბო

ცდილობდა, ისევ გაჰსხლტომოდა ხელი-
დგან.

— აბა წავიდეთ, სოსო, თორემ ღა-
მის მეხრეები, სანამ ჩვენ გავალთ, გუთ-
ნეულს კიდევ მიჰრეკენ, — სთქვა ქიტე-
სამ და თავისს გზას გაუდგა.

— მე თითონ მოვაშორებ, შვილო,
— უთხრა ბაბალემ სოსოსა, როცა ის კი-
დევ ხბოს დაეჯაჯგურა, რადგანაც ხბო
კიდევ გაუსხლტა და ახლა მეორე მხრი-
დგან დაუწყო წოვნა.

სოსომ ხბოს თავი ანება, წამოავლო
ხელი საგუთნე სახრეს და ქიტესას დაე-
დევნა. ცოტა ხანს შემდეგ ქიტესას ამო-
უგა მხარში და ორნივე ბაასით წავიდ-
ნენ. ბაბალე-კი გაჰყურებდა თავისს იმედს
და თავისთვის იძახდა: „ნეტა, ველირსე-
ბი იმ დროს, რომ ჩემი სოსოც ქიტესა-
სავით დაბინავებული და ცოლ-შვილით
გახარებული იყოსო!?“ თვალი არ მოუ-
შორებია შვილისათვის, სანამ სოსო და
ქიტესა საბძელს არ მოეფარნენ...

II

— სადა ხართ, კაცო, — შექმუხენი-
ლის სახით უახრა ქიტესამ ღამის მეხ-
რებს, როცა იმათ გუთნეული მორე-
კეს: — აბა მალლა აიხედეთ, მზე ორი შუ-
ბის სიგრძეზეა აწეული.

— სადა ვართ რა, განა ხალიფათა-
სა ვჭამდით! აი ი ვერანა ხარს დავეძებ-
დით! — მკვახედ უპასუხა ერთმა ღამის-
მეხრემ.

— რა ვერანა ხარს, რას ამბობ, ბი-
ჭო? — ჰკითხა ქიტესამ.

მეორე ღამის მეხრემ-კი ამ დროს
თავისი გუთნის ხარები შეაბა უღელში
და ელოდდა დანარჩენებს, ისინა რო-
დის-ლა შეაბამენო.

— ენდე, ე ბაღლის სამგლე ხარს!
— მიუთითა ღამის მეხრემ სოსოზე, რო-
მელიც ამ დროს გაფითრებული გუთნის
დედასთან მოვარდა.

— ჩემი შვინდა სად არის? — აკანკა-
ლებულის ხმით დაეკითხა სოსო ღამის
მეხრეს.

— ჯანაბას! — გულ-ცივად უბასუხა იმან.

— მერე, შე ოჯახ-დანგრეულო, — დაუყვირა ქიტესამ: — თვალები სადა გქონდა? ეხლა აგება თვალები, როცა ჩემი ჯერია?.. შვიდ-უღლივ რა ეშმაკი უნდა ვხნათ!

— ოჯახ-დასანგრეო და არც-რა იცი-რა? — უფრო მალლა შეჰყვირა იმან: — შვიდ-უღლივ რათა ჰხნამ, იმის საბადლოდ ჩემი ხარი მოგიყვანე.

იქნება ჩხუბიცი მოსვლოდათ ქიტესასა და პირველს ღამის მეხრეს, რომ მეორე ღამის მეხრე არ ჩარეულიყო ლაპარაკში და პირველი იქით არ წაეყვანა.

— რა გულ არეული რამა ხარ, კაცო, — უთხრა მეორე ღამის მეხრემ: — შენზე უფროსმა რო სიტყვა გითხრას, როგორ არ უნდა დაუთმო?

სოსო-კი იმ ღამის მეხრეს თავს არ ანებებდა და მალმალე დაეკითხებოდა:

— კაცო, რატომ არ მეტყვი, სად დავრჩათ ჩემი ხარი?

— თავი დამანებე, ბაღლო, თორემ, აი, ი ღვთისშობლის მადლმა, ისეთ ალიყურს გაჭმევ ამ გაჯავრებულს გულზედ რომ, ხარი-კი არა, თავიც დაგავიწყდეს! — შეუტია ღამის მეხრემ.

— რათაო, ე, რატომ არ მეტყვი?! — ტირილით უთხრა სოსომ.

პირველ ღამის მეხრის მაგიერად მეორემ უამბო სოსოს ღამის ხარი საითაც ჰყოლოდათ და სად დარჩენოდათ იმისი შვინდა. სოსომ მაშინვე დააპირა საძებნელად წასვლა, მაგრამ ქიტესამ არ გაუშვა, რადგანაც წინა ხარების გამომრეკი აღარავინ ეყოლებოდა. ისიც ძალაუნებურად დარჩა, მაგრამ სოსო ის სოსო აღარ იყო, როგორც დილას ქიტესამ აგვიწერა. სამხრობამდე ერთხელაც არ შემოუძახნია „ოროველა“ და ხარებსაც ისე მუყაითად არ ეკიდებოდა, როგორც წინად. ქიტესა მალ-მალე წასძახებდა ხოლმე: „აბა, ჩემო სოსო, ნუ მოგიწყენია, ერთი შენებური „ოროველა“ შემოსძახეო, და თან ანუგეშებდა: „რისა გეშინიან, შე კაი კაცო, ხარს არა

უშავს-რა? ის თითონვე მოვა დილაზე და
 ან სალამოზე, მაგრამ ამისთანა ნუგეში
 სოსოსთვის ნუგეში არ იყო. „ამაღამ
 რომ ჩემი შვინდა უბატრონოდ მინდორ-
 ში გაუშვა,—ჰფიქრობდა სოსო,—ხო-
 მგლები შემიჭამენ და მერე?... მერე?...“
 „ვინ იცისო“, ჰფიქრობდა სოსო, რო-
 ცა სადილს შემდეგ ისევ უღელზედ შე-
 ჯდა და პირველს კვალს უვლიდნენ: „იქ-
 ნება მგლებმა კიდევ გამოფაშვეს ჩემი
 შვინდა!!!“ სოსოს ამ ფიქრზედ გული
 ამოუჯდა და ცრემლები ველარ შეიმაგ-
 რა. თითქოს იმის ჯავრს სხვებიც თანა-
 უგრძნობენო, ყველანი რალაც ნაირად
 დაღონებულები და ღრმად ჩაფიქრებუ-
 ლები იყვნენ. ასე გაჩუმებულები ხან
 ერთს კვალს აუვლიდნენ და ხან მეო-
 რეს ჩამოუვლიდნენ. მარტო, როცა
 ერთს კვალს ბოლოს ან თავში გავიდო-
 დნენ და მეხრეები უღლიდგან ჩამოხტე-
 ბოდნენ და ქიტესაც გუთანს აუგდებდა,
 მაშინ თუ ამოიღებდნენ ხმას, ისიც ხა-
 რებს, ან კამეჩებს გამოეხმაურებოდნენ,
 რომ ახლა მეორე მხრის კვალში ჩაიყე-

ნებინათ, თორემ დანარჩენს დროს, რაკი კვალში ჩადგებოდნენ, სულ გაჩუმებული იყვნენ. ხარებიც ცოხნითა და კუდის ქნევით მიიზლაზნებოდნენ და სქამავდნენ ჭაპანს. მზე-კი თან-დათან ზემოდ იწევდა და ისე აცხუნებდა, რომ ზოგი კამეჩი გააღეჭა და პირიდგან ენა გამოაყოფინა.

— ეს ოხერა, რა ნაირად ჩამოცხა და იკბინება, უთუოდ გაავდარდება! — წამოძახა მეორე ღამის მეხრემ.

როცა სამხრობისას გუთნეული გამოუშვეს, იქვე თელის ქვეშ რძის კორკოტს შემოუსხდნენ და ჭამა დაუწყეს. საქმელს, რომელიც ქიტესას თოთხმეტის წლის თეკლემ, ის-ის იყო მოუტანა.

— წვიმისაგან ღმერთმა დაგვიფაროს, ჯერ არ გვეჭირება! — უპასუხა ქიტესამ და ერთი დიდი ლუკმა მადიანად ჩაიდო პირში. საჩქაროდ გადაყლაპა და მერე თეკლეს მიჰმართა:

— ეე, შენი მამა ცხონდეს, თეკლე, ერა გემრიელი რძის კორკოტი გაგიკეთებია! შენ გააკეთე, შვილო, თუ

დედაშენმა? — ჰკითხა ცოტა ხნის შემდეგ ქიტესამ.

— მეო, — ჩუმიად წამოიძახა თეკლემ და თან თავ-ჩალუნულს ეღიმებოდა.

— იმიტომ არის ესე გემრიელი, რო შენ გაგიკეთებია! — წამოიძახა მეორე ლამის მეხრემ.

ამ სიტყვების გაგონებისათანავე, თეკლე სულ ერთიან წამოწითლდა. აქამდის ფეხზე იდგა, ეხლა-კი დარცხვენით თავის მამის ზურგს უკან ჩაჯდა და კარგა ხანს მალლა აღარ აუხედნია.

ყველანი ჭამაში გაერთვნენ. ზოგმა მეორე ჯამიც მიიმატა და ხელშეორედ შეუდგა ჭამას. მოქანცული გუთნის ხარიც იქვე დაყრილიყო და უმაღურად იცოხნებოდა. ზოგი ისე დაღალულიყო, ნამეტნავად კამეჩები, რომ კუდის გაქნევის თავი აღარა ჰქონდათ და ფშმუილით ბუზებს ძლივს-ღა იგერებდნენ.

— შენ გენაცვალე, ჩემო სოსო, ეგრე დაღონებული რადა ხარ და, პურს არა სჭამ? — ჰკითხა თეკლემ, როცა სოსოს თვალი შეასწრო.

სხვებმა მაშინ-ლა მიაქციეს ყურადღება და დაინახეს, რომ სოსოს თავის ჯამისთვის ხელი არ ეხლო და ისე გაჩუმებული და თავჩალუნული იჯდა.

— ე ბაღლი დღეს მშიერი მოკვდება, მაგას არც სადილობას უჭამია რამ — სთქვა პირველმა ღამის მეხრემა, რომელსაც სოსოს უმანკო და დაღვრემილმა სახემ ამაყი გული მოუღბო.

— ე რა ღმერთი გაგვიწყრა და მაგის ხარი დავკარგეთ! — განაგრძო ისევ იმან. — სოსო, თუ დილაზედ შენი შეინდა აქ არ მოვიყვანო, მაშ კაცი ნულარ ვყოფილვარ!

სოსო აქამდის გაჩუმებული იყო და სულ თავის შეინდაზედ ჰფიქრობდა. ეხლა, როცა ყველამ იმას შეჰხედა და სიბრაღულის თვალით დაუწყეს ყურება, ტირილი მოუვიდა და ცრემლები ველარ შეიმაგრა.

— ჩემო ქიტესო, ეხლა მაინც წავალ საძებნელად? ჩემ მაგიერად აგერაი, მეხბორეს გამოვგზავნი! — ტირილით ეხვეწებოდა ქიტესას.

— კარგი, შვილო, წადი, მაგრამ ქალაში-კი არ გაება და არ დაგილამდეს.

— ე წყლის პირს დაჰყევი, მანდ ეგდება საღმე. თუ მანდ არ იყოს, ქალის პირას, გრილოში იქნება, იქ მოძებნეო, — ურჩია პირველმა ღამის მეხრემ, როცა სოსო სიხარულით წამოვარდა ფეხზე, რაკი ქიტესასაგან ძებნის ნება-რთვა აიღო.

-- მოიცა, შენ გენაცვალო ჩემო სოსო, პატარა შექამე რამე, — უთხრა თეკლემ, თორემ მშიერი მოჰკვდები.

— არა მშიან.

— ცარიელი კორკოტი მაინც დახვრიტე, აი, რა გემრიელია! იჰ, იჰ! — თეკლემ აიღო სავსე ჯამი ხელში და რამდენიმე კოვზის პირი შეხვრიტა. მერე ჯამი სოსოსთან მიიტანა და გაუშვირა. სოსომ უარი ვეღარ უთხრა და საჩქაროდ დააცალიერა ჯამი...

სოსომ და მეორე დღის მეხრემ გუთნის ხარი აშალეს და წინ გაირეკეს. ღამის მეხრეები გუთნის დედით თელის-

ქვეშ წამოწვენენ და ძილს თავი მისცეს. თეკლემ-კი საჩქაროდ ჯამები ჩაალაგა ხურჯინში და შინისკენ გაეშურა.

— ბიჭო, გუთნის ხარი არ დააგვიანო, ჩქარა მორეკე, თორემ ვეღარას მოვხნავთ, კიდევ დაღამდება! — გასძახა ქიტესამ მეორა ღამის მეხრეს, როცა ისა და სოსო თელას კარგა დაჰშორდნენ.

III

კარგა შეღამდა. ცა საშინელად მოიღრუბლა და განრისხებული სახე მიიღო, თანდათან უფრო იქმუხნებოდა და დედამიწას მუქარით ჩამორუხრუხებდა. ხან ერთს ცისკიდეს, ხან მეორეს გველივით გაიკლაკნებოდა ელვა და ერთს წამს გაასინათლებდა ხმელეთს, თითქოს ცას სურს თვალი გადაავლოს ქვეყანასაო. დედამიწა კი ძრწოდა განრისხებულის ცის დანახვით და რაღაც საშინელებას ელოდდა. ჩამი-ჩუმი არსაიდგან ისმოდა. ის ფრინველნიც, რომელნიც ისე სიხარულითა და ჟივილ-ხივილით მიეგებნენ

დღის სინათლეს, ეხლა სადღაც პიმალუ-
 ლიყვნენ და ხმას არ იღებდნენ; ზოგს მათ-
 განს ხშირი ფოთლები მოენახა და ცდი-
 ლობდა ამ ფოთლების შემწეობით აეც-
 დინა ის ვაება, რა ვაებასაც ცა უქაღო-
 და. აგერ ბელურეები ჯაგის ქვემო ტო-
 ტებზედ ჩამწკრივებულან და ერთმანეთს
 რაღასაც ჩასჩურჩულებენ. ამ ჩურჩულ-
 ზედ იქვე ჯაგის ძირს განაბული კურდ-
 დელი აცქვეტს ყურებს და სიფრთხილით
 გადაავლებს თვალს გარეშემო მიდამოს.
 აგერ, ეშმაკი ქედანი მუხის ფულუროს
 შეჭფარებია და საწყალს გვრიტს-კი, რო-
 მელიც იქვე ფულუროს პირს ჩამოსკუ-
 პებულა, აღარ უშვებს თავისთან და გა-
 ნრისხებული ცის ანაბარა სტოვებს. სხვა-
 სულდგმულთაც მოუნახავსთ თავ-შესაფა-
 რი და იქ ელიან ცის რისხვას. მგელ-
 საც-კი, ამ ღამით მოწანწალე ცხოველს,
 მოუძებნია სორო, კუურტ-უკულმა შემ-
 ძვრალა და იქიდგან გამოაკვესებს თვა-
 ლებს. ყველა სულდგმული უფრთხის და-
 ემალება განრისხებულს ცას. მარტო ერ-
 თი სულდგმული არ უფრთხის და გულ-

მოდგინედ რალასაც დაეძებს. ეს სულდ-
გმული სოსოა, რომელიც სამხრობისას
წამოვიდა თავისს შვინდას საძებნელად,
მაგრამ ჯერაც ვერ უპოვია, თუმცა
მთლად შემოიარა წყლის ნაპირები, მაგ-
რამ იმის კვალიც ვერ იპოვა და აი ეხ-
ლაც შუა ქალაშია და სასოწარკვეთი-
ლებით იძახის: „შვინდავ, ფშვიე...ე...ე,
ჩემო შვინდავ“! მაგრამ პასუხი არსაიდ-
გან მოესმის!

„ამ ბნელში სადღა წავიდე და სად
მოვნახო?! არ ვიცი რა ვქნა?!“ აკანკა-
ლებულის ხმით იძახდა სოსო.

უეცრად შედგა, თითქოს რილასიც
ფაჩუნნი მოესმა. სახე გაუბრწყინდა და
გულს იმედი ჩაესახა. სულ ერთიანად
სმენად გარდაიქცა და თავი იქით გადი-
ხარა, საიდგანაც ფაჩუნნი მოესმა.

„შვინდავ!“ — აჩქარებით და დაბა-
ლის ხმით წამოიძახა და უფრო გატვრინ-
და. რამდენსამე ხანს ისე გატვრენილი
იდგა. მაგრამ გარშემო ისევ წინანდებუ-
რი სიჩუმე ჰმეფობდა და არა ხმაურობ-
და-რა.

„შვინდავ, შვინდავ... სადა ხარ?!“
 ვასძახა ერთი კიდევ და როცა დარწმუნ-
 და, რომ იმედი ტყუილი გამოადგა, მე-
 რე ღაპა-ღუპით ცრემლები გადმოყარა.
 ამ დროს ცა ერთის კიდედგან მე-
 ორემდე გაიხსნა და მთლად არე-მარე
 ერთს წამს გაანათა... შემდეგ ერთი ისე-
 თი დაიჭექა, რომ კაცს ეგონებოდა, ცა
 სულ ერთიანად გადმოინგრაო. ბევრი
 მძინარე დააფეთიანა ამ ქექამა და პირ-
 ჯვარი დააწერინა. სოფელში ძაღლებმა
 ღმუილი შეჰქნეს, ქალაში-კი ყველა სულ-
 დგმული შეირყა და მხაურობა მოართო.
 თითქოს ამ ცის დაჭექებას ელოდდა ქა-
 რიო, უეცრივ დაჰქროლა ძლიერმა ზე-
 ნა-ქარმა და მთელი ქალა ერთ წამს ააშ-
 ფოთა: ხეებს ქრიალი დააწყებინა, ფოთ-
 ლებს შრიალი. ერთის ხიდგან მეორეზედ
 მარდად ჰხტოდა და გაჰქონდა შუილ-
 ზუილი. ცამ-კი ელვას და ქუხილს უფ-
 რო უმატა. ცოტა ხნის შემდეგ წამოუ-
 შინა ხშირი და მსხვილი წვიმა, რომელ-
 შიაც ჯერ წვრილი და თითო-ოროლა
 სეტყვა ერია, შემდეგ-კი წვიმა მთლად

სეტყვად გადაიქცა და ხეების ტოტებს
 ლაწა-ლუწი აუყენა. ქარის შრიალი და
 ზჷილი, ხეების კრიალი და ტოტების
 ლაწუნი, თვით სეტყვის ხუვილი სულ
 ერთად აირია და რაღაც გამოურკვევე-
 ლი და საშინელი ხმაურობა ასტყდა შუა
 ქალაში, სადაც ეხლა სოსო ერთის ხის
 ძირს ქვენა მხრივ ამოჰფარებოდა. სოსოს
 უეცრად მოესმა დიდის ზარის გუგუნი,
 რომელსაც იმის სოფელში სეტყვის მო-
 სვლაზედ დაუწყეს ხშირი რეკვა იმ იმე-
 დით, რომ სეტყვას გადიღებსო. დიდის
 ზარის გუგუნს წვრილის ზარების წკრი-
 ალიც მოჰყვა და ამ გამოურკვეველმა და
 შემადრუწუნებელმა ხმაურობამ უფრო
 გამოურკვეველი ხასიათი მიიღო. სოსომ
 მოიხადა ქუდი, ცრემლიანის თვალით
 რამდენჯერმე წამოიძახა: „ღმერთო, შენ
 მიშველეო!“ და პირჯვარი გადაიწერა.
 ბოლოს ამოიოხრა და გულ-საკლავად
 ხმა-მალლა დაიძახა: „ვაიმე, ჩემო შეინ-
 დავ! .“

IX

რაკი ჯავრი ამოიყარა, ცა დაიშაშრა და უჯრებად დაიწყო, ვარსკლავებმა გამოიხედეს და ბჭყვრიალი დაიწყეს. ცოტა ხანს შემდეგ ცა სულ ერთიანად მოიწმინდა. მარტო ალაგ-ალაგ ღრუბლის პატარა ნაგლეჯები-ღა იყო მ-რული, რომელიც თანდათან ფერსა ჰკარგავდა და გაუბოდა ღამის მნათობს, რომელიც აგერ მთის წვერიდგან თავი მოჰყო და თეთრად შემოსილს ქვეყანას მკრთალი ნათელი მოჰფინა, შესაბრალისს სურათს წარმოადგენდა ამ ღროს ქალა, სადაც მთლად გაწუწული და გაზუნზლული სოსო დააფლატუნებდა და სიცვი-საგან კანკალი გაჰქონდა. ერთი ხეც აღარ მოიძებნებოდა მთელს ქალაში, რომ ან ფოთოლი და ან ნორჩი ტოტი შერჩენოდა. სულ ძირს იყო გაფენილი და მიწასთან გასწორებული. ვინ იცის, რამდენს ფრინველს და პატარა გარეულ ნადირთ, უსათაროდ დარჩენილთ, თავი გაეჭეჭყა და სამუდამოდ გამოეცალმა

წუთი-სოფელს! ეხლა იმათი სხეული ფო-
 თოლთან ერთად არის არეული! აგერ
 ერთს ამისთანა დამახინჯებულს გვრიტის
 სხეულს სოსომ ფეხი წამოჰკრა და ხელ-
 ში აიღო... ამან უფრო მწარე ფიქრები
 აუშალა საცოდავს სოსოს: „იქნება, ჩე-
 მი შვინდაც ეხლა ამ გვრიტივით თავ-
 გატეხილი გდია სადმე და მგლები ჰხა-
 რობენ იმის ხორცითაო“, — ჰფიქრობდა
 სოსო და თან კრემლებს აფრქვევდა.
 ამ მწარე ფიქრებში გართულმა, გაიარა
 ხშირი ჭალა და მეორე ნაპირს გავიდა.
 საცოდავი აქ შესდგა და იმედის გადაწ-
 ყვეტით გაჰხედა ჭალას. რამდენიმე წუ-
 თი დაჰყო ასე გაჩუმებულმა და ჩაფიქ-
 რებულმა: „განა ჩემს შვინდას ველარა
 ვნახავო?!“ და გაშტერებით უმზერდა
 ჭალას.

— შვინდავ, შვინდავ, ფშვი...ე...ე,
 ჩემო შვინდავ! უეცრად ისეთის ხმით
 წამოიძახა, რომ, ხეებს რომ გული და
 გრძნობა ჰქონოდათ, ისინიც ტირილს
 დაიწყებდნენ.

— მმუ...უ...მმუ...უ...უ? — პასუხად

მოესმა იქვე ახლოდგან რაღაც ზმუილი
 და ფაჩუნნი.

— ჰა... შვინდავ, შვინდავ... ისაა...

— ზედი-ზედ ისროდა სიტყვებს სოსო და
 ძლივს-ღა ჰსუნთქავდა.

— მუჟ...უ, მუჟ.. უ... — თანდათან
 უფრო ახლო მოისმოდა ზმუილი.

— ჩემო შვინდავ! ჩემო შვინდავ!.. --

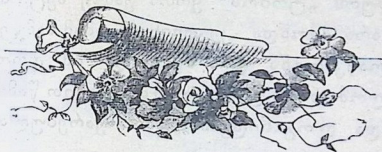
-- ქახილით გაექანა სოსო იქით, საიდ-
 ვანაც ზმუილი მოისმოდა.

ამ დროს კალის პირას მშვენივრად
 დარგვალეებული და ჩასუქებული შვინდა-
 ფერის ხარი გამოჩნდა.

-- შვინდავ!.. — მიჰვარდა სოსო და
 კოცნა დაუწყო.

ხარიც აღერსით შეჰზმუოდა გახა-
 რებულს სოსოს და კოცნის მაგივრად
 პირს ულოკავდა.

1892 წ.

ჰარამ-ხანის სურათი

(ფსიხოლოგიური ეტიუდი)

ლამის ორი ჟამი იქნებოდა, როცა სოლომონ ბერიკაშვილი უეცრად ლოგინში წამოიჯდა აღშფოთებული და ერთს ადგილს დააცქერდა. რამდენსამე ხანს გაშტერებული იჯდა, თითქოს ჯდომე-ლას ჩაეძინაო, შემდეგ საჩქაროდ მოიფშვნიტა თვალები და სთქვა: „სიზმარი ყოფილა“-ო. მერე მძიმედ მიესვენა ბალიშზედ და ხვრინვა ამოუშვა. იმის ტკბილს ხვრინვას ბანს აძლევდა ერთის მხრით კედლის საყამეს განუწყვეტილივი კაკუნი და მეორეს მხრით—ლამის ლამპრის შრიალი... მაგრამ სამწუხაროდ, ამ საამურს „ტრიოს“ ერთს ჟამზე მეტი ხანი არა ჰქონდა. კედლის საყამემ სამჯერ წამოაწკარუნა და სწორედ იმ დროს სოლომონიც დაქრილ მშველივით წამოვარდა ლოგინიდან და აჩქარებულად

დაიწყო სიარული ნოხით დაფენილ იატაკზედ.

„ახა, ღმერთო! ამისთანა საშინელე-
 ბა-ლა იქნება რამე?..—სირბილის დროს
 აკანკალებულის ხმით ჰყვიროდა და თან
 ხელებს აფათურებდა.—პირში მაფურთ-
 ხებდნენ!.. მე... მე... იმოდენა ხალხში
 დამდგომოდნენ და მარცხვენდნენ!.. ნე-
 ტავი ხალხი მაინც არა ყოფილიყო და
 რაც უნდა ექნათ!“

ნაწყვეტ ნაწყვეტათ ამბობდა სოლო-
 მონი და მეტის აღელვებისაგან იმისი
 გული ადიოდა და ჩადიოდა და საშინე-
 ლი ბაგა-ბუგი გაჰქონდა, რაიც სუნთქ-
 ვას უხუთავდა და ლაპარაკს უშლიდა

— მიყვიროდნენ, -- განაგრძო სო-
 ლომანმა:—რატომ პირობა არ შეასრუ-
 ლეო, შე უსირცხვილოვო, შე უსვინდი-
 სოვო!.. ჰმ, ჰმ!.. იმ მასხარაებმაც მე უნ-
 და მარცხვინონ?!.. „პირობა რატომ არ
 შეასრულეო? ჰმ!“ — სოლომანმა მწარედ
 გაიღიმა:-- მერე რა პირობა? იმისთანა
 სულელურის პირობის აღსრულება შე-
 საძლებელია?! განა შეიძლება კაცმა თა-

ვისს ცხოვრებაში ის აზრები გაატაროს, რომელსაც ბავშობის დროს, ოცნებობით გატაცებული მალლა ფარდებში ფრინვის დროს, გაიძახის და რომლის აღსრულებაზე ფიცსა და პირობასა სდებს?! ცხოვრების ყოვლად უმეცარნი, იმ უროს გავიძახით, ამასა და ამას გავაკეთებთ, ასე და ასე მოვიქცევითო; სიამოვნებით ფიცსა ვსდებთ, მაგრამ იმ აზრების, იმ ფიცის აღსრულება ყოვლად შეუძლებელია. მაშინ ის გატაცება ამისთანა აზრებითა იმისთვის არის ისე ტკბილი, რომ ოცნებაა და არა სინამდვილე; თორემ სინამდვილე რომ იყოს, ისე ტკბილი აღარ იქნება. შესაძლებელია იმ პირობის აღსრულება, რომელიც ძალას გვატანს, რომ ჩვენის მოქმედების ასპარეზად სოფელი გავიხადოთ, აღვადგინოთ დაცემული ხალხი, გავანათლოთ, ამოვუდგეთ მხარში, იმათთან ერთად ვიტანჯოთ და ამ ტანჯვით და შრომით, როგორც მაშინ, ოცნების დროს, გავიძახდით, ვისიამოვნოთ? თუკი ტანჯვითა და შრომით შესაძლებელია ისიამოვნოს

კაცმა, მაშ რაღად გვინდა შევეუპოვოთ იმ ტანჯულთა და მშრომელთ ტანჯვა და შრომა? ეჰ, ბევრი იმისთანა სისულელე წარმოგვითქვამს და გვიყვირნია, მაგრამ იმათი შესრულება ყოვლად შეუძლებელია! ვინც ამას ასრულებს, მე ვიცი, იმისთანა სიკეთეს შეეყრება, რომ მეტი აღარ იქნება. განა აქნამდის ვერ დარწმუნდნენ, რომ განათლებული კაცი სოფელში გამოტვინდება, გამოყრუვდება და ვერას გაარიგებს? სულელები, სულელები! სხვასაც არცხვენენ, პირში აფურთხებენ გამოფხიზლებისათვის, ოცნებიდგან გამორკვევისათვის.

სოლომონი ამ მჯელობის დროს მშვიდდებოდა და აჩქარებულს სიარულს უკლებდა. ბოლოს, ისე დამშვიდდა და გულმა ისევ ჩვეულებრივ დაუწყო მუშაობა, რომ კაცი ველარც-კი შეატყობდა, თუ ამ რამდენსამე წუთის წინ ისე გაშმაგებული და გაბრაზებული იყო ცუდის სიზმრის გამო. ცოტა ხანს კიდევ სიამოვნობდა ბოლთის ცემით და შემდეგ საწოლთან შეჩერდა. შეჩერებას გულდაღმა

გადაწოლც მოჰყვა თუმცა დამშვიდდა, მაგრამ ძილი მაინც გაუფრთხა და, გულ აღმა გადაწოლილი, ათას ნაირს ოცნებასა და ფიქრს მიეცა. სოლომონმა გადაავლო გონების თვალი თავის წარსულს, თავის სტუდენტობის დროის ცხოვრებას.

ბევრი რამ კარგი მოაგონდა სოლომონს იმ ცხოვრებიდგან და ამ მოგონებამ ძალიან კარგს გუნებაზედ დააყენა. მოაგონდა ის საღამოც, რომელსაც ამხანაგებმა უკანასკნელ ეგზამენის შემდეგ ერთმანეთთან გამოსამშვიდობებლად ნადიმი გამართეს. დასაწყისიცა და დასასრულიც ამ საღამოსი ისე ნათლად წარმოუდგა სოლომონს, თითქოს ლოგინზედ-კი არ არის გადაჭიმული, ამხანაგებს შუაა და იმათთან ერთად მუსაიფობს და მხიარულობსო. აგერ თავის ამხანაგის ის პატარა ოთახი, რომელშიაც ძლივს ეტეოდნენ სტუდენტობიდგან იმ დღეს გამოსულნი ამხანაგები; აი ის მაგიდაცა, რომელზედაც ლუდითა და არყით სავსე ბოთლები და ცალიერი ჭიქე-

ზი ეწყო, რადგანაც ჯერ კიდევ რამდენიმე ამხანაგი არ მოსულიყო და ამათ მისვლას-ღა ელოდნენ, რომ ჭიქები გაეფსოთ... აი დანარჩენებიც მოვიდნენ. ეხლა უფრო გამხიარულდა ოთახი; ეხლა უფრო სხვანაირი ფერი დაედო ამხანაგების წრესს, ეხლა ერთმანეთის სადღეგრძელოს სმენ და მხიარულობენ. ბაასი უფრო გაცხოველდა, რომელიც ხან და ხან საერთო სიმღერებისა გამო შესწყდებოდა ხოლმე. ასე და ამ გვარად წამი წამს მისდევდა, ჟამი-ჟამს და შუა ღამე ისე გადავიდა, რომ ვერც-კი შეიტყვეს. ბოლოს, ერთი მათგანი წამოდგა, აიღო ხელში სავსე ჭიქა და ლაპარაკი დაიწყო. დანარჩენთ სული განაბეს და სმენად გადაიქცნენ.

„ამხანაგებო,—ასე დაიწყო ორატორმა: ვინ იცის, ეს უკანასკნელად ვართ ერთად შეყრილნი უკანასკნელად ვხედავთ ასე შეკრებილს ერთმანეთს! დღეს, ხვალ, ზევ სათითაოდ გავეშურებით ჩვენის ბუდეებისაკენ, ჩვენის ქალაქებისაკენ, ჩვენის სამშობლოსაკენ, სა-

დაც სიხარულით და გულის ფანჯრულით მიგველიან ჩვენი მშობლები, ჩვენი ძმები და ერი. ვინ წაჩმოდგენს იმათს სიხარულსა და აღტაცებას, როდესაც თვალს მოგვეკრავენ? განა მარტო ჩვენი ნახვა გაახარებსთ, განა მარტო ჩვენი ხილვა დააკმაყოფილებსთ? არა და არა! მარტო ჩვენი ხილვა არ კმარა იმათთვის. ისინი უფრო სხვა რასმე მოელოან ჩვენგან, უფრო სხვა დიდ მოვალეობას გვდებენ კისერზედ, რომლის პირ-ნაჰლად აღსრულებაც ჩვენის მხრივ საჭიროა. აბა ყოველმა ჩვენგანმა მიიხედოს უკან, რას დაინახავს? დაინახავს ერთ უზარმაზარ მთას, კავკასიონის მთებზედ უმაღლესს (ამ სიტყვების ხსენებაზედ იმან, სოლომონსა და სხვა იქ მყოფს ორს ქართველს სტუდენტს გადაჰხედა და გაუღიმა), იმ ნივთიერებისაგან შემდგარს, რომელიც ჩვენს გამოზრდაზედ ჩვენმა ტანჯულება ერმა, ჩვენმა მშობელმა ერმა ცრემლითა და ოფლით შეადუღა. განა ამას შემეცირება, ამას სამაგიეროს გადახდა არ უნდა? განა ეს ამოდენა მთა ვა-

ლად უნდა გვედოს კისერზედ? არა, თუ
 კაცნი ვართ და გვსურს კაცის სახელის
 ტარება, უნდა ვეცადნეთ, რომ ერთი-
 ორად მივუწყოთ ჩვენ ტანჯულთ. ვიცი,
 ყველანი დამეთანხმებით, მაგრამ აი საქ-
 მე ის არის, რა გზით, რა საშუალებით,
 როგორ უნდა ვიშრომით ცხოვრებაში,
 რომ სამაგიერო გადავუხადოთ ჩვენის
 მოქმედებით, რადგანაც ყოველს მოქმე-
 დებას არ მოაქვს სასურველი სარგებლო-
 ბა. აი ამისათვის მე მსურს, ჩემი აზრი
 წარმოვსთქვა იმის შესახებ, თუ რა უნ-
 და ვაკეთოთ ცხოვრებაში, რომ თვალ
 საჩინო სარგებლობა მოვუტანოთ ერს,
 და ამითი მოვიშოროთ ის ვალი, რომე-
 ლიც კისრად გვაწევს“. ამას შემდეგ
 ორატორმა დაწვრილებით განმარტა მო-
 მავალი მათი მოღვაწეობა.

სოლომონი ამ დროს ისე გატვრი-
 ნებული იყო და გადაწოლილი თავისს-
 ლოგინში, თითქოს იმისი ამხანაგი ეხლა-
 ლაპარაკობდა და არა მაშინ. იქნება,—
 მოესმა სოლომონს თავისს ამხანაგის სი-
 ტუვებიცა:—იქნება, მოხელეებათ ყოფ-

ნით, რომელსამე დაწესებულებაში სამსახურით რამე სარგებლობა მოვუტანოთ? არა მგონია, რომელმამე თქვენგანმა სთქვას: „იქნებაო“, რადგანაც კარგათ ვიცით, რომ სამსახურში შესვლისთანავე ისეთ თანამდებობას არ მოგვცემენ, რომ ამ თანამდებობის საშუალებით რაიმე კეთილი მოვიქმედოთ. ხომ ასეა: თუ გინდა სამსახური, უეჭველად პირველ საფეხურიდგან უნდა დაიწყო და მერე თანდათან ზემოთ წახვიდე. პირველის საფეხურიდგან სამსახურის დაწყება ჩვენთვის კი შეუძლებელია... არა, შესაძლებელია. მე იმას არ ვამბობ, ვითომც ვერ შევძლებთ-მეთქი, ან კიდევ არავინ მიგვიღებს. არა, შესაძლებელია, მაგრამ ეს „შესაძლებლობა“ გამოყრუებას და გამოტვინებას ეთანაბრება, რადგანაც სამსახურში პირველი საფეხური ისეთი ეკლიანია, ისე არიან დატვირთულნი ამ საფეხურზედ მდგომნი, რომ გამოტვინება აუცილებელი შედეგია. ხომ ასეა: თითქმის მთელის დაწესებულების მეხანძრის ტვირთი პირველ საფეხურზედ

მდგომით, ეგრედ წოდებულ „გადამწერელთ“ აწევსთ კისერზედ. ეს ტვირთი-კი ისე მოქმედებს კაცის გონებასა და გრძნობაზედ, როგორც ქლექი ფილტვებზედ. კაცს ისე შეუმჩნევლად, ნელის-ნაბიჯით, იმ მდგომარეობამდის მიახწევინებს, რომელსაც „გამოჩურჩუტება და გამოტვინება“ ეწოდება. საქმეც იმნაირად არის დაყენებული, რომ ვიდრე გამოჩურჩუტებას და გამოტვინებას არ შეგატყობენ, ვიდრე თავიანთებურად არ მოგაწყობენ და არ მოგმართვენ, წარმატებას არ გაღირსებენ და ამასთან, დროსაც არ მოგცემენ; და აბა ახლა თქვენ თვითონ წარმოიდგინეთ, გამოფიტებული რაღას გააკეთებს? ყველას გეყოლებათ ის საცოდავი „გადამწერლები“ ნანახი. ისეთი გამორეცხილი და გამოშრეტილი, ყოველისავე აზრის გამომეტყველებას მოკლებული თვალები აქვს, რომ კაცი პირველ შეხედვაზედვე შეატყობს, თუ რა საქაჯავში არის გამოსუტურებული. თუ ამ ნაირი თვალები არ გინახავსთ, მაშ ნაშუადღევის ორიდგან ოთხ.

საათამდე დადექით რომლისამე დაწესებულეზის კარებთან, და ადვილად შეგიძლიანთ ჰნახოთ... ოჰ, რა თვალებს ნახაკო!.. ეხლაც ვხედავ ამ თვალებს; აი, თითქმის ამ ჭირიდგან ამოიციქირება და უაზროდ ეცეცება!.. დაიხუქე, დაიხუქე, თქვენი გულ-გრილად ნახვა არ შემოძლიან...

„აბა, გინდათ, თქვენც ამ დასში ჩაეწეროთ?..“ — ეს სიტყვები რომ მოაგონდა, სოლომონი შეიქმუხნა და ხელეზი გაათათურა: „ეგ ტყუილია, მეც ვიყავი ცოტა ხნობით, მაგრამ არ გამოვტვინებულვარ“. ამ სიტყვებს შემდეგ სოლომონს მოაგონდა ახლა სამსახურში შასვლა — ის დრო, როდესაც უმაღლესის სწავლით აღჭურვილი დაბრუნდა სამშობლოში, მაშინვე ტფილისასკენ გაეშურა სამსახურში შესასვლელათ და ჩქარაც შევიდა თავისს დედიდა მარიაშის წყალობით, რომელიც ფრიად განთქმული იყო — (ქკუითა და გონებით-კი არა, ამ თვისებით ტფილისში დედაკაცი ძნელად გაითქვამს სახელს) — თავისის სილამაზით.

მარამი მართლაც ისეთი ლამაზი იყო, ძნელად თუ რომელიმე წვეროსანი გულ-გრილად დაუწყებდა მზერას. იმის დანახვაზედ კაცს, ღრმად მოხუცებულსაც-კი, პირში ნერწყვი მოუვიდოდა და თუ პირს მაგრად არ მოჰკუმავდა, იქნება ნაკადულივით დორბლსაც გადმოეხეთქნა. ამისთანა სილამაზისა იყო დედიდა მარიაში და აბა რომელი თავხედი უფროსი არ აასრულებდა იმისს თხოვნას!

აი, სწორედ ამ დედიდა მარიამმა შეაყოფინა თავი ერთ დაწესებულებაში, სადაც ეხლა კარგა ადგილი უჭირავს, თუმცა-კი ექვსი თვე უკამაგროდ იყო და უბრალო გადამწერლის თანამდებობას ასრულებდა; მაგრამ ექვსი თვეც საკმარისი იყო, რომ სოლომონის თავის ჩარხები ისე მოეწყოთ, როგორცა ჰსურდათ, ან როგორც სხვა იქ მსახურების თავი იყო მოწყობილი. იმ ექვსის თვის განმავლობაში იმ ნაირად მოიმართა და ისე მოეწყო, რომ სხვა თავისს ძმებს არ ჩამოუვარდებოდა. დაწესებულების ადამის ჟამის დროს მიღებულის წერილების

ფორმები ისე შეითვისა, რომ კალმით, ხელი რომ ისეც გაექნია, მაშინვე „მაქვს პატივი, წარმოგიძღვნა... და ამასთანავე უმორჩილესად გთხოვთ...“ და სხ. გამოიხატებოდა. იმისი თავი გამადიდებელის შუშითაც რომ გაგესინჯათ, ამაზე მეტს ვერას ჰპოვებდით; მაგრამ სოლომონი ამას გამოტვინებას არ ეძახდა და აი ამისთვის წარმოსთქვა ეხლა ის წინააღმდეგი აზრი, არ გამოვტვინდიო, როცა თავისს ამხანაგის უკანასკნელი სიტყვები მოაგონდა.

ამას შემდეგ სოლომონი ისევ გატვრინდა და გონების თვალი ისევ იმ საღამოს დაუბრუნდა... „...მაშასადამე, — მოაგონდა სოლომონს ისევ თავისი ამხანაგის სიტყვები, — ჩვენ ამ ეკლით სავსე გზაზედ ბევრი გაჭირვება, ბევრი უსამართლობა დაგვატყუდება, მაგრამ, რაც ძალი და ღონე შეგვწევს, უნდა ვეწინააღმდეგოთ ამ უსამართლობას, ამ გაჭირვებას. ეკლიანი გზაა, მაგრამ თხიზელია და სიფხიზლე ხომ ადამიანის ერთი საუკეთესო განძთაგანია; მაშ ნუ შევუშინ-

დებით ამ ეკლიანს გზას, ზედ ვიაროთ,
 თუ რამ უბედურება შეგვემთხვა, რაც ხში-
 რად მოსალოდნელია, ჩვენც ისე მოვიქ-
 ცეთ, როგორც მთავარ-ანგელოსი ურჩევს
 თავისს ქვეშევრდომთ „ფაუსტში“:

„რაც არ მოგწონთ უარყვავით,
 რაც გაშფოთებთ უცნაურად
 ნუ მითმენთ, ყოველ ძალას
 წინ დაუხვდით ფაუსტურად“. *)

„ამით ვათავებ ჩემს სიტყვებს და
 ამასთანავე ჭიქასაცა ვცლი“.

სოლომონს მოაგონდა, როგორის
 „ვაშა, ვაშას“ ძახილით დააჯილდოვეს
 ორატორი და შემდეგ ამისმა სიტყვამ
 რა აყალ-მაყალი, სჯა და ბაასი გამოიწ-
 ვია იმათ შორის. განთიადისას ერთმა-
 ნეთს გამოეთხოვნენ, გადაჰკოცნეს, ყო-
 ველივე კეთილი ისურვეს ერთმანეთის-

*) Was euch nicht angehört,
 Musset ihr meiden,
 Was euch das Innre stört,
 Dürft ihr nicht leiden.
 Dringt es gewaltig ein,
 Müssen wir tüchtig sein.

თვის და დაიფიცეს, რომ ყველანი სინიღისიერად შევასრულებთ, რასაც ვესწრაფვითო.

კარგია ყველა ეს, მაგრამ ოცნებაა! — წარმოსთქვა სოლომონმა, როცა ყოველივე წარმოუდგა თვალწინ.

შემდეგ მძიმედ გაიზმორა, ერთი საშინლად დაამთქნარა, თვალები მილულა და მძიმედ დაიწყო სუნთქვა. ტუჩებზედკი ღიმი უხტოდა და უთამაშებდა. ბოლოს, მძიმედ გაახილა, მძიმედვე გადაატრიალ-გადმოატრიალა თვალები და პირდაპირ კედელზედ ჩამოკიდებულის ჰარამხანის სურათს ჩააკვირდა, იმ სურათს, რომელზედაც მშვენიერნი და კეკლუცნი იყვნენ გამოხატულნი. სამი ქალი იყო ამ სურათზედ გამოხატული და სამივე — ერთი ერთმანეთის მჯობი. ერთი მათგანი უღარდელად იყო წამოწოლილი და წამოხურული ჰქონდა ფარჩის საბანი, რომელიც მარტო ქვედა ტანს ჰფარავდა. სიცოცხლით სავსე მკერდი და მოღიმარი სახე სოლომონისაკენ მიექცია. მეორე თავით ეჯდა ამ ქალს, მე-

სამე-კი ფეხზე იდგა. სამსავე თითო თუ-
 თიყუში ეჯდა სალოკ თითზედ და ეა-
 ლერსებოდნენ. „რა კარგი იქნება, რომ
 გაცოცხლდნენო“, — ცოტა ხნის შემდეგ
 გაიფიქრა სოლომონმა და ჟღერო ძალი-
 ან ჩააკვირდა ამ სურათს.

ლამის ლამპარი-კი თავისებურად ში-
 შინებდა. იმისი ალი მძიმედ იბუშტებო-
 და და ოთახს მკვარივით ანათებდა; მაგ-
 რამ უეცრივ იფეთქავდა, მოიღებდა ოდ-
 ნავ ტკაცანს, ძირს ჩაექანებოდა, და
 ოდნავ მბუუტავს წერტილს და ემზგავსე-
 ბოდა. ასე აღიოდა და ჩადიოდა ლამპ-
 რის ალი, რომლის მოძრაობაზედაც მთე-
 ლი ოთახი და მისი მოწყობილობა ციმ-
 ციმებდა.

სოლომონმა ინატრა იმათი გაცოც-
 ხლება და მერე კვლავ ათას ნაირს ოც-
 ნებას მიეცა, იმის ფიქრმა წაიღო, რო-
 გორ ვისიამოვნებდი, რომ გაცოცხლე-
 ბულიყვნენო. სურათისთვის თვალი აღარ
 მოუშორებია.

თითქოს სოლომონს ნატვრა უსრუ-
 ლდებო, სურათი თანდათან მოძრაობა-

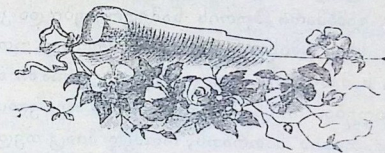
ში მოდის. აგერ თუთიყუშებიც შეინძრნენ, ფრთები შეიბერტყეს, შეფრთხილდნენ და ქალებს უეცრივ ხელიდგან გაუსხლტნენ ქალებს თუთიყუშების თავგახელება არ ესიამოვნათ და სახე შეიქმუხნეს უსიამოვნების ნიშნათ. ერთი მათგანი ისარივით იატაკზედ ჩამოეშვა და თუთიყუშებს დაედევნა. სხვა ორი ქალიც მიეშველა და ეხლა სამი ხოლო-შობილი ქალი ცდილობდა თუთიყუშების დაჭერას; მაგრამ ვაეშმაკებული თუთიყუშები მალლა დაფრინავდნენ და დაცინვით თავს დასჩხაოდნენ. საწყალი ქალები დევნით მოიქანცნენ, ვერას გახდნენ-რა. თითქოს ამათმა მოქანცულობამ სხვა სურათების ქალებს შორის სიბრაღული აღძრა, ისინიც მიეშველნენ ამათ. აი ეხლა გაიმართა საზოგადო სირბილი, ყიჟინ-ყვირილი, სიცილ-კისკისი, ხვევნაკოცნა...

სოლომონი ჰხედავს ამ სურათს, უნდა ისიც წამოდგეს და ამ ხოლო-შობილთა გუნდში ჩაერიოს, მაგრამ ვერ მოუხერხებია.

აქამდის შეუმჩნეველი, ეხლა ერთმა ყველაზედ ლამაზმა ჰარამ-ხანის ქალმა, რომელიც იმის პირდაპირ შესდგა, შენიშნა სოლომონი. ქალმა გაუღიმა, შეათამაშა მკერდი და იმისკენ სრიალით წავიდა. სოლომონი აღტაცებაშია. წამოვარდა ლოგინიდან და ხელები მოსახვევათ გაშალა, მაგრამ... მაგრამ იატაკზედ-კი პირქვე გაიშხლართა. ამ დროს მოესმა საშინელი კისკისი.

„ჰა!“ შეჭლრიალა სოლომონმა და მარდათ წამოდგა, მაგრამ მარტო ოდენი საუამეს კაკუნი და ლამპრის შრიალი და მოესმა.

1892 წ.

„ქ დ ა მ ი ა ნ ი!..“

თედო გელიაშვილმა გაჰკრა ასანთი და ყელ-მოღერებული ლამპარი აანთო. იმის ბუნდ შუქზედ პირველად თვით გელიაშვილის მიმკრთალმა სახემ დაიწყო ციმციმი, და შემდეგ მთელი ოთახი კედლებით და მოწყობილებით გამოირკვა, ორი დაძველებული, თავებით ერთმანეთზედ მიღებული ტახტი, ორი დანჯღრეული მაგიდა და აგეთივე ტაბლა, რომელზედაც დახროვებული იყო წიგნები და სხვა-და-სხვა საგნები, როგორც: ჭიქები, საწერ-კალამი, ცალიერი ასანთისა და თუთუნის კოლოფები, ნემსი და ძაფი, გამხმარი პურის ნამტვრევები და კიდევ სხვა ამისთანები. აი, მთლად ოთახის სამკაული, თუ-კი მხედველობაში არ მივიღებთ და საშუალებათ არ ჩავთვლით ერთ თიხის მათრათს, რომელშიაც თედო და იმისი ამხანაგი გაბო აბურაშვილი პირს იბანდნენ, და თუნუქის ჩაიდანს,

თუნუქისავე ნავთის ქურქელს და ნავთის საშხარეულოს, რომელზედაც ჩაისთვის წყალს აღუღებდნენ.

თედო თავისს დიდრონისა და მრღვეულის თვალებით დიდხანს დასცქეროდა ყელ-მოღერებულს ლამპარს და რაღაცას ფიქრობდა.

— „ეჰ, ამისთანა ცხოვრებაც დაიქცეს!“ — წამოიძახა ბოლოს იმან და წიგნებს წამოაწყო ხელი. — „დღეს თუ იმას ფული არ მისცეს, სიცივით დავიხოცებით!“ — განაგრძო ისევ და იქავ ტახტზედ მოწყვეტით დაეშო. ტახტი შეიკრია, შეტორტმანდა და უეცრივ შუა წელში ჩაიკეცა თედოც დაჰყვა შუა წელს, რადგანაც ადგომა ვერ მოასწრო, და, როგორც ხაფანგში, ტახტის თავსა და ბოლოს შუა მოჰყვა.

— ფუ, შე ვერანო!.. — წამოიძახა თედომ და ხველა აუვარდა.

დიდხანს ახველა ყრუდ თედომ და, როდესაც ხველა გადაუვარდა, თავი გაინთავისუფლა.

— რა გატოკებთ, თქვე ოხრებო?!

—ბუზღუნით წაუტია გადმოფანტულს წიგნებს, რომლებიც ტახტის შუა წელის ფეხების დანიშნულებას ასრულებდნენ, და შემდეგ ტახტს სწორება დაუწყო.

— მობრძანდით, შენ საფუძვლად დაედე, ხომ თითქმის შენზეა დამყარებული ეხლანდელი მეცნიერება. ახლა შენ ვინ დაგასვა ზევიდან, რომ ჩხუბი არ მოგივიდეს?! აბა შენ ვინა ხარ?.. ჰო შენა?! არა. შენ სულ არ ჩაგიერთავ აქ, თორემ არავის მოუსვენებ და ჩემს კოქლ ტახტს ისევ ეშმაკს შეუსვამ... ისევ შენ მოდი, ჩემო ჭკვიანო, შენ უწყინარი რამა ხარ... ეხლა? ეჰ, ვინც უნდა იყოს! თქვენ ფილოსოფოსი-მეცნიერები ხართ, ჩხუბი არ უნდა მოგივიდეთ. თუ აზრებში არ ეთანხმებით ერთმანეთს, ისე უტოკველად, ტანის შეურხევლად იკამათეთ და დაარღვიეთ ერთმანეთის აზრი... რა არის, თქვე დალოცვილებო, მთელი ქვეყნის გასწორებას, შეცვლას ლამობდით და ეს ჩემი მინგრეული ტახტი-კი ვერ დაგიმაგრებიათ!.. ამას შემდეგ რას უნდა მოველოდეთ თქვენგან?!.

ასე ებაასებოდა თედო წიგნებს ტახტის სწორების დროს და ხამუშ-ხამუშ ყრუთ ახველებდა. ლამპარი-კი ზევიდგან ყელ-მოდერებული თითქოს ზიზლით და დაცინვით დაჰფრი-ფრიტებდა იმას.

როდესაც თედომ გაამაგრა ტახტი, საბანი წაიხურა და ისე დაიწყო წიგნის კითხვა, ამ დროს კარები ვილაცამ დააბრაახუნა.—

— შემოდი, ვინა ხარ?—წამოიძახა თედომ და ფეხზედ წამოდგა.

— წერილი არის თქვენთან!—შემოსვლისთანავე წამოიძახა მოსამსახურე გოგომა და წერილი გაუწოდა.

— ვინ მოიტანა?

— ფოსტალიონმა.

თედომ მაშინვე მოჰხია თავი და წაიბუტბუტა:— „შინიდგან იქნება“.

— ქალბატონმა, სახლის ქირა გამოგზავნეთო!

— რაო?—წაუტია თედომ, როდესაც წერილის ფურცლები გაშალა.

— რაო და, სახლის ქირა გამომიგზავნეთო!—თამამად უპასუხა გოგომ.

— სახლის ქირა-კი არა, ქირს გავუგზავნი!—წადი და უთხარ ქალბატონს, ფულებს რომ თხოულობ, რატომ სახლს არ გვითბობთქო.

— რითი გაათბოს, თუ-კი ქირას არ იძლევით?

— შენ ვინ რას გკითხავს?! წადი ასე უთხარი: „თუ ოთახს თბობას არ დაუწყებ, ერთ გროშსაც ვერ მიიღებთქო“.

გოგო გაბრუნდა და ბუზღუნით კარი გაიბრახუნა.

— რა უსინდისოებს შევხვდით!.. ნეტავი ეხლა ფული გვქონდეს, რომ გავსწორებიყავით და სხვაგან გადავსულიყავით,—გოგოს თვალის გაყოლებით წამოიძახა თედომ და ერთი ორჯერ გაიარ-გამოიარა, რის შემდეგაც ისევ ლოგინს მიჰმართა.

— მგონი გარედ უფრო თბილა, ვიდრე ჩვენს ოთახში.—საბნის წახურვის დროს წამოიძახა იმან და წერილის კითხვა დაიწყო.

კოახულობდა უხმოდ, ჩუმად და

რამდენადაც ქვეით მიდიოდა, იმდენად სახე ექმუნებოდა და უსიამოვნების ნიშანი ეტყობოდა ზედ. წაიკითხა ერთი გვერდი, მეორე და მესამის წაკითხვა-კი ველარ შესძლო, რადგანაც თვალები ცრემლით აევსო და ტანში მოშლილსავით მკლავები ძირს ჩამოუცვივდა.

— საყვარელო მშობელო! ტირილის ხმით წამოიძახა და ლოგინში წამოჯდა: — უკანასკნელ მდგომარეობამდის მიგიხწევიათ, არი-არედ გიხდებათ სიარული და მე-კი იმის მაგიერ, რომ ამისთანა გაჭირების დროს დაგეხმაროთ, პირიქით „ფულები გამომიგზავნეთ“-მეთქი, გწერთ!.. დახმარების მაგივრად, მინდა კიდევ თქვენ გამოგართოთ; გწერთ ჩემის უკიდურეს მდგომარეობის ამბავს, გთხოვთ ფულს და მით გიორკეცებთ თქვენს ტანჯვას. საიდგან მოვიპოვე ამისთანა უსინიდისობა, რომ მაგრე... ეჰ! საყვარელო მშობელო, მაპატივე, დამნაშავე ვარ შენს წინაშე!.. შენმა წერილმა თვალები ამიხილა და ეხლა ცხადლივ ვხედავ, რომ მე უსინიდისოდ მოვექე-

ცოთ; ვხედავ ჩემს დანაშაულს და კიდევ
 ეს მტანჯავს, ცეცხლს მიკიდებს, შენი
 სიტყვები ისარივით მხვდება გულში და
 ისევ დაწყლულებულს წყლულს მიმა-
 ტებს... მამი, მაძი, შენს თეორ წვერს
 პატივი არ ვეცი, შენი ცრემლები შეუ-
 რაცხვყავ და არ გაგიგონე. ეხლა ვგრძ-
 ნობ, რომ შენი სიტყვები: „იკმაჩე,
 შვილო, ნუ მიდიხარ!.. შენ გარემოებას
 დაჰხედე და ისე მოიქეც!..“ — მე არ გა-
 გიგონე, მეგონა, ჩემი გზა ია და ვარ-
 დით იქნება დაფენილი და მოვიკლავ
 სწავლის წყურვილს-მეთქი, მაგრამ რას
 ვხედავ?! ხა, ხა, ხა!.. სწავლის წყურვი-
 ლის მაგივრად, უმნიშვნელოდ, ლუკმა-
 პურის მოპოვების ბრძოლაში მირბის
 ცხოვრება!.. რომელს მივდიო?.. ლუკმა-
 პურს თუ სწავლას? ორივეს ჩავეჭიდე და
 აი შედეგი. ორად მოხრილი რიდას მაქ-
 ნისი ვარ? ცუდი გარემოება ზოგს კლდეთ
 აქცევს, და ზოგს-კი... ზოგს-კი მიწას-
 თან ასწორებს, აქცევს ბუჩბულად და,
 საითაც უნდა, იქით გააქანებს. ნეტარე-
 ბა პირველთ! ისინი ცხოვრებაში გამარ-

ჯვებულნი არიან, გმირებად ხდებიან;
მეორენი-კი...

სიტყვა ველარ დაათავა თედომ, რადგანაც საშინელი ყრუ ხველა აუვარდა, რამაც სული აღარ მოაქცევინა და ჩააბეირა. გულზედ რალაც აწვებოდა. უნდოდა ნახველისთვის ამოეყოლებინა, მაგრამ ნახველიც არ ამოდიოდა. დიდხანს ახველა და ბოლოს ძლივ-ძლივობით ამოიღო ნახველი...

რა ნაირად ესიამოვნა! ამისთანა სიამოვნება, რაც თავი შეუსწავლია, თავის სიცოცხლეში ჯერ არ უგრძენია. თედო დამშვიდდა, დაწყნარდა და სიამოვნების ოფლმა შუბლზედ გადმოჰხეთქა. მთლად დამშვიდებული წამოდგა, სიამოვნებისაგან აცახცახებულ გამხმარ თითებით შუბლი მოიწმინდა და თიხის მათრათში პირიდგან ნახველი გადმოაგდო...

— ოჰ, დედავ!..— წამოიძახა თედომ, როცა პირი გაინთავისუფლა და გაფითრებული სახე ნახველს მიაყრდო, რო ენახა, ასე რა არჩობდა და რის მოშორებამ აგრძნობინა ისეთი სიამოვნება.

ყელ-მოღერებულ ლამპრის ბუნდ
 შუქზედ კარგად ვერ გაარჩია ნახველი
 და ამისათვის მათრათი ლამპრის ახლო
 მიიტანა.

რა მოუვიდა თედოს, რომ მაგრე,
 ისეც გაფითრებული, უფრო გაფითრდა
 ხელები საშინლად აუცახცახდა და მათ-
 რათი ხელიდგან გაჰვარდა, რომელიც
 მაშინვე იატაკზედ ზედ შუაზედ გადიშა-
 ლა?

თედომ ტაბლას ხელი სტაცა, რომ
 არ გადაქცეულიყო, რადგანაც მუხლები
 მოეკეცა და გული გადაეფერა, ყურებმა
 საშინლად შუილი დაუწყო, წელი გაუ-
 ხურდა და ცივმა ქირის-ოფლმა დაასხა
 ტანზედ.

ასე გადაქცევაზედ კარგა ხანს იდ-
 გა და განძრევას ველარ ახერხებდა, იდ-
 გა და გაშტერებით, უგონოდ კედლის
 ერთ წერტილს მისჩერებოდა, რომელიც
 ჯერ დამსხივნულ რგოლად სჩანდა, მე-
 რე თანდათან გადიდდა, სხივები შორს
 გაჰფანტა; რამდენადაც დიდდებოდა ეს
 რგოლი, იმდენად უფრო შემოხაზულო-

ბას ჰკარგავდა და ბუნდით იმოსებოდა; ბოლოს მთელი კედელი სულ შეიპყრო ამ რგოლმა და მთლად შავ ზეწრად გადაიქცა, რომელზედაც წვრილი ბქყვრიალა წერტილები დაციმციმებდა და ხანდისხან ბქყვრიალავე ხაზი გველივით გაიკლაკნებოდა...

წერტილი ჩქარა გამოიჩინა. თედოს გაუგრძელდა ზურგი, ყურების შუილი შეუდგა, და გონი მოეცა, მაგრამ ეხლა სიცივის კანკალმა აიტანა.

— ჰუ, ჰუ, ჰუ!.. განგებ ჩაახველა თედომ და ნახველს თითები მიუშვირა, გადმოფურთხვის უმაღვე, ის თითები წითლად შეეღება.

— ეს-ლა მაკლდა!..— გულ-მოწყვეტით წამოიძახა იმან, როცა წითლად შეღებილ თითებს დაჰხედა, და სასოწარკვეთილებით ჩაიქნია ხელი...

— უჰ, უჰ!.. რა ნაირად ჰყინავს!— წამოიყვირა ამ დროს შემოსულმა გაბომ, რომელსაც წვერი და უღვაში წვრილის ლოლუებით მოჰქედოდა, რის გა-

მოც ის ჭაღარა შერეულ ადამიანსავით გამოიციქირებოდა.

იმას მოჰყვა ორი იმავე სახის და სიცივისაგან წელში ორად მოხრილი ამხანაგი.

— სწორედ გითხრა, ქუჩაზე მეტად არც აქ თბილა!..—ხელების ფშვნეტი წამოიძახა ერთმა მათგანმა და თედოსთან ხელის ჩამოსართმევად მივიდა.

— ჩვენ, ჩემო გიგილო, პრინციპით არ ვათბობთ ოთახს!—უპასუხა გაბომ და ისიც თედოსთან მივიდა, რომელმაც ღიმილით გაუწოდა ხელი ჯერ გიგილოს და მერე მეორე ამხანაგს.

— ბიჭო, რა მოგსვლია, რა ნაირად გაფითრებულხარ?!—გაკვირვებით ჰკითხა გაბომ თედოს.

— არაფერი, რა უნდა მომსვლოდეს!—ძალ-დატანებულის ღიმილით უპასუხა თედომ.

— ეგ სულ ეგეთი გაყვითლებულია და ეხლა შეამჩნიე?—უპასუხა მეორე ამხანაგმა თედოსთან ერთად გაბოს და, როცა არყით სავსე დიდი ბოთლი ტაბლაზედ დასდგა, დაუმატა:

— აბა, ე ქათიანი გადაჰკრას, როგორ გაწითლდეს.

— ეგ სადღა გიშოვნია?

— არ იცი, რომ მამაშენმა გამოგიგზავნა?—სიცილით უპასუხა გიგლამ.

— რაც მამა ჩემმა გამომიგზავნოს, ის მამაშენს დაეკვებე,—სამაგიეროდ თედომაც იოხუნჯა და გაიცინა.

— ემანდე, ქათიანის დანახვაზედ როგორ მომხიარულდი!..—სიცილით სთქვა მეორე ამხანაგმა და თედოს მხარზედ ხელი დაჰკრა.

— ქათიანის დანახვაზედ-კი არა, შენ დანახვაზედ მოვმხიარულდი, ჩემო ფილო!

— ბიჭო, მე ხომ ქალი არა ვარ, რომ კომპლიმენტს მეუბნები?!

— რა დროს ეგენია, ძალზედ მშინ!—გააჩუმა გიგლამ ფილო და თედო და შემდეგ გაბოს ჯიბეებს დაუწყო ქექა:

— ამოალაგე, საროდოდლა ინახავ!

— აჰა, გაძებ! უპასუხა გაბომ და ჯიბიდგან ქალაღში გახვეული ხორცეულობა ამოაწყო.

— რა, ფული მოგცეს, გაბო? — ჰკითხა თედომ, როდესაც გიგლომ გახსნა ხორცეულობა.

— მომცეს და ეს ოხრებიც მაშინვე გზაში შემხვდნენ. რაკი გაიგეს, რომ ფული მაქვს, აღარ მომცილდნენ, სიცილით უბასუხა გაბომ.

— იცი, თედო, მე და ფილო მოვდივართ და შევხედოთ, შენი გაბო, არყის საფაქრო ღუქნისკენ აცეცებს თვალებს. მაშინვე ვსთქვით: — „აქ კაი ამბავი უნდა იყოს“ და წინ ვუყუდეთ. აი თქვე... კუდმა გავითო! — წამოიყვირა გაბომ, ჩვენ რომ წინ შევეფეთეთ, და სიცილი მოართო. კუდმა-კი არა, თითონვე გაგვაგებინა. ჩვენც რასაკვირველია, ამის სიცილს ბანი მივეცით...

— რას არ მომცემდით ბანს, როცა ჩემს ჯიბეში გეგულეობდათ!.. — სიცილით გააწყვეტინა გიგლას სიტყვა გაბომ და პალტოს გახდა დაიწყო.

— ნუ გეშინიან, ჩემო გაბო, სახვალეოდაც დაგრჩა:

„სანამ გვქონდეს ფულები,

ვქამოთ მოხრაკულები,
 როცა შამოგველიოს,
 ჩამოვყაროთ ყურები.“

ვაი, ვაი, შენს პატრონს!.. ეხლა
 შამაშენი ფიქრობს: — შვილი უნივერსი-
 ტეტში მყავს, მეცნიერი ჩამომივალა!..
 — სიცილით უთხრა გაბომ და მერე თე-
 დოს მიუბრუნდა:

— ბიჭო, გაკვეთილზედ არ წახვალ?!

— მართლა, სულ გადაძავიწყდა!

პალტო რა უყავა?

— აი! — უპასუხა გაბომ და თავისი
 პალტო მიაწოდა.

— რა დროს გაკვეთილია, ქათიანი
 აქა დგას! — წამოიძახა გიგილომ.

— სანამ ჩაის მოამზადებთ, მეც მო-
 ვალ. — უპასუხა თედომ და პალტოს ჩაც-
 მა დაიწყო.

— შენი პალტო რაღა უყავ? —
 ჰკითხა ამ დროს ფილომ.

— ჩემი კასსაში მივაბარე, რომ არ
 გამიფუჭდეს, — სიცილით უპასუხა თედომ
 და გაბოს პალტო ჩაიცვა.

— მაინც?

— მაინც და დავაგირავე.

თედომ აიჯეჯა პალტოს საყელო ყურებზევით. გაბომ კი ჩაიდანს ხელი წამოავლო და ჩაის თავდარიგს შეუდგა.

— დიდ ხანს არ გვალოდინო! — თითქმის ყველამ ერთად მიაძახეს მიმავალ თედოს.

— არა, — უპასუხა თედომა და კარი გაიხურა.

ის იყო თუნუქის ჩაიდანში წყალი აღუღდა, რომ თედომაც კარი შემოაღო.

— ბიჭო, ჩვენ გვეგონა, ცდა დაგვჭირდებოდა, შენ-კი მაგრე ჩქარა მოხვედი! — ერთ-ხმად წამოიძახეს ყველამ და მაშინვე ფაცა-ფუცი შეუდგათ, რომ უკედ შემოსხდომიყვნენ ტაბლას.

— დაუმაღლეთ სემს შეგირდს!

— როგორ, შინ არ დაგიხვდა? — ჰკითხა გაბომ.

— ღმერთმა უშველოს! — წამოიძახა გივლამ გაბოს კითხვის შემდეგ.

— შინ-კი დამიხვდა, მაგრამ ისე გამაჯავრა, რომ გამოვექეცი.

— როგორ, ხომ დაგეკარგება გაკვეთილი?!

— თვითონაც რომ ძალიან მოისუ.
რვონ ჩემი იქ მისვლა, მე აღარ წავალ.

— რა მოუვიდა, რომ მაგრე გასწ-
ყრომიხარ?

— ეშმაკმა რომ წაიღოს იმისი თა-
ვი! ღმერთმანი ჩემი ამბავი სასაცილოც
არის და სამწუხაროც. კაცო, ის იმოდენ-
ნა ჩოკინაა, მეხუთე კლასშია და იმო-
დენა არ იცის, რომ, როცა რეპეტიტო-
რი უხსნის, ყურის გდება უნდა...

— მეგრე რა მოუვიდა?—ცნობის
მოყვარეობით ჰკითხა გაბომ და ჩაიდანი
ტაბლაზედ დადგა.

— ისა, რომ, მე გამალებული აღ-
გებრის ამოცანას ვუხსნი, ვეჩქარები, არ
დამაგვიანდეს-მეთქი და ის-კი ამ დროს
ვინ იცის სად დაფრინავს!.. მე ვეკითხე-
ბი „შემდეგ რა მოქმედებას უნდა მივმა-
რთო, რომ“.. იმან გამაწყვეტინა კით-
ხვა და: „ხვალ სტუმრად მივდივართ და
იქ ჩემ პაშას ვნახავო“, — მითხრა. ეს კი-
დეგ არაფერი, ცოტა ხანს შემდეგ, ეშმა-
კად იმისმა დამ ზალაში ფორტოპიანო-
ზედ რაღაც ვალსი დაუკრა და ამ ბიჭს

ელექტრონივით დაუარა ტანში. პასუხის მაგივრად იმან ხმის აუკლება და სავარძელზედ მჯდომარემ ნაზად მთელის ტანით რხევა დაიწყო; მერე, როცა უფრო ეშხზედ მოვიდა, წამოვარდა და თავგადაგლჟით ცეკვა მორთო.

მე ვეუბნები: „რა გემართებათ, მოდიო!“
 შენ. არ მომიკვდე, რომ იმან ყური არც კი მათხოვა. ვზივარ და ველი, როდის მოიკლავს ცეკვის ჟინს-მეთქი, რომ განვაგრძო. იმისი და-კი უფრო-და-უფრო უკედ უკრავს და ფორტოპიანოს გრიპალი გააქვს. — „ადექით ვიცეკვოთ!“ უცრივ დამტაცა ხელი და წამომაცენა. მისეთი ჯავრი მომივიდა, რომ კინალამ სილა არ ვაქამე. კიდევ კარგი, თავი შევიმაგრე, თორემ, შენი მტერი სისულელეს ჩავიდენდი რასმე. მე გავაშვებინე ხელი და ხმის ამოუღებლივ წამოვედი...-

— ნეტა მაშინ იქ ვყოფილიყავა და დამენახა შენი თავი, როგორ შემოგატრიალებდა შენი შეგირდი! — ხარხარით წამოიძახა ფილომ, რომლის ხარხარსაც ბანს აძლევდნენ დანარჩენებიც.

თედოს ამბავმა ყველანი გულიანად გააცინა. იცინოდნენ დიდხანს და თან მასხარობდნენ. იცინოდა თედოც...

— ხვალ მივწერ იმის მამას, რომ აღარ შემიძლიან იმის შვილთან მეცადინეობა.

— შენა გგონია, შეგეხვეწებიან! — თითქმის ყველამ ერთად უთხრა თედოს.

— ნუ შემეხვეწებიან-რა! თავი მოსაკლავი კი არა მაქვს, რომ ყოველ დღე ნაღველიზედ ვსკდებოდე!

— თუ დაანებე, ხვალ გაკვეთილს იშოვი აი!

— არ ვიშოვი და ჯანი და სული წაუვიდეს! ისევ სიმშლით სიკვდილი სჯობია, ემაგნაირს გულის ხეთქას. ეგ ერთხელ რომ მოსვლოდეს, კიდევ არაფერი, მაგრამ თითქმის ყოველ გაკვეთილზედ მაგრე იქცევა. ათასი სისულელე უნდა ჩაიდინოს.

— ხვალამდის დაგავიწყდება. ჩემო თედო! ჯერ მოდი ემას მოველაპარაკოთ! — წამოიძახა გიგლამ და არაყი დაასხა.

— ეს შენი შეგირდის დაქკვიანები-

სა იყო!—სიცილით წამოიძახა იმან და
 სავსე ჭიქა უეცრივ გამოცალა.

ამით აუხსნა გიგლამ დანარჩენებს
 პირი. ყველამ ჩამოირიგეს ორ ორი ჭი-
 ქა და თან გამალებულებმა ჭამა დაიწ-
 ყეს. დაასხეს კიდევ და დალიეს. კიდევ
 კიდევ. და კიდევ. როცა არაყმა თავისი
 ძალა გამოიჩინა და ენა ამოადგმევინა,
 მაშინ შეასვენეს ბოლო და ბაასს მოჰ-
 ყვნენ: ბაასობდნენ თავიანთ წარსული-
 სას, აწ-მყოსას და მომავლისას. ბევრი
 ვარამი და დარდი, ბევრი ავი და კარგი
 მოაგონდათ წარსულისა და შესაფერი
 გრძნობა იპყრობდა იმათ გულს, რის მი-
 ხედვითაც იმათი სახე ხან იღრუბლებო-
 და და ხან იდარებდა; ხოლო ეხლა უფ-
 რო მკათოდ და ნათლად ამჩნევდა კვალს
 იმათ სახეს გრძნობა, ვიდრე სიფხიზლე-
 ში; ეხლა გრძნობა უფრო ღრმად, მთე-
 ლის არსებით იპყრობდა იმათ. ყოველი
 მათი სიტყვა უფრო გრძნობით ითქმო-
 და, რის გამოც ერთმანეთზედ უფრო
 ძლიერად მოქმედობდნენ.

არც ერთი ღირს-შესანიშნავი შემ-

თხვევა, თუ-კი რაიმე მნიშვნელობა ჰქონია იმათ ცხოვრებაში, მოუგონებელი არ დარჩენილა.

წარსულიდგან და აწმყოდან თავიანთ შეუმჩნევლად მომავალზედ გაღვიდნენ. წარსულიდგან უკვე მომხდარ ამბებს იგონებდნენ და ამის შესახებ მსჯელობდნენ, ხოლო ის-კი ვერ გამოეკვლიათ, თუ რანი იყვნენ და რანი არიან, მომავლიდგან ხომ სულ ველარა სთქვეს-რა და მსჯელობის ძაფა გაუწყდათ.

ვერც ერთმა მათგანმა ცოტა თუ ბევრად ვერ დაასურათა თავიანთი მომავალი, ვერ გამოარკვია, თუ რისთვის ითმენდა წარსულში ან ითმენს ეხლა ამოდენა სიღუბეჭირეს; რა იქნება და ან რას გააკეთებს მომავალში, როცა ცხოვრების მორევში ჩაერევა. ყოველივე ეს ბუნდით იყო მოცული. მარტო ჰგრძნობდნენ, სწამდათ, გონების თვალით ხედავდნენ შორს, ძალიან შორს რაღაც ბრწყინვალეს, რომელსაც უნდა ემსახურნენ, რაც იდეალად უნდა ჰქონოდათ, მაგრამ ამას-კი ვერ მიხვედრილიყვნენ,

თუ ეს საგანი რა იყო; ვერ გამოერკვი-
 ათ, ღირსი იყო ეს საგანი იმისი, რომ
 იდეალად დაესახათ, მაგოგად გაეხდათ,
 რომელსაც უნდა ემსახურნენ და სიკო-
 ცხლე შესწირონ, რომელიც აწ-მყოში
 და მომავალში უნდა აღფრთოვანდეს.
 იქნება ეს შავ ფარდის იქით მბრწყინავი
 საგანი მათი მუცელი იყოს, რომელსაც
 დაუღია ხახა და მარტო იპას გაიძახის:
 „მე მომიტანეთ მსხვერპლი, მე!.. ჩემს
 გარდა ყოველივე ფუქია!..“ არა, არა!..
 გინდაც ეგ გაიხადონ მომავალში თავი-
 ანთ კერპად, ეხლა მაინც არ იყაბულე-
 ბენ ამ აზრს; ამის გაგონებაც-კი ჟრუან-
 ტელს მოჰგვრის ტანში ისე, როგორც
 ეხლა ფიდოს სიტყვებმა მოჰგვარა, რო-
 ცა იმან მუცელზედ ხელი დაიკრა და
 დაიძახა: „აი ჩვენი პირველი და უკანას-
 კნელი „მიზანიო!“

— დ ამისხით არაყი!.. უცტრე ვეს
 წყვიტა თედომ სიტყვა. თედო ამტკი-
 ცებდა დიდის გრძნობით თავიანთ უნუ-
 გეშო მდგომარეობას. ახლა უცებ მიჰმართა
 გიგლას, რომლის წინაც ბოთლი იდგა.

— დამისხი! კიდევ წამოიძახა მან და, როცა სავსე ჭიქა მიაწოდა გიგლამ, სწრაფად გამოსცალა.

— კიდევ!.. — სასოწარკვეთილებით წამოიძახა და ცალიერი ჭიქა გიგლას გაუწოდა, რომელმაც გაკვირვებით მაშინვე აუვსო, რადგან თედო ამნაირად აღელვებული ჯერ არ ენახა.

— მეგობრებო, — განაგრძო შეწყვეტილი სიტყვა მისუსტებულის ხმით, როცა ჭიქა აუვსეს, — ჩვენ ეხლა გალიაში ახლად გამომწყვდეულ ლომს ვემგავსებით, რომელიც ხან ერთს კედელს ეცემა და ხან მეორეს; უნდა ვასვლა, მაგრამ ვერ გაუნგრევია მისი კედლები. ჩვენც ხან იქით ვეცემით და ხან აქვთ, ხან ერთს საგანს ჩავჭიდებთ ხელს ხან მეორეს; გვინდა ესეც, ისიც; გვინდა ამასაც მოვკიდოთ მაგრად ხელი და იმასაც, და ვერც ერთს-კი მივწდომივართ, არა გვაქვს გამორკვეული საგანი ცხოვრებისა, იდეალი. ჩვენის წინაპრების სასურველ-სატრფიალო უარ-ვყავით, ის აღარ გვაკმაყოფილებს, ახალი-კი ჯერ

არა შეგვიქმნია-რა. ძნელია ამ ნაირი უკიდურესი მდგომარეობა, ძნელი, და როდის მოეღება ბოლო ამისთანა ყოფას, ამის გამოცნობაც ძნელია. ვინ იცის, იქნება სულ მოკლე ხანში მოედლოს ბოლო, რადგანაც ცოტაოდენ ნიშნებსა ვხედავ, და ეს, ცოტა არ იყოს, იმედის ნაპერწკალს გვიღვივებს... ვწუხვარ, ვწუხვარ სულითა და ხორციით. რომ ჩვენ ამ... ჰუ... ჰუ... ჰუ... თედომ ველარ დაათავა სიტყვა, რადგანაც ხმა მიუწყდა და ძლიერი ხველა აუვარდა.

თედომ დასდგა სავსე ჭიქა და ნახველს თითები შეუშვირა. ნახველს ერთი ვეება სისხლის კუნთი აჰოაყოლა. ამხანაგებმაც და თითონაც ეს გარემოება კარგათ შენიშნეს.

— აი... შედეგი ამ მდგომარეობისა!.. ნეტავი თქვენ!.. იქნება მოესწროთ ამ უკიდურეს მდგომარეობის მოსპობას, მე-კი... მე-კი, ეჰ!.. მწარეთ ჩაიქნია ხელი და მოსხლეტით დაეშვა ტახტზედ.

II

დიდი ხანია, რაც და-მოწყალე-
 ბისამ დაათვალიერა კლინიკის შინაგანი
 ავადმყოფობის განყოფილება, სადაც თე-
 დო ბალიშზედ გადასვენებული, მთლად
 ყვითლად მოქცეული იწვა და აჩქარე-
 ბით სუნთქავდა. იმან აიარ-ჩაიარა და,
 როდესაც თედოსთან მივიდა, ფეხთით
 შედგა და გულმტკივნეულობით თავი
 ქნევა დაიწყო: — „საწყალი წუხელის მო-
 იყვანეს და როგორ ჩქარა მისუსტდა!“
 მერე ლამპარს ჩაუწია და ფეხ აკრეფით
 გავიდა. ამ დროს თედომ გაახილა თვა-
 ლები და მიმავალ დას ღმობიერებით გა-
 ჰხედა, რადგანაც დღეს მარტო იმან შე-
 იბრალა და ღვიძლ დასავით თავს ევლე-
 ბოდა. ის რომ არ ყოფილიყო, დღეს
 პროფესორი სტუდენტებით ზეზეულად
 სულს ამოართმევდა, — „ღმერთო, რა ნა-
 ირად მტანჯავენ,“ — ფიქრობდა თედო,
 როდესაც პროფესორმა ის ზეზე წამოა-
 ყენა და მთელი საათი ხან ზურგზედ და
 ხან გულზედ ჩაქუჩებით სტუდენტებს აბ-

რაგუნებინებდა. „გესმით — ეუბნებოდა პროფესორი სტუდენტებს — როგორ, ხმას იღებს?.. აბა ეხლა ყური მიადეთ და სუნთქმის ხასიათი კარგათ დაინახსომეთ... როგორც ანემნეზი გვიჩვენებს, წუხელის ამოსდენია სისხლი და ველარ შეუწყვეტიათ. აი ეხლავე რამოდენა სისხლს ანთხევს ყოველ დახველებაზედ. თითქმის ნახველის მაგივრად სულ სისხლი ამოსდის.“ — ამ სიტყვებზედ სისხლით სავსე ჭიქა გამოართო თედოს და სტუდენტებს მიაწოდა. „აბა ნახეთ თქვენის აზრით რა გვარი სისხლია, არტერიისა თუ ვენისა?“ სტუდენტები რომ სისხლის გაჩხრეკაში იყვნენ და ხან არტერიისას, ხან ვენისას გაიძახოდნენ, ზოგი-კი ამ დროს „შერეულიაო“ იძახდა, თედოს გული აუჩქილდა და კინალამ არ გადაიქცა. კიდევაც გადიქცევოდა, რომ ამ დროს შემოსულ დასხელი არ ეტაცნა და მზრუნველობით ლოგინში არ ჩაეწვინა. „დაიღალეთ?“ — ჰკითხა პროფესორმა თედოს, როდესაც ის დამ მიიწვინა და თან დაუმატა: — „არა გიშავთ რა, მეცნიერების გულისათვის

მოითმინეთ.“ — ვითმენ, ბატონო პროფესორო, ვითმენ მეცნიერების გულისათვის, ხოლო თქვენ კიდევ კაცთ-მოყვარეობის გულისთვის შეიბრალებთ ხოლმე ავადმყოფი!..“ — მწარის ღიმილით უბასუხა თედომ და და-მოწყალებისას შეჰხედა, რომელსაც იმის სიტყვებზედ თვალეებზედ ცრემლი გადმოეკიდა. ცრემლის დანახვაზედ თედოს გულში სიხარულის სხივი ჩაეშვა და მთელი ტანი სულ შეურყია. იმას გაუხარდა, რომ აქ მოიპოვება ისეთი არსებაც, რომელსაც სხვისი ჭირი თავისად მიაჩნია. თედომ გატაცებით სტაცა ხელი და თავ-დავიწყებით დაეკონა. — „ნუ ჰდელავ, ნუ, ჩემო ძმაო“ — უთხრა ანგელოზისებრ წყნარად დამ და შუბლზედ აკოცა.

აი ეს იყო მიზეზი, რომ თედომ მაგრე ღმობიერად გააყოლა თვალი დას და დიდხანს უმზერდა კარებს, სადაც იმისი ჩრდილი კარგა ხნობამდის არ მოჰშორებია თედოს თვალებს. გაქრა აჩრდილიც, მაგრამ თედო მაინც თვალს არ აშორებდა იმ ადგილს, და სახე თან და თან ექმუხნებოდა.

— ოჰ, ღმერთო!.. მიშველეთ!.. ამ გულის სიღრმიდან ამოხეთქილმა სიტყვებმა გამოიყვანეს ფიქრიდან და იქით მიახედეს, საიდგანაც ხმა მოესმა.

ჩაწეულ ლამპრის ბუნდ შუქზე გაარჩია, რომ იმასი მეზობელი ავადმყოფი მბრწყინავ თვალის კაკლებს უგონოდ აბლატუნებდა და ხელებს, თითქოს ეძებს რამესაო, აქა-იქ აცაცუნებდა.

— ძმობილო, რას ეძებს? — მისუსტებულის ხმით ჰკითხა თედომ, მაგრამ პასუხი ვერ მიიღო.

კიდევ განუმეორა კითხვა.

— ჰა!.. ჰა!.. არ მინ...და.. არ... — პასუხის მაგივრად წამოიძახა მეზობელმა და ქვითინი მოართო.

„სიზმარში იქნება“, გაიფიქრა თედომ და ადგომა დააპირა, რომ გაეღვიძებინა, მაგრამ წელი ველარ აიტანა.

— ააა!.. წამოიყვირა ამ დროს მეზობელმა და უეცრივ წამოჯდა. იმის თვალებს ელვარება უფრო მოემატა; ელვარე მისი თვალები დააშტერდა ერთ წერტილს.

თედოს ტანში შიშის ქრუანტილმა დაჯრბინა. უნდოდა თვალი მოეშორებინა, რომ იმისი მოელვარე თვალები აღარ დაენახა, მაგრამ ვერ ახერხებდა.

— ცააა! აკანკალებულის ხმით წამოიძახა მან ცოტა ხნის სიჩუმის შემდეგ და მარჯვენა ხელის საჩვენებელი თითი მოელვარე გაშტერებულ თვალების წინ დაიჭირა.

— ცააა!.. ცა! ცა!.. ცცცცა!.. ცს... სსს!.. — უაზროდ გაიძახოდა ის და თან თითი წინ მიჰქონდა. ხოლო, როდესაც „ცა“... „ცს“... და „სს“...-ზედ შეეცვალა და მარტო ოდნავ და სისინებდა, თითის მოძრაობა შეაჩერა. ცოტა ხანიც და ხმა სულ მიუწყდა.

თედომ მოიკრიბა უკანასკნელი ღონე და უეცრივ ფეხზედ წამოვარდა. ის ის იყო თედოს ხელი უნდა წაეველო გაშეშებულ ავადმყოფისათვის, რომ იმან საშინლად წამოიყვირა; „ვაი!.. ვაი!..“ და გულ-აღმა ლეიბზედ გაიშოტა. ამ მოულოდნელმა ღრიალმა თედოს თავ-

ზარი დასცა, და ის უგონოდ იატაკზედ დაეცა.

როდესაც გონს მოვიდა, დაინახა, რომ რამდენიმე ავადმყოფი თავს ედგა და საბანს უსწორებდა.

— რა ამბავია? — მიკნავებულის ხმით იკითხა მან თვალების გახილების უმაღლ.

— არათფერი, ლოკინში ჩაგაწვინეთ, — უბასუხეს იმათ და საბანი ჩაუკუნქეს.

— როგორ, საიდგან?!

— ძირს გადმოვარდნილიყავ და შენს ყვირილზედ და ბრახუნზედ გამოგვეღვიძა.

— აა!.. ის... ის როგორ არის?

— ვინ?

— აი ის, — უბასუხა თედომ და ხელი მეზობლისაკენ გაიშვირა.

— მომკვდარა! — თითქმის ერთხმად წამოიძახეს ავადმყოფებმა თავების ქნევით, როცა თედოს მეზობელი გასინჯეს.

— მომკვდარააა! — სულის კვეთებით შესძახა თედომ და თვალები მიელულა.

ავადმყოფებმაც ცოტა ხნის სიჩუმის შემდეგ მოსამსახურეს შეატყობინეს

ეს ამბავი, რომელმაც მაშინვე ორი მი-
ცვალეზღლები გამტანი შემოიყვანა .
იმათ შეახვიეს თედოს მეზობლის გვამი
ტილოში და გულ გრილად, თითქოს აქ
არა ამბავია-რაო, ოთახიდგან გაიტანეს.

მიწყდა ფეხის ხმა. მიწყდა ამ ამბით
გამოწვეული ოხვრა და დაბალის ხმით
ბაასი გამოღვიძებულ ავადმყოფებ შო-
რის. ყველა ამათ მწარე ფიქრებში გარ-
თულებს მიეძინათ და ხამუშ-ხამუშ ძილ-
ში და წამოჰსკდებოდათ ხოლმე ღრმა
ოხვრა და კვნესა.

მარტო თედოს თვალს არ ეკარე-
ბოდა ძილი. იმას ათასი შავი ფიქრები
აეშალა და უწყალოდ ჰქენჯნიდა. უნდო-
და როგორმე დაეძინა, რომ ცოტა ხანს
მაინც განთავისუფლებულიყო ამ ფიქრე-
ბისაგან და გახურებული თავი გაეგრი-
ლებინა, მაგრამ ამისათვის ძილი არსა-
და სჩანდა. მალი-მალ წარმოუდგებოდა
თვალ წინ მომაკვდავი მეზობელი და ეს
გარემოება ძალა უნებურად აფიქრებინე-
ბდა, რომ ისიც, ეხლავე თუ არა, ცო-
ტა ხანს შემდეგ, ან ხვალ, ამავე გარე-

მოებაში ჩავარდებოდა, რომელშიაც იყო იმისი მეზობელი და იმის უსულო გვამსაც ისე გაიტანდნენ, როგორც მეზობლის გვამი გაიტანეს. ჰგონობდა, რომ მალე უნდა მომკვდარიყო; პროფესორმა სტუდენტებს ხომ მასთან პირდაპირ გამოუცხადა, რომ ფილტვის ავადმყოფობა დაჰმართვია და ამასთან, როგორც ნახველის მიკროსკოპიულმა განხილვამ გვიჩვენა, დიდის ხნის Tuberculosis pucumonum (ჯირკვლიანი სიქლექე), რომელიც ეხლა ამის სხეულზედ სწრაფ მოქმედებას იჩენსო.

— „უნდა მოვკვდე!..“ — გაიფიქრა თედომ და მწარე ღიმილმა ტუჩებზე ოდნავ გადუქროლა. „მაგრამ — განაგრძო იმან — მაგრე მალე?.. ჯერ რა მიცოცხლია, რა გამიკეთებია, რომ ასე მალე მესპობა სიცოცხლე?!. რა კვალი დარჩება ჩემს შემდეგ?.. ნუ თუ ასე უმნიშვნელოდ უნდა გავიარო, კვალ დაუმჩნევლად, ისე როგორც არ სტოვებს კვამლი ჰაერში კვალს?!“ — თუ-კი მაგრე უმნიშვნელოდ გავივლიდი ცხოვრების გზას, რისთვის-

ლა გავჩნდი, რა ჰქონდა აზრად ჩემ გაჩენაში ბუნებას? ნუ თუ იმისთვის ვცოცხლობდი, რომ გავჩნდი, და ვკვდები, — რომ ვცოცხლობდი, ვვარსებობდი?!.. ჰმ!.. მაშ რა ვარ, რა სახელი მეწოდების?“..

თედო ამ კითხვაზედ უეცრივ ორ პიროვნებათ გაიყო, ორ არსებად გადაიქცა, და ერთმა მათგანმა წამოიძახა — „ადამიანი“!.. — „ადამიანი?!“ — გაკვირვებით დაეკითხა მეორე პიროვნება თედოსი პირველს. „ჰო!“ „ხახახა... ადამიანი!.. რისთვის უნდა ვიყო ადამიანი, როდესაც მე ჯერ არა გამიკეთებია-რა!.. რა გავაკეთე?..“ „არაფერი“, არაფერი და მაინც ადამიანი ვარ?!. სტყუი, სტყუი, გაჩუმდი! მაშ რა არის ადამიანი?.. „ადამიანი არისსს...“ — დაიწყო თედოს პირველმა პიროვნებამ, მაგრამ აზრი ვეღარ დაათავა. ის სწრაფად შეუერთდა პირველს და თედო ისევ ერთ პიროვნებად გადაიქცა, რომელსაც უნდა აეხსნა საკითხი.

„ადამიანი!.. ადამიანი!.. აადამიანი!..“ ძალას ატანდა თავისს თავს თე-

ღო, მაგრამ აზრი აზრს არ ეკარებოდა; თითქმის იმის თავში მარტო ერთი წარმოდგენის მეტი აღარა მოიპოვებოდა-რა, და სიტყვა „ადამიანი“ ისევ სიტყვად დარჩა და შინაარსი ვერა მოუპოვა-რა.

გონება თან-და-თან უჩლუნგდებოდა და „ადამიანის“ რამდენჯერმე ნაწყვეტ-ნაწყვეტ გამეორებით ბურანში შევიდა...

— ის ვინ მოჩანს?!. წამოიყვირა თედომ, როდესაც თვალ-წინ წარმოუდგა ყვავილებით შემკულ ბექოზედ მშვენიერი არსება.

— ისაა, ისა!.. ჩემი ელო!.. აკი მა-მაჩემი მწერდა: ელომ თავი მოიწამლაო, რადგანაც ძალით სხვაზედ ჯვარი უნდა დაეწერათო!.. აი, მამაჩემო, რად მატყუებდი, რადა“?..

ქალი-კი ამ დროს თავ-ჩალუნული იდგა და ყვავილებს უღიმოდა.

— ისაა!.. ჩემი ელო!.. აგერ თავი მაღლა უნდა აიღოს!.. მიცინის... ველარ მცნობ, ჩემო ელო?!. წამოიყვირა თედომ და გაექანა იმისაკენ

— თედო, აქ ვინ მოგიყვანა?.. ღმერთო, კიდევ შევხვდით ერთმანეთს!.. თედო, თედო, თედო!.. ჩემო ძვირფასო!..

— ელო, ელო!.. დაიძახა თედომ და თავ-დავიწყებით გულში ჩაიკრა.

— თედო, გენაცვა, ეს რა მოჩვენებაა?! ნუ თუ ეს ყველაფერი მართალია?!.. — სვენებ-სვენებით იძახდა ელო, რადგანაც მეტის აღელვებისაგან მოუძღვრდა და თედოს მკლავებ შუა ლაფანივით იქნებოდა.

ქალს მკლავები თედოს მხრებზედ ჰქონდა გადადებული, და ასე მიშვებულს თედო თავის ტუჩებს გიჟსავით აწებებდა იმის მშვენიერს ლოყებსა და ტუჩებზედ. ნიაფი-კი, ყვავილების სუნელოვანებით მაძლარი, ნაზად არხევდა ელოს ზურგზედ გადაფენილ თმას და, როდესაც ცოტათი მოუმატებდა თავისს ძალას, თედოს კისერს გველსავით შემოახვევდა ხოლმე.

— ეხლა სულ ერთად ვიქნებით, განა, ჩემო ელო!.. ჩვენ ერთმანეთს ვეღარავინ გაგვაშორებს! — ეუბნებოდა თე-

დო ხვევნაში და თან გრძნობა უფრო უცხოვლდებოდა.

— ჰო, ჰო, ჩემო კარგო!.. — თავის მხრივ ეუბნებოდა ელო.

— სამი წელიწადია განა, ერთმანეთი არ გვინახავს? — ჰკითხა თედომ, როდესაც კოცნა შესწყვიტა და აღგზნებულის თვალებით მზერა დაუწყო ელოს.

— სამია და რე სამ საუკუნედ მეჩვენა, ჩემო თედო! ეხლა-კი აღარსად გაგიშვებ, სულ ჩემთან იქნები!..

— ძალითაც რომ გამაგდო, არსად წავალ! შენი ვარ სამუდამოდ. ეხლა ჩქარა გავათავებ უნივერსიტეტს და ჯვარს დავიწერთ. აი, მაშინ იქნება ჩვენი დრო! — აღტაცებით წამოიძახა თედომ და მოსახვევნად ხელები გაშალა.

— არ მინდინხარ!.. — ეშმაკურად ხელი ჰკრა ელომ და გაიქცა.

— სად გარბინხარ, კუდრაქავ, შენი ეშმაკობა მოიგონე!? — მიაძახა თედომ და უკან დაედევნა.

თედოს სიტყვებზედ ელო უეცრივ მოტრიალდა და ხელები მოსახვევნად თედოსაკენ გაიშვირა.

— ვერ გარბენინე! — გულიანის უმანკო სიცილით უთხრა ნიშნის მოგებით და გადაშლილი თმა თავის გაქნევით შეიბერტყა.

— ელო, რა ლამაზი რამა ხარ! — გატაცებით შესძახა თედომ და გულში ჩასაკონად მომზადებულ ელოს ღონივრად მოჰხვია მკლავები.

— აღარ გახსოვს, ჩემო ბუტიავ, როგორ დავრბოდით ხოლმე მე და შენ მინდორში და ვკრებდით ყვავილებს?

— განა ეგ დამავიწყდება, ჩემო კუდრაქავ! ეგეც რომ დამავიწყდეს, სხვა რაღა უნდა მახსოვდეს, მაგის მეტი სიკეთე რა მომაგონდება ჩემის ცხოვრების განმავლობაში.

თედო და ელო გადახვეულები ჩახუნდნენ იქვე ყვავილების შუა და დაიწყეს ტკბილად ჭუკჭუკი. იგონებდნენ წარსულს, ერთად გატარებულ დროს, და ამით სიამოვნობდნენ.

მოიგონეს ისიც, თუ როგორ განშორდნენ ერთმანეთს ამ სამის წლის წინად, როდესაც თედო სასწავლებლად გა-

ემგზავრა და ერთმანერთს შეჭფიცეს...

— იცი, თედო, შენ რომ მიდიოდი, მე მეგონა აღარ დაბრუნდებოდი; მტანჯავდა ეს აზრი, მინდოდა დამეშალა შენთვის, მაგრამ ველარ გაგიბედე, ვაი თუ დამცინოს-მეთქი.

— სულელო, ეგ რამ გაფიქრებინა?!
— სიცილით უთხრა თედომ.

— რა ვიცი!..— სიცილითვე უპასუხა ელომ.

— ხომ დაისვენე?— ჰკითხა ელომ, ცოტა სიჩუმის შემდეგ და მარდათ წამოხტა ფეხზედ. წავიდეთ, კიდევ ვირბინოთ.

— ვირბინოთ! სირცხვილიც არის ბებრით ჩავსხედით და წარსულს ვიგონებთ, როდესაც წინ ჯერ ბევრი რამ უკეთესი მოგველის!— უპასუხა თედომ. ისიც მარდათ წამოხტა.

— აბა, ვინ წინ და ვინ უკან!— წამოიძახა ელომა და გაიქცა.

— დაგეწევი, კულრაქავ!

— ვერა!

გარბის ელო. უკან თედო მისდევს.

ორივენი ცდილობენ, რაც შეიძლება, მარდად გაიქცნენ. უეცრად ორივემ იგრძნეს, რომ ფრენა შეუძლიანთ გარბიან, თითქმის დედამიწას ფეხს არ აკარებენ. მიჰფრინავენ, დასრიალობენ, დანავარდობენ ჰაერში და უზრუნველად ერთმანეთს ეალერსებიან და ეხვევიან. გაისრიალეს ათას ფერად აყვავებული ტყე, მინდორი, ღელეები და მთები. ყველა ამათის იზერით სტკებოდა და ამათ მნახველთ ერთმანეთისადმი გრძნობა უცხოველდებოდათ. თითქმის მთაც, ტყეც, მინდორიც და ყველა მცენარე იმათ გულში სიყვარულს აწვეთებდა.

— დაიცა, ეს სად მოვედით!.. — ერთბაშად შედგა თედო და ელოც შეაყენა. უეცრივ შეეცვალა სურათი და იმათ თვალს ერთი უზარმაზარი შენობა წარმოუდგა, რომელიც დაღვრემით გასცქეროდა თოვლით შემოსილ, უდაბნოს მგზავს მიდამოს.

— გენაცვა, ელო, წავიდეთ აქედგან, თორემ სული მეხუთება! გესმის?! კვნესა, კვნესა და კვნესა!.. — თითქმის ტირილის ხმით წამოიძახა თედომ.

— სადა ვართ? აქ როგორ შემო-
 ვედით?! ჰა? ესენი ვინ არიან! გარშემო
 სულ ჩაყვითლებული სახეები, მკვდრე-
 ბის მგზავსები!..

ის უეცრივ დააცქერდა ერთ ტახტს,
 რომელზედაც სულთ-მობრძავი იწვა და
 უგონოდ ხელებს აფაუურებდა. თედო
 უეცრივ გაფითრდა, ელოს ხელი სტაცა.

— ელო, აი ამას ჰხედავ?! რა ნაი-
 რად მგავს მე! ელო, ელო, ვინ არის ის?

— ნუ გეშინიან, ადამიანი!

— ადამიანი!.. ელო, მიშველე, წა-
 ვიდეთ აქედან!.. აგერ როგორ მიცქე-
 რის!.. მეშინიან!

— ნუ გეშინიან, ჩემთან არა ხარ!
 აბა შემომხედე, ჩემო თედო!

— ჰა, ელო, შენა? ოოჰ!—ამოიო-
 ხრა თედომ და მაგრად მოჰხვია ხელები
 ელოს.

— მაგრად მიიკარ შენი ელო, მაგ-
 რად!

— ელო, ელო, ჩემო კარგო! რა
 ბედნიერი ვარ, რომ შენ ჩემთანა ხარ!..
 ეუბნებოდა თედო და, რაც ძალი და

ლონე ჰქონდა, ელოს გულში იკრავდა, თითქოს უნდოდა ელო სრულიად შეეხორც-შეეთვისებინა და ასე ერთ არსებათ ქცეულიყვნენ ორივენი.—

უკვე ერაჟრაჯნა. და-მოწყალებისა შემოვიდა, რომ ავადმყოფებისათვის დილის ლოცვა წაეკითხნა და პირველად თედოსთან მივიდა. თედო ამ დროს უკანასკნელად შეჟრჟოლდა და სამუდამოდ თვალები დახუჭა.

— გარდაიცვალა!.. — წამოიძახა მწუხარებით დამ და თედოს გამხმარ სახეს დაეკონა.

მშობლის მაგივრად მან დაასველა თედოს სახე ცრემლით და საუკუნოდ განსვენება უსურვა.

ვარშავა. 3 დეკემბერს 1892 წ.

